

BEMERKNINGER TIL

PÅTALEMYNDIGHETENES TILSVAR AV 22. OKTOBER 2018

Sak nr.: 2017/104: Gjenåpning av Eidsivating lagmannsretts dom av 16. juni 1958

Saksøker: Fredrik Fasting Torgersens arvinger

Prosessfullmektig nr. 1: Advokat Cato Schiøtz
Advokatfirmaet Glittertind AS
Dronning Mauds gate 15, 0250 Oslo
Postboks 1383 Vika, 0114 Oslo

Prosessfullmektig nr. 2: Advokat Pål W. Lorentzen
Lille Markevei 13, 5005 Bergen
Postboks 5809 Bergen

Saksøkt: Den offentlige påtalemyndighet

Prosessfullmektig: Statsadvokat Stein Vale
Oslo statsadvokatembeter
Universitetsgaten 7, 0164 Oslo
Postboks 8021 Dep, 0030 Oslo

INNHOLDSFORTEGNELSE:

DEL 1 INNLEDNING.....	7
I PÅTALEMYNDIGHETENS FORSKJELLIGE STRATEGIER FOR Å UNNGÅ EN DRØFTELSE AV 1958-DOMMEN OG VILKÅRENE FOR GJENÅPNING.....	8
A. Strategi nr. 1: Den prosessuelle strategi	8
B. Strategi nr. 2: Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer skal ikke foreta en ny realitetsvurdering av anførslene – det er tilstrekkelig å henvise til tidligere vedtak.	9
C. Strategi nr. 3: Påtalemyndigheten medvirker ikke til at Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer får presentert en korrekt analyse av sakens sentrale rettslige og faktiske problemer.	10
D. Strategi nr. 4: Påtalemyndigheten unnlater å klargjøre og presiserer hvilke bevis som <i>i dag</i> har en bevisverdi, som tilsier at 1958-dommen er riktig.	10
E. Strategi nr. 5: Påtalemyndigheten velger å være svært summarisk og unnlater å ta stilling til sentrale anførsler i begjæringen	11
F. Strategi nr. 6: Påtalemyndigheten ønsker ikke å klargjøre hvilke elementer som inngår i den samlede kumulative vurdering som skal finne sted både ved straffeprosesslovens § 392, annet ledd og § 391, nr. 3.....	11
G. Strategi nr. 7: Påtalemyndigheten setter likhetstegn mellom det usikre og det som ikke er sannsynliggjort.	11
H. Oppsummering av påtalemyndighetens strategivalg.	12
II AVKLARING AV SAKENS SENTRALE PROBLEMSTILLINGER.....	12
A. Klargjøring av lovforståelsen – hva er de rettslige problemstillinger?	12
B. Forholdet mellom drapsdommen og brannstiftelsesdommen – hvilke elementer inngår i drøftelsen?	13
III PÅTALEMYNDIGHETENS STIGMATISERENDE OPPLÉGG.....	15
A. Innledning.....	15
B. De stigmatiserende anførslene har ingen bevisverdi.....	16
C. Torgersens oppførsel har ikke bevisverdi	16
IV NILS ERIK LIES NYE ANALYSER.....	16
V DEN VIDERE DISPOSISJON.....	17

DEL 2 PROSESSUELLE SPØRSMÅL..... 18

I INNLEDNING	19
II SPØRSMÅLET OM RETTSKRAFT	20
A. Innledning.....	20
B. Uklarhet med hensyn til konsekvensene av påtalemyndighetens anførsler.....	20

C.	Har forvaltningsvedtaket rettskraft?	20
D.	Påtalemyndigheten misforstår tidligere rett.....	20
E.	Særlige misforståelser med hensyn til straffeprosessloven § 392, annet ledd	21
F.	Konklusjon.....	21
III	MULIG UGYLDIGHET AV TIDLIGERE AVGJØRELSER	21
A.	Innledning.....	21
B.	Påtalemyndighetens uriktige utgangspunkt	22
C.	Omgjøring på grunn av lovanvendelsesfeil	22
D.	Omgjøring på grunn av saksbehandlingen	22
E.	Straffeprosessloven § 397 tredje ledd	23
IV	NYE OMSTENDIGHETER ELLER NYE BEVIS	23
V	KONKLUSJON.....	23

DEL 3 BEVISVURDERINGEN AV TILTALENS POST I (FORSØK PÅ VOLDTEKT) OG II (DRAP), JF. STRL. § 192 1. OG 3. LEDD OG § 233, 1. OG 2. LEDD. HVILKET FAKTUM SKAL GJENOPPTAKELSESKOMMISJONEN BYGGE SIN VURDERING PÅ?

I	INNLEDNING	25
A.	Temaet	25
B.	Formål og disposisjon.....	25
C.	Nærmere om påtalemyndighetens generelle feil.....	25
D.	Betydningen av grundighet	26
II	PÅTALEMYNDIGHETENS GRUNNLEGGENDE FORUTSETNING: ER DET SANNSYNLIG AT DET VAR TORGERSEN SOM MØTTE RIGMOR JOHNSEN VED ESTHER OLSSONS KIOSK CA. KL. 22.43?	26
A.	Innledning.....	26
B.	En nærmere vurdering av sannsynligheten for at Torgersen kunne være ved Esther Olssons kiosk på det klokkeslettet da Rigmor Johnsen passerte.	27
C.	Var det Torgersen som Esther Olsson iakttok sammen med Rigmor Johnsen?	29
D.	Konklusjon og oppsummering.....	30
III	ER DET SANNSYNLIG AT DET VAR TORGERSEN SOM DE SEKS VITNENE OBSERVERTE SAMMEN MED RIGMOR JOHNSEN PÅ STREKNINGEN DRONNINGENSGATE 25 – SKIPPERGATEN 6B?	31
A.	Innledning.....	31
B.	Problemstillingen.....	31
C.	Bevisvurderingen	32
D.	Konklusjon.....	37
IV	ER DET SANNSYNLIG AT TORGERSEN VAR PÅ ÅSTEDET I SKIPPERGATEN 6B MELLOM CA. KL. 23.00-23.40?.....	38
A.	Innledning.....	38
B.	Barnålbeviset	38
C.	Tannbittbeviset	44
D.	Øvrige forhold.....	47
E.	Betydningen av vitnebevis for spørsmålet om Torgersen var på åstedet	48

F.	Torgersens subjektive forklaring.....	48
G.	Forholdet til spørsmålet om brannstiftelse	48
V	TORGERSENS FORKLARING I TIDSROMMET CA. KL. 22.30 – CA. KL. 23.40 SOM EVENTUELT BEVIS SOM SANNSYNLIGGJØR HANS SKYLD.....	48
A.	Innledning	48
B.	Torgersens forklaring.....	49
C.	Torgersens alibi	49
D.	Konklusjon – Torgersens forklaring.....	49
VI	OPPSUMMERING.....	50

DEL 4 BEVISVURDERINGEN AV TILTALENS POST III (FORVOLDELSE AV ILDBRANN), JF. STRL § 148 FØRSTE LEDD. HVILKET FAKTUM SKAL GJENOPPAKELSESKOMMISJONEN BYGGE SIN VURDERING PÅ?

I	INNLEDNING	52
II	PÅTALEMYNDIGHETENS GRUNNLEGGENDE FORUTSETNING: ER DET SANNSYNLIG AT TORGERSEN DRO TILBAKE TIL BOPEL FOR Å HENTE FYRSTIKKER?.....	53
A.	Innledning	53
B.	Forutsetning 1: Er det sannsynlig at Torgersen returnerte til bopel ca. kl. 24.00?	54
C.	Forutsetning 2: Er det sannsynlig at Torgersen hentet fyrstikker - eller tilhørte fyrstikkeskene Torgersens bror, Lorange?	57
D.	Forutsetning 3: Er det sannsynlig at Torgersen dro til Skippergaten 6b?	58
E.	Konklusjon.....	59
III	BEVISENE FRA ÅSTEDET	60
A.	Generelt	60
B.	Avføringsbeviset.....	60
C.	Fyrstikkbeviset	65
D.	Vitneforklaringen fra Ørnulf Bergersen	65
E.	Konklusjon.....	67
IV	TORGERSENS FORKLARING FOR PERIODEN KL. 23.40 – 01.00 SOM EVENTUELT BEVIS SOM SANNSYNLIGGJØR HANS SKYLD.....	67
A.	Innledning	67
B.	Påtalemyndighetens tilsvare	68
C.	Torgersens forklaring mht. til hans bevegelsesmønster – en nærmere analyse.....	68
D.	Torgersens forklaring mht. at han ikke var alene er sannsynliggjort: Han var sammen med en kvinne.....	70
E.	Konklusjon.....	74
V	SAMLET VURDERING AV SPØRSMÅL OM TORGERSEN VAR BRANNSTIFTER.....	74

**DEL 5 VILKÅRENE FOR GJENÅPNING I HENHOLD TIL STRAFFE-
PROSESSLOVENS § 392, ANNET LEDD ER OPPFYLT.....75**

I	GENERELT.....	76
A.	Innledning.....	76
B.	Nærmere om påtalemyndighetens feilaktige opplegg i tilsvaret	77
II	DEN VIDERE DISPOSISJON.....	79
A.	Innledning.....	80
B.	De tekniske bevis – hvilke «særlige forhold» foreligger?	80
C.	De taktiske bevis – hvilke «særlige forhold» foreligger?	84
D.	Torgersens forklaring – hvilke «særlige forhold» foreligger?.....	85
E.	Vurderingen av de etterfølgende forhold – brannstiftelsen – representerer et «særlig forhold»	85
F.	Konklusjon.....	86
III	BRANNSTIFTELSEN – HVILKE «SÆRLIGE FORHOLD» FORELIGGER SOM GRUNNLAG FOR VURDERINGEN AV OM 1958-DOMMEN ER RIKTIG?	86
A.	Innledning.....	86
B.	Påtalemyndighetens tre forutsetninger for at Torgersen var brannstifter – hvilke «særlige forhold» foreligger?	86
C.	Bevis knyttet til åstedet – hvilke «særlige forhold» foreligger?	87
D.	Torgersens forklaring – hvilke «særlige forhold» foreligger?.....	90
E.	Den samlede vurdering av bevisene i tilknytning til brannstiftelsen, og deres betydning for spørsmålet om Torgersen drepte Rigmor Johnsen.....	91
IV	KRAVET TIL AT DET ER «MEGET TVILSOMT» AT 1958-DOMMEN ER URIKTIG	92
A.	Innledning.....	92
B.	Nærmere om tolkningen av «meget tvilsomt».....	92
C.	Generelt om den legislative begrunnelse for kriteriet «meget tvilsomt»	93
D.	Generelle momenter ved vurderingen av «meget tvilsomt»	93
E.	Vilkåret «meget tvilsomt» - de spesielle momenter ved den skjønnsmessige vurdering.	94
V	AVSLUTNING.....	96

**DEL 6 VILKÅRENE FOR GJENÅPNING I HENHOLD TIL STRAFFE-
PROSESSLOVEN § 391, NR. 3 ER OPPFYLT.....97**

I	GENERELT.....	98
II	LOVANVENDELSE / LOVTOLKNING.....	98
A.	Innledning.....	98
B.	Forskjeller mellom § 391, nr. 3 og § 392, annet ledd	100
C.	Tolkningen av begrepene nye omstendigheter/nye bevis	100

III	HVA ER SPEIELT I TORGENSEN-SAKEN?.....	101
IV	NÆRMERE OM KOMMISSJONENS BESLUTNINGSGRUNNLAG MHT. VILKÅRENE FOR GJENÅPNING AV DOMMEN FOR DRAP (TILTALENS POST 1 OG 2).....	101
	A. Innledning.....	101
	B. Barnålbeviset	101
	C. Tannbittbeviset	102
	D. Blodbeviset	103
	E. Vitnebevisene - de taktiske bevis.....	104
	F. Torgersens forklaring.....	104
	G. Forholdet mellom drapsdrøftelsen og brannstiftelses-drøftelsen.	104
V	BESLUTNINGSGRUNNLAGET FOR VURDERINGEN AV VILKÅRENE FOR GJENÅPNING AV DOMMEN FOR BRANNSTIFTELSE (TILTALENS POST 3).....	105
	A. Innledning.....	105
	B. De tekniske bevis – avføringsbeviset	105
	C. De taktiske bevis	106
	D. Torgersens forklaring.....	107
	E. Sammenhengen mellom brannstiftelse og drap	107
	F. Konklusjonen	107
VI	VILKÅRET «EGNET TIL Å FØRE TIL FRIFINNELSE».....	108
	A. Innledning	108
	B. Hvilken bevisverdi har de enkelte beviselementene?	108
	C. Den samlede vurdering av vilkåret «egnet til å føre til frifinnelse»	110

DEL 7 AVSLUTNING 111

I	GENERELT.....	112
II	GJENOPPTAKELSESKOMMISSJONENS VALG AV DISPOSISJON OG SYSTEMATIKK	112
	A. Beisvurderingen	112
	B. Den rettslige vurdering.....	113
III	GJENOPPTAKELSESKOMMISSJONENS SAKSBEHANDLING.....	113
IV	BETYDNINGEN AV TIDLIGERE AVSLAG.....	114
V	PROFESSOR JOHS. ANDENÆS' OPPFATNING.....	114
	A. Utgangspunktet	114
	B. Hva mente Johs. Andenæs?	115

DEL 1

INNLEDNING

I PÅTALEMYNDIGHETENS FORSKJELLIGE STRATEGIER FOR Å UNNGÅ EN DRØFTELSE AV 1958-DOMMEN OG VILKÅRENE FOR GJENÅPNING

Når man leser påtalemyndighetens tilsvare av 22. oktober 2018, er det særlig ett forhold som er fremtredende: Det synes å være maktforliggende for påtalemyndigheten at Gjenopptakelseskommisjonen medlemmer ikke skal gå inn i *realitetene* og *detaljene* i Torgersen-saken. Dette oppfattes tydeligvis som ikke i påtalemyndighetens interesse.

For å unngå den grundige drøftelse som burde være en selvfølge, ikke bare i alvorlige gjenåpningssaker generelt, men *spesielt* i en så omtvistet og kritisert avgjørelse som Torgersen-saken, bruker påtalemyndigheten en rekke strategier:

A. Strategi nr. 1: Den prosessuelle strategi

Prosessuelt forsøker påtalemyndigheten å hindre Gjenopptakelseskommisjonens medlemmers muligheter til å vurdere saken på to måter:

1. I pkt. 2.2 (s. 8 flg.) behandles det som karakteriseres som «Rettskraftsvirkningene av tidligere avslag». Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer skal ikke behandle en rekke anførsler fordi de angivelig skal være rettskraftig avgjort i tidligere avgjørelser.

På dette punkt representerer påtalemyndigheten en helt ny – og hittil ukjent – anførsel, ikke bare i Torgersen-saken, men i gjenåpningssaker generelt. Vi står kort og godt overfor et argument som aldri har vært fremmet tidligere.

I vedtakene av 2006 og 2010 har ikke Gjenopptakelseskommisjonen en gang vært *inne* på tanken av at tidligere avgjørelser var til hinder for at en ny vurdering skulle foretas under henvisning til påståtte rettskraftsvirkninger av tidligere vedtak.

Dette spørsmålet er nærmere utdypet i del 2 nedenfor.

2. Den andre prosessuelle innfallsvinkel er behandlet i pkt. 3 (s. 13 flg.), «Mulig omgjøring av tidligere avslag fordi de er ugyldige».

Heller ikke dette argumentet har *noen gang* tidligere blitt anført som et argument mot at kommisjonen skal ta stilling til innholdet i nye begjæringer.

Selv om det er mulig å begjære omgjøring av et tidligere vedtak, betyr ikke det at Gjenopptakelseskommisjonen ikke skal behandle en ny begjæring under henvisning til at omgjøring kan tenkes å være et teoretisk alternativ.

Denne innsigelsen er også drøftet nedenfor i del 2.

Disse to prosessuelle strategier kan ikke tas til følge. Det vil i så fall innebære en uriktig lovanvendelse, med de svært uheldige virkninger det vil ha for en eventuell senere domstolsprøving – en domstolsprøving hvor domstolen har full kompetanse med hensyn til prøvelse av lovanvendelsen. Det vil ha den meget kjedelige konsekvens at endelig sluttstrek for

Torgersen-saken ikke settes ved behandlingen av nærværende begjæring – det er formodentlig ingen tjent med.

B. Strategi nr. 2: Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer skal ikke foreta en ny realitetsvurdering av anførslene – det er tilstrekkelig å henvise til tidligere vedtak.

Det kommer ikke på noen måte som en overraskelse at påtalemyndigheten – nok en gang - ikke vil vurdere realitetene i de fremsatte anførsler under påberopelse av at Torgersen bare «resirkulerer» gamle påstander, som tidligere ikke bare er behandlet, men som angivelig også er behandlet på en korrekt måte.

Denne innsigelsen representerer en fast modus hos påtalemyndigheten i tilsvarende tidligere begjæringer. Dette er grunnen til at vi i begjæringen av 27. juni 2017 tok opp denne problematikken *i forkant*, og gikk grundig inn på de betingelsene som denne påstanden hviler på, og hvorfor den ikke kan føre frem.

Som påvist i begjæringen, er det tre vilkår som må tilfredsstilles, hvis kommisjonen skal ha adgang bare å henvise til tidligere vedtak i stedet for å foreta en ny vurdering. Det forutsetter:

- at det er *identitet* mellom dagens anførsler og de tidligere anførsler.
- at de tidligere anførsler er *behandlet og vurdert* av kommisjonen.
- at denne vurderingen er basert på en *riktig bevisvurdering og riktig saksbehandling*.

I tillegg til disse tre krav, som alle må tilfredsstilles, kommer at man heller ikke kan henvise til tidligere vedtak, hvis disse vedtakene hviler på en uriktig lovanvendelse – noe som er inngående dokumentert i begjæringens del 4 og del 5, og som også professor Alf Petter Høgberg har understreket i sin leder i Lov og Rett nr. 7/2015.

Vi har i begjæringen og i de senere innlegg gått *nøye* inn på en analyse av tre sentrale avgjørelser og påvist at disse ikke har overføringsverdi til dagens begjæring:

1. Dette gjelder for det første vår analyse av betydningen av avgjørelsen fra 8. desember 2001 fra Høyesteretts kjæremålsutvalg – se innlegg av 9. april 2018. (Dokumentutdrag bilag 6 - s. 94 flg.).
2. For det annet har vi i tre etterfølgende innlegg etter begjæringen av 27. juni 2017 gått nøye gjennom behandlingen av de sentrale bevis i 8. desember 2006-avgjørelsen: Barnålbeviset, tannbittbeviset og avføringsbeviset.

Vi har påvist at denne avgjørelsen er beheftet med vesentlige mangler, og at den ikke kan brukes som henvisningsgrunnlag uten nærmere begrunnelse. Se innlegg av henholdsvis:

- 30. oktober 2017 (barnålbeviset)
- 1. desember 2017 (avføringsbeviset)
- 9. januar 2018 (tannbittbeviset)

De er inntatt i Dokumentutdraget henholdsvis på s. 18 flg., 26 flg. og 39 flg.

3. For det tredje har vi i klagen til Sivilombudsmannen over Helen Sæters avslag av 31. august 2015 påvist en rekke feil, både for så vidt gjelder faktum, jus og saksbehandling, og som gjør denne avgjørelsen helt uegnet som referansegrunnlag.

I *denne* situasjonen skulle man forventet at påtalemyndigheten forholdt seg til den aktuelle begjæringen og til argumentasjonen som er fremført på vegne av Torgersen. Dette gjøres imidlertid ikke i tilsvaret. Påtalemyndigheten nøyer seg – som nevnt ovenfor – med en påstand om at nærmest alt som er anført, representerer «gammelt nytt», og at kommisjonens medlemmer derfor kan neglisjere hele argumentasjonen. Dette er forfeilet – selv om det muligens kan fremstå som en opportun strategi. Det er således påtalemyndigheten – ikke Torgersen – som inviterer til en resirkulering av tidligere argumenter og vedtak.

Selv om det er fristende, skal vi ikke spekulere i *hvorfor* det er så viktig for påtalemyndigheten at ikke kommisjonen ikke skal gjøres seg opp en *selvstendig* mening av saken, men bare henvise til tidligere vedtak. Hvorfor er det ikke også i påtalemyndighetens interesse at Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer går grundig inn i sakens detaljer på en ny og uhildet måte?

C. Strategi nr. 3: Påtalemyndigheten medvirker ikke til at Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer får presentert en korrekt analyse av sakens sentrale rettslige og faktiske problemer.

Analyse, disposisjon og pedagogikk er av meget stor viktighet i Torgersen-saken, både fordi saken er spesielt omfattende og kompleks, *og* fordi en slik analyse som er foretatt i begjæringen av 27. juni 2017 aldri tidligere har vært foretatt.

Dette gjelder for det første den prinsipielle oppdeling i vurderingen av henholdsvis bevisene som refererer seg til drapstidspunktet på den ene siden, og bevisene som refererer seg til brannstiftelsestidspunktet på en annen side.

For det andre gjelder det vår analyse av hvilke *bevistemaer* som kommisjonens medlemmer må ta stilling til og hvilke *bevis* som må ses *i sammenheng*.

Påtalemyndigheten medvirker ikke til en korrekt drøftelse av sakens hovedpunkter. Men jo mer korrekt analysen og den pedagogiske fremstillingen er, desto klarere er det at 1958-dommen er uriktig, og at vilkårene for gjenåpning er tilstede.

D. Strategi nr. 4: Påtalemyndigheten unnlater å klargjøre og presiserer hvilke bevis som *i dag* har en bevisverdi, som tilsier at 1958-dommen er riktig.

Vi har *gjentatte ganger* – senest i innlegg av 8. oktober 2011 (Bilagsbind G 5 b – s. 68 flg.) etterlyst et klart svar på spørsmålet om hvilke bevis som påtalemyndigheten med noen rimelighet mener tilsier at Torgersen er skyldig. Dette er et sentralt spørsmål ved vurderingen av dommens riktighet og om vilkåret «egnet til frifinnelse» er tilfredsstilt, jf. henholdsvis § 392, annet ledd og § 391, nr. 3.

Påtalemyndigheten må helt konkret ta stilling til dagens bevisverdi av i første rekke barnålbeviset, tannbittbeviset og avføringsbeviset, som var de sentrale bevis i 1958, og som alle ble presentert med en betydelig grad av skråsikkerhet, men også til bevisverdien av de enkelte elementene i det øvrige bevisbilde.

Kan påtalemyndigheten i dag peke på *ett eneste bevis* av vekt som trekker i retning av at Torgersen var drapsmannen, og som kan brukes i den samlede kumulative vurdering ved straffeprosesslovens § 392, annet ledd og § 391, nr. 3?

Denne uvilje og vegring mot å *presisere* hvilke hovedbevis som påtalemyndigheten *i dag* mener tilsier at Torgersen er skyldig, er ikke lett å forstå.

E. Strategi nr. 5: Påtalemyndigheten velger å være svært summarisk og unnlater å ta stilling til sentrale anførsler i begjæringen

Påtalemyndigheten velger som strategi at man skal unnlate å gå inn i sakens detaljer og Torgersens anførsler. Som eksempel kan nevnes påtalemyndighetens gjennomgang av barnålbeviset og avføringsbeviset – som begge er unnagjort på to sider, og hvor en rekke sentrale spørsmål hverken stilles eller behandles.

Også dette er – får vi tro – et resultat av et overordnet strategivalg.

Ingen kan *tvinge* påtalemyndigheten til å være grundig eller tvinge påtalemyndigheten til helt konkret å imøtegå den detaljerte argumentasjon som er fremsatt. Men foreleggelse for den annen part er en forutsetning, jf. straffeprosesslovens § 397, fjerde ledd. Det er da meget utilfredsstillende at vi ikke nå skal få en grundig redegjørelse, som dokumenterer for norsk offentlighet at Torgersens argumentasjon er tatt på alvor og ikke neglisjeres.

Da tilsvaret utelater å behandle vesentlige anførsler, er det nødvendig - på grunn av sakens omfang og kompleksitet - å gjenta de mest sentrale anførsler i begjæringen som enten ikke er behandlet, eller som er behandlet galt. Av *denne grunn* må derfor nærværende innlegg nødvendigvis bli omfattende.

F. Strategi nr. 6: Påtalemyndigheten ønsker ikke å klargjøre hvilke elementer som inngår i den samlede kumulative vurdering som skal finne sted både ved straffeprosesslovens § 392, annet ledd og § 391, nr. 3.

Et viktig punkt er: Hvilke *momenter* er det som inngår i skjønnet som skal foretas etter disse bestemmelsene og hvilken *vekt* har de forskjellige momentene når vi vurderer dem samlet? Hvilke kumulative elementer er det som således inngår i vurderingen av drapet, og hvilke elementer er det som inngår i vurderingen av om Torgersen var brannstifter?

For Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer er det formodentlig av interesse å få presentert påtalemyndighetens imøtegåelse av vår detaljerte redegjørelse for hvilke momenter som inngår i *subsumsjonsdrøftelsen* i disse hjemlene.

Det er særlig overraskende at påtalemyndigheten *nok en gang* ikke går inn i den kumulative vurdering ved § 391, nr. 3 hvor man i tillegg til nye omstendigheter og nye bevis, skal ta hensyn til *sakens øvrige bevismateriale*. Å unnlate å inkludere dette i vurderingen representerer gal lovanvendelse.

G. Strategi nr. 7: Påtalemyndigheten setter likhetstegn mellom det usikre og det som ikke er sannsynliggjort.

I tilsvaret synes påtalemyndigheten å sette likhetstegn mellom det *usikre*, og det som ikke er *sannsynliggjort*. Men selv om noe er usikkert, betyr ikke det at vi ikke kan gjøre oss opp en mening om *graden* av usikkerhet.

Det er mye i Torgersen-saken som er usikkert – men vi kan ikke se bort fra at et beviselement trekker i den ene eller andre retningen, selv om det i seg selv ikke gir grunnlag for noen sikker konklusjon. Den kan først trekkes når hele bevisbildet ses samlet.

I denne forbindelse er det også betimelig å understreke at påtalemyndigheten kan ikke bare *postulere* at noe er galt – for deretter å unnlate å presisere og begrunne *hva* som gjør anførselen uriktig.

H. Oppsummering av påtalemyndighetens strategivalg.

Vi har i de ovenforstående punktene A – G påvist en rekke *generelle* grunnleggende svakheter ved påtalemyndighetens tilsvar.

Vi er imidlertid trygge på at Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer ikke vil unnlate å gå inn i sakens realiteter og detaljer, slik påtalemyndigheten igjen og igjen inviterer til.

II AVKLARING AV SAKENS SENTRALE PROBLEMSTILLINGER

Vi skal i det dette punktet presisere sakens sentrale problemstillinger – det gjøres ikke i tilsvaret, men er selvsagt helt nødvendig.

I begjæringen av 27. juni 2017 er det foretatt en grundig gjennomgang av sakens fakta i delene 2 og 3 og av de sentrale tolknings- og subsumsjonsspørsmål i del 4 og 5.

Vi vil i det følgende minne om hva sakens fundamentalt sett gjelder, og hva Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer skal ta stilling til.

A. Klargjøring av lovforståelsen – hva er de rettslige problemstillinger?

Påtalemyndighetens tilsvar drøfter i liten grad de lovtolkningsspørsmål saken reiser, og som behandles i begjæringens del 4 og 5.

1. Tolkningen av straffeprosesslovens § 392, annet ledd

Her er det særlig to sentrale rettslige spørsmål.

Det ene knytter seg til begrepet spørsmålet om «dommen er riktig» og for det annet vilkåret «meget tvilsomt».

Det tør være enighet om at det er en forutsetning for at vi skal konstatere at dommen er riktig at påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt. Hvis vi ikke er *overbevist* om Torgersens skyld, er dette grunnvilkåret ikke oppfylt. Da er dommen uriktig.

Og vurderingen av om dommen er riktig, skal baseres på det faktiske grunnlaget som karakteriseres ved kriteriet «særlige forhold», og som er altomfattende i den forstand at det ikke legges begrensninger med hensyn til hvilke elementer som kan inngå i vurderingen.

Når det gjelder tilleggskriteriet «meget tvilsomt» har vi presisert at det innebærer et krav til *sannsynlighetsovervekt* for at bevisbyrden ikke er oppfylt. Den konkrete vurdering av dette kommer vi tilbake til nedenfor.

Dette er de to grunnleggende rettslige spørsmål for så vidt gjelder § 392, annet ledd – og som må presiseres og behandles innledningsvis.

Tilsvaret kommenterer ikke dette.

2. Tolkningen av straffeprosesslovens § 391, nr. 3

Det sentrale begrep i denne bestemmelse er vilkåret «egnet til frifinnelse». Det betyr at det springende punkt – i henhold til juridisk teori og rettspraksis – er at kommisjonens medlemmer finner at det er en rimelig mulighet for at Torgersen ikke var gjerningsmannen. I så fall er, som nevnt ovenfor, bevisbyrden ikke oppfylt – og vilkårene for frifinnelse foreligger.

Og vurderingen av dette spørsmålet skal baseres på en vurdering av de nye bevis og nye omstendigheter som foreligger etter 1958, sammenholdt med «sakens øvrige bevismateriale».

Et viktig punkt i denne forbindelse er hva som skal forstås med «sakens øvrige bevismateriale» og som kommer i tillegg til nye omstendigheter og nye bevis. Vi kan på dette punkt konstatere at det foreligger en sterk uenighet mellom partene:

Når det gjelder «sakens øvrige bevismateriale», fremgår det av tilsvaret at påtalemyndigheten:

- ikke inkluderer dette punkt i sin lovanvendelse
- ikke behandler det i sin bevisvurdering, og
- neglisjerer det i sin subsumsjon

Tilsvaret tar – som nevnt innledningsvis – opp et nytt tolkningsspørsmål som refererer seg til hva som skal inngå i beslutningsgrunnlaget. Det vises til pkt. 2 i tilsvaret hvor det – uriktig – anføres at Gjenopptakelseskommisjonen skal se bort fra anførsler som tidligere har vært fremmet, jf. betraktningene omkring rettskraft og omgjøring. Dette behandles som nevnt i del 2 nedenfor.

B. Forholdet mellom drapsdommen og brannstiftelsesdommen – hvilke elementer inngår i drøftelsen?

1. Innledning

Kommisjonen må avklare hvilke elementer som inngår i henholdsvis drøftelsen av om drapsdommen er riktig og i drøftelsen om brannstiftelsesdommen er riktig.

Dommen på drap er det sentrale spørsmål. Brannstiftelsen er en etterfølgende begivenhet hvor *konklusjonen* på om Torgersen var brannstifter eller ikke, får betydning for drapsspørsmålet, da det klarligvis var samme person som henholdsvis drepte og anstiftet brannen. Er det grunnlag for gjenåpning av drapsdommen, følger gjenåpning av brannstiftelsesdelen automatisk: Man kan ikke gjenåpne den ene og ikke den andre.

Konklusjonen på spørsmålet om brannstiftelse er derfor et avsluttende element i vurderingen av om Torgersen drepte Rigmor Johnsen. Dette kommer vi tilbake til nedenfor.

2. Hvilke elementer inngår i drapsdrøftelsen?

Dette skal vi i detalj gå nærmere inn på i del 3, hvor vi skal behandle tidsperioden kl. 22.30 – 23.40 (tidspunktet da påtalemyndigheten mener Torgersen forlot åstedet etter drapet). Her er det følgende delspørsmål:

a. Påtalemyndighetenes grunnleggende forutsetning

Det er en grunnleggende forutsetning for påtalemyndigheten at det var *Torgersen* som møtte Rigmor Johnsen utenfor Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25. I denne forbindelse oppstår det to spørsmål:

- Var det tidsmessig mulig for Torgersen å nå frem til Dronningens gate 25 slik at han kunne være der da Rigmor Johnsen passerte?

- I tillegg må vi vurdere om den beskrivelse Esther Olsson ga av personen som møtte Rigmor Johnsen, passer med Torgersens utseende.

Disse to forholdene må vurderes samlet og konklusjonen vil vise i hvilken grad det er sannsynlig – eller ikke sannsynlig – at den aktuelle personen var Torgersen. Dette er et sentralt moment i drapsdrøftelsen.

b. De øvrige vitnebevis

Det andre sentrale spørsmålet er om det var *Torgersen* som ble beskrevet av de seks vitnene som så en mann gå sammen med Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6b. Er det sannsynlig at det var Torgersen som hadde de bestemte karakteristika som vitnene beskrev – eller er det motsatte tilfelle? Dette er også et sentralt moment i drapsdrøftelsen.

c. Bevisene som har tilknytning til åstedet/avdøde av sentral betydning

Her er det særlig de to tekniske bevisene – barnålbeviset og tannbittbeviset – som er svært sentrale. Det springende punkt er i hvilken grad det er sannsynlig at disse to bevis sannsynliggjør at Torgersen var på åstedet.

I tillegg kommer andre forhold av mer underordnet karakter.

d. Torgersens forklaring

I tillegg kommer ytterligere et moment: I tillegg til de objektive bevis – jf. ovenfor i pkt. a-c – må vi vurdere Torgersens *subjektive* forklaring med hensyn til hva han foretok seg i den perioden påtalemyndigheten mener han fulgte etter Rigmor Johnsen og deretter oppholdt seg på åstedet, det vil si frem til ca. kl. 23.40 drapsnatten. Vi må vurdere om hans forklaring støttes av sakens øvrige beviseligheter, eller om hans forklaring for dette aktuelle tidsrommet er av en slik karakter at påtalemyndighetens drapsteori blir styrket.

3. Hvilke elementer inngår i *brannstiftelses-drøftelsen*?

Et tilleggsargument når vi skal foreta helhetsvurderingen av om Torgersen var drapsmann, er utfallet av vurderingen av om han var *brannstifter* – det var som nevnt klarligvis samme person som både drepte og som anstiftet brannen. Denne drøftelsen dekker perioden ca. kl. 23.40 – 01.00 (da Torgersen ble anholdt).

Dette kommer vi tilbake til i del 4, hvor vi skal påvise at konklusjonen med hensyn til brannstiftelsesdrøftelsen snarere taler for Torgersens uskyld enn det motsatte. *Uansett* er ikke denne konklusjonen av en slik karakter at den styrker påtalemyndighetens drapsteori.

a. Generelle forutsetninger

Det er tre overordnede forutsetninger for at Torgersen var på åstedet i forbindelse med brannstiftelsen. Påtalemyndigheten forutsetter at Torgersen

- ankom bolig i Tore Hunds vei 24 ca. kl. 24.00
- at han *hentet* fyrstikkesker på bopel og
- deretter dro til Skippergaten 6b

Vi må drøfte sannsynligheten av alle tre forutsetningene, og foreta en avsluttende samlet vurdering av om påtalemyndighetens forutsetninger for at Torgersen var brannstifter er sannsynliggjort. Det er ikke tilfelle.

b. Bevis i tilknytning til åstedet

Spørsmålet er om det finnes bevis som knytter Torgersen til kjelleren i Skippergaten 6b på brannstiftelsestidspunktet.

Her er det følgende bevis som må vurderes:

- Avføringsbeviset
- Fyrstikkeskebeviset
- Ørnulf Bergersens forklaring

Sannsynliggjør disse bevisene – vurdert enkeltvis og samlet – at Torgersen var på åstedet?

c. Torgersens forklaring

Bevisene ovenfor under a og b, refererer seg til sakens objektive fakta – som er de sentrale ved vurderingen. Også her må vi imidlertid supplere med en vurdering av Torgersens subjektive forklaring med hensyn til tidsperioden ca. kl. 23.40-01.00. Det må tas standpunkt til hvilken vekt hans forklaring har i forhold til sakens objektive bevis. Og det må tas standpunkt til hvorvidt påtalemyndighetens brannstiftelsesteori blir styrket eller eventuelt svekket av konklusjonen i denne drøftelsen.

d. Oppsummering

Hovedelementene ovenfor i pkt. a-c inngår i den kumulative vurderingen av om Torgersen var brannstifter. Og det er *totalkonklusjonen* på denne drøftelse, som må tas med som et moment som - sammen med bevisene knyttet til selve drapet – er avgjørende for sakens hovedspørsmål: Drepte Torgersen Rigmor Johnsen?

III PÅTALEMYNDIGHETENS STIGMATISERENDE OPPLEGG

A. Innledning

Det er flere bemerkelsesverdige argumenter i tilsvaret.

Påtalemyndigheten velger en strategi, hvor hensikten primært synes å være stigmatisere Torgersen:

- Før det første gjør påtalemyndigheten et nummer av bevisverdien av dommer/angivelige straffbare forhold som Torgersen har begått. Dette forholdet behandles nedenfor i pkt. B.
- For det andre prøver man å stigmatisere Torgersen ved å anføre at han etter pågripelsen skal ha oppført seg på en måte som tilsier at han drepte Rigmor Johnsen. I denne forbindelse påstår det at disse forholdene ikke er behandlet i begjæringen om gjenåpning – noe som er uriktig. Disse forhold behandles nedenfor i pkt. C.

B. De stigmatiserende anførselene har ingen bevisverdi

I begjæringen trekkes det frem forhold fra Torgersens strafferegister, jf. henvisningen til dommer fra 1952, 1954 og 1956. I tillegg gjør man et nummer av et forhold fra 1973. Også *henleggelser* skal angivelig ha bevisverdi.

I tillegg trekker man frem den rettspsykiatriske erklæringen fra 7. mai 1958 som nærmest har karater av et karakterdrap. Også denne skal angivelig ha «bevismessig betydning», jf. tilsvaret s. 54.

Det er gåtefullt for denne side hvordan disse forhold kan sannsynliggjøre at Torgersen var Rigmor Johnsens drapsmann. De har kort og godt *ingen* overføringsverdi til spørsmålet om hva som skjedde natt mellom 6. og 7. desember 1957.

Anførselene har da heller ikke – med rette – blitt tillagt vekt i forbindelse med noen tidligere begjæring om gjenåpning.

C. Torgersens oppførsel har ikke bevisverdi

I tilsvaret anføres det at vi ikke har behandlet flere forhold om Torgersens person. Dette er uriktig. De temaene som fremheves (særlig på s. 54 flg.) i tilsvaret, er drøftet i begjæringen *der de tematisk hører hjemme*.

Påstanden om manglende samarbeide og forholdene under hovedforhandling (forholdet til Gerd Berg og Torgersens reaksjon på Bergersens forklaring) er inngående behandlet i begjæringen av 27. juni 2017.

Vi har likeledes behandlet – og tilbakevist – påstanden om bevisjuks, herunder forholdene knyttet til den helt uriktige påstanden om at Torgersen slapte sine tenner og forholdene rundt den såkalte Klemetsen-erklæringen. For sikkerhets skyld oppsummerer vi disse drøftelsene i nærværende innlegg der de systematisk hører hjemme – og ikke, som i tilsvaret, i et eget punkt. (Er det mulig at en slik samlet oppsummering fra påtalemyndighetens side er motivert av ønsket om å maksimere den stigmatiserende effekt?)

IV NILS ERIK LIES NYE ANALYSER

Som bilag til begjæringen av 27. juni 2017 var det inntatt en rekke delutredninger av tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett, Nils Erik Lie, som ble vedlagt som bilag til begjæringen, se Bilagsbind C bilag 1-6.

Tilsvarets behandling av de temaer som Lie drøftet, er forelagt Lie. Lie har kommentert påtalemyndighetens anførsler i egne nye tilleggsanalyser. Disse kommer vi tilbake til. De vedlegges i et særskilt bilagsbind – se *Bilagsbind F* (Bilagsbind A-E er vedlagt begjæringen av 27. juni 2017).

Nils Erik Lies nye tilleggsutredninger er grundige og omfattende. Det er gitt et sammendrag av dem i nærværende innlegg i de enkelte avsnitt der de hører hjemme.

Vi henviser til Bilagsbind F 1, 2 a-b og 3 a-d, for en nærmere utdypning. De seks utredningene fra Nils Erik Lie er:

- En utredning av de prosessuelle spørsmål av 14.12.2017
- En vurdering av tannbittbeviset av 30.12.2018
- En vurdering av avføringsbeviset av 20.12.2018

- En vurdering av spørsmål om Torgersen kunne ha rukket å møte Rigmor Johnsen av 9.1.2019
- En vurdering av Ørnulf Bergersens forklaring av 12.12.2018
- En vurdering av Robert Halvorsens forklaring av 13.12.2018
- En vurdering av Torgersens bukser av 21.1.2019

I tillegg til dette bilagsbindet har vi også utarbeidet et Bilagsbind G som inneholder tilleggsdokumentasjon som det vil bli henvist til i det følgende.

V DEN VIDERE DISPOSISJON

Den videre disposisjon er som følger:

I del 2 skal vi gjennomgå tilsvarets prosessuelle innsigelser, jfr. bemerkningene om spørsmålet om rettskraft og forholdet til eventuell omgjøring.

I del 3 skal vi gjennomgå tilsvarets behandling av bevisene knyttet til drapstidspunktet.

I del 4 skal vi gjennomgå tilsvarets bemerkninger om bevisene knytte til brannstiftelsestidspunktet.

I del 5 skal vi kommentere tilsvarets anførsler med hensyn til om gjenåpningsvilkårene i § 392, annet ledd er oppfylt.

I del 6 skal vi foreta den tilsvarende behandling av tilsvarets anførsler med hensyn til om gjenåpningsvilkårene i § 391, nr. 3 er oppfylt.

I del 7 er det inntatt noen avsluttende bemerkninger.

DEL 2

PROSESSUELLE SPØRSMÅL

I INNLEDNING

En drøy fjerdedel av tilsvaret (s. 8-19) referer seg til prosessuelle spørsmål som ikke har vært anført i tidligere begjæringer om gjenåpning – langt mindre drøftet.

Det argumenteres for at Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer ikke skal behandle en rekke av Torgersens anførsler på rent prosessuelt grunnlag er. Grunnlaget er:

- I pkt. 2.2 hevdes det at dette følger av reglene om «rettskraft»
- I pkt. 3.1 og 3.2 behandles spørsmålet om mulig omgjøring, og at disse omgjøringsreglene medfører – slik vi forstår tilsvaret – at Gjenopptakelseskommisjonen må avskjære flere av Torgersens anførsler

Det første forholdet (forholdet til rettskraft), er ikke behandlet i begjæringen av 27.6.2017. Årsaken til dette er kort og godt til at vi ikke hadde den tilstrekkelige juridiske fantasi til å forestille oss at dette var en aktuell problemstilling.

Tidligere vedtaks ugyldighet på grunn av uriktig lovanvendelse, gal bevisvurdering og gal saksbehandling er behandlet i begjæringen av 27. juni 2017. Men poenget i denne forbindelse var å påvise at dette får betydning for Gjenopptakelseskommisjonens *saksbehandling*. Kommisjonen kan ikke bare henvise til tidligere vedtak hvis ikke nærmere spesifiserte vilkår er oppfylt. Og dette spørsmålet har ingenting å gjøre med spørsmålet om å avskjære Torgersens anførsler.

Vi konstaterer at de prosessuelle innsigelsene er gitt en sentral plass i tilsvaret. Anførlene referer seg til Gjenopptakelseskommisjonens lovanvendelse hvor kommisjonen har full prøvelsesrett. Det er derfor spesiell grunn til å drøfte påtalemyndighetens innsigelser grundig.

For å kvalitetssikre vår argumentasjon har vi også på dette punkt konsultert tidligere førstelagmann i Borgarting lagmannsrett, Nils Erik Lie. Lie har som kjent lang erfaring som dommer og har særlige kompetanse innenfor straffeprosess og sivilprosess.

Vi har anmodet ham om en rettslig betenkning om de anførlene som er fremsatt i pkt. 2.2., 3.1 og 3.2 i tilsvaret.

Lie har utarbeidet en betenkning som er datert 15.12.2018, og som er vedlagt nærværende innlegg. Se Bilagsbind F 1, jf. s. 1 følgende.

Lies betenkning er grundig og har en helt annen forankring i det foreliggende rettskildematerialet enn påtalemyndighetens tilsvær.

Betenkningens konklusjon er klar: Lie er ikke i tvil om at den lovforståelse som Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer inviteres til å legge til grunn, er uriktig. Vi henviser til betenkningen, og skal i det følgende gi et sammendrag av de viktigste punktene.

II SPØRSMÅLET OM RETTSKRAFT

A. Innledning

Anførslene om avskjæring på grunn av rettskraftsregler er – som påpekt innledningsvis – helt nye. Vi kan ikke se at de noen gang tidligere har vært presentert fra påtalemyndighetens side.

Hvis argumentasjonen fastholdes, bes statsadvokat Vale påvise i *hvilke* saker og på hvilken *måte* disse rettskraftargumentene er fremført, for eksempel i Baneheia-saken eller eventuelt tidligere i Torgersen-saken.

Vi er heller ikke kjent med at Gjenopptakelseskommisjonen tidligere har reist tilsvarende problemstillinger. Tvert imot er det motsatte lagt til grunn av kommisjonens leder i avgjørelsen av 31. august 2015 på sidene 41-42. Hvis påtalemyndighetens anførsler er riktige, er dette oppsiktsvekkende, fordi spørsmålet om rettskraft er noe som skal håndheves *ex officio* – uavhengig av partenes anførsler.

Mener statsadvokaten at Gjenopptakelseskommisjonen har gjort en feil i tidligere vedtak ved at kommisjonen ikke har lagt påtalemyndighetens lovforståelse til grunn?

B. Uklarhet med hensyn til konsekvensene av påtalemyndighetens anførsler

Hvis noe er rettskraftig avgjort, legger det føringer med hensyn til *avvisning* av senere anførsler.

Påtalemyndigheten har imidlertid ikke nedlagt påstand om avvisning. Det er i tilsvaret prinsipielt påstått at begjæringen skal forkastes, subsidiært at den ikke tas til følge.

Det hadde vært klargjørende om påtalemyndigheten hadde vært presis med hensyn til sin påstandsutforming, og helt konkret pekt på hva som eventuelt skal avvises fordi det er rettskraftig avgjort.

Tilsvaret skiller for øvrig ikke mellom eventuelle rettskraftvirkninger i forhold til § 392, annet ledd og § 391, nr. 3.

C. Har forvaltningsvedtaket rettskraft?

Tilsvaret reiser det prinsipielle spørsmålet om forvaltningsvedtak har rettskraftvirkninger.

Gjenopptakelseskommisjonen er et forvaltningsorgan, og – som Lie påpeker – er det ukjent at forvaltningsvedtak skal ha rettskraftvirkninger, med den konsekvens at saksforholdet ikke kan tas opp til realitetsbehandling i en ny sak på samme grunnlag. Dette gjelder både generelt i forvaltningen og spesielt for Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser. Som forvaltningsorgan kan kommisjonen ikke avvise den foreliggende begjæring.

D. Påtalemyndigheten misforstår tidligere rett

Dagens regler ble innført med virkning fra 1. januar 2004.

Lie drøfter nøye i sin betenkning situasjonen forut for 1. januar 2004, og påpeker at statsadvokaten i tilsvaret misforstår tidligere gjeldende rett.

Lies konklusjon med hensyn til tidligere rett er inntatt i pkt. 1.3 på side 3 i betenkningen.

«Disse utgangspunktene fra den tidligere rettslige behandlingen av gjenopptakelsessaker gir klare føringer for vurderingen av spørsmålet om rettskraftvirkninger av Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelser. Slike virkninger kan i et hvert fall ikke være mer omfattende enn de tilsvarende virkningene av en domstolsavgjørelse av en gjenopptakelsesbegjæring fra tiden før Gjenopptakelseskommisjonen trådte i virksomhet. Og som det følger av analysen foran, må det her legges til grunn at heller ikke slike avgjørelser hadde rettskraftvirkninger i egentlig forstand.»

E. Særlige misforståelser med hensyn til straffeprosessloven § 392, annet ledd

Lie behandler særskilt rettskildesituasjonen ved § 392, annet ledd. Hans gjennomgang viser at statsadvokatens standpunkt –med de konsekvenser det har – ikke kan ha vært gjennomtenkt. Da får vi ingen ny vurdering, selv om det i tidligere avgjørelser foreligger:

- feil ved lovanvendelsen
- feil ved saksbehandlingen
- feil ved bevisbedømmelsen
- feil ved analysen av beviskjeden

I praksis ville dette innebære at § 392, annet ledd blir uten ethvert selvstendig innhold.

F. Konklusjon

Tilsvarets uttalelse er uriktig av følgende grunner:

- Påtalemyndighetens standpunkt er i strid med lovens *forarbeider*
- Standpunktet kan ikke forankres i foreliggende *rettspraksis*
- Standpunktet kan ikke forankres i *juridisk teori*
- Standpunktet er i strid med Gjenopptakelseskommisjonens *egen praksis*
- Anførselen har *ikke vært fremmet* av påtalemyndigheten i tidligere behandlinger av Torgersen-saken, og det er ukjent at det skal ha vært presentert i andre gjenåpningssaker
- Det foreligger ingen *reelle grunner* for at å beskjære kommisjonens faktiske grunnlag for sin vurdering

III MULIG UGYLDIGHET AV TIDLIGERE AVGJØRELSE

A. Innledning

Våre anførsler i pkt. II ovenfor får også anvendelse for så vidt gjelder påtalemyndighetens argumentasjon i tilsvarets pkt. 3.1 og 3.2.

Det er vanskelig å forstå hva som er påtalemyndighetens hovedanliggende i disse to delene.

Med muligheter for at vi kommer i skade for å misforstå statsadvokaten, tolker vi de aktuelle avsnittene dithen at fordi tidligere vedtak er basert på en riktig lovanvendelse, saksbehandling osv. skal dette medføre at en rekke av våre anførsler i begjæringen av 27. juni 2017 – som ikke spesifiseres –avskjæres.

Dette er egentlig de *samme* anførslene som påtalemyndigheten har fremmet i tilknytning til pkt. 2.2. – man bruker bare andre ord. Det er vanskelig å se at dette har selvstendig betydning i forhold til rettskraft-anførslene.

Uansett må Gjenopptakelseskommisjonen stå *fritt* til å vurdere en ny begjæring. Det er ingen *plikt* for kommisjonen til å gå inn i tidligere vedtak og vurdere om disse vedtakene er gyldige, og av den grunn avskjære anførsler i en ny begjæring.

B. Påtalemyndighetens uriktige utgangspunkt

På s. 2 i tilsvaret (på s. 13) er det noen betraktninger om hva som «erkjennes» fra denne side. Dette er både uklart formulert og uriktig.

Som påpekt av Lie, anføres det i begjæringen at korrekt forståelse av det bevismaterialet som lå til grunn for tiltalen – herunder både de taktiske og de tekniske bevis – ikke ga grunnlag for domfellelse. Det er ikke spørsmål om hvorvidt de bevis som ble presentert for lagretten i 1958, utgjorde et uriktig faktisk grunnlag, men om hvordan bevisene ble presentert og hvilke slutninger det var grunnlag for å trekke av bevismaterialet.

Disse misforståelsene er nærmere utdypet av Lie i hans betenkning.

C. Omgjøring på grunn av lovanvendelsesfeil

Lie tilbakeviser påtalemyndighetens betraktninger om betydningen av angivelig uriktig lovanvendelse på s. 14-16 i tilsvaret.

For det første *er* lovanvendelsen feil i tidligere vedtak. Dette er inngående dokumentert både i begjæringen og av professor Alf Petter Høgberg. Bare av den grunn faller påtalemyndighetens betraktninger. Det vises til Lies betenkning, hvor tilsvarets argumentasjon drøftes og tilbakevises på s. 14-16.

Selv om det foreligger riktig lovanvendelse i tidligere vedtak, kan dette umulig avskjære noen av våre anførsler i forbindelse med den nye begjæringen som referer seg til uriktig bevisvurdering av gamle bevis og manglende vurdering av nye bevis.

D. Omgjøring på grunn av saksbehandlingen

Lie behandler anførslene i tilsvaret på s. 17-19 om «omgjøring av tidligere avslag på grunn av saksbehandlingsfeil».

En konklusjon om historisk riktig saksbehandling, medfører ikke at en ny begjæring ikke skal undergis en realitetsvurdering.

Det forholdet at man teoretisk kan begjære *omgjøring* av tidligere vedtak, fratar ikke Torgersen muligheten av å fremsette en ny begjæring.

Man kan kort og godt ikke «tvinge» en som mener å ha blitt dømt med urette fra å fremme en ny begjæring som er basert på at tidligere vedtak er gale.

E. Straffeprosessloven § 397 tredje ledd

Kommisjonens tidligere leders eneavgjørelse 31. august 2015 legger ingen føringer med hensyn til avvisning av anførsler i den nye begjæringen. Det vises til Lies gjennomgang. Det er ikke noen grunn til å gå inn på alle de feil som er konstatert ved denne avgjørelsen, og som det er gitt en inngående redegjørelse for i vår klage til Sivilombudsmannen.

IV NYE OMSTENDIGHETER ELLER NYE BEVIS

I del 4 behandler statsadvokat Vale temaet «nye omstendigheter eller nye bevis».

Dette er også behandlet av Lie, jf. s. 11-12.

Vi tiltrer Lies konklusjoner, og kommer tilbake til dette spørsmålet i forbindelse med del 6, hvor vi med utgangspunkt i en riktig lovforståelse av § 391, nr. 3 søker å påvise at vilkårene for gjenåpning i henhold til denne bestemmelsen er tilfredsstilt.

V KONKLUSJON

Påtalemyndighetens forsøk på å avskjære Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer fra å realitetsbehandle den nye begjæringen under henvisning til tilsvarets punkt 2 og 3 kan ikke føre frem.

DEL 3

**BEVISVURDERINGEN AV TILTALENS POST I (FORSØK PÅ VOLDTEKT)
OG II (DRAP), JF. STRL. §
192 1. OG 3. LEDD OG § 233, 1. OG 2. LEDD.**

**HVILKET FAKTUM SKAL GJENOPPTAKELSESKOMMISJONEN BYGGE
SIN VURDERING PÅ?**

I INNLEDNING

A. Temaet

I del 3 skal vi foreta den nærmere vurdering av tilsvarets kommentarer til begjæringens anførsler om hendelsesforløpet fra ca. kl. 22.30 drapskvelden, da Torgersen forlot Kafé Hjerterom, og frem til ca. kl. 23.40, da påtalemyndigheten legger til grunn at Torgersen forlot åstedet.

Ved bevisvurderingen skiller vi ikke mellom tiltalens post I og II: Det er de samme bevis som gjelder begge postene.

Gjennomgangen av faktum i relasjon til *drapsspørsmålet* er det sentrale bevistemaet. Spørsmålet om brannstiftelse er sekundært i forhold til sakens hovedspørsmål: Er det ført tilstrekkelig bevis for at Torgersen drepte Rigmor Johnsen? Og det er først og fremst faktum i denne del 3 som skal legges til grunn for kommisjonens rettslige vurdering av om vilkårene for gjenåpning er til stede, jf. nedenfor i del 5 og del 6.

B. Formål og disposisjon

Formålet med fremstillingen er å oppsummere Torgersens anførsler og drøfte de bemerkninger påtalemyndigheten har anført i tilsvaret av 22. oktober 2018.

Vi legger følgende kronologiske disposisjon til grunn:

I pkt. II skal vi drøfte tilsvarets underliggende forutsetning og premiss: Er det sannsynlig at det var *Torgersen* som traff Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 da hun passerte ca. kl. 22.43?

I pkt. III skal vi drøfte tilsvarets bemerkninger til spørsmålet om det er sannsynlig at det var *Torgersen* som ble observert av de seks vitnene som iakttok Rigmor Johnsen på strekningen Dronningens gate 25 - Skippergaten 6b. Dette punktet dekker perioden ca. kl. 22.45 – ca. kl. 23.00.

I pkt. IV skal vi drøfte tilsvarets bemerkninger til bevisene som er knyttet til åstedet, i første rekke barnålbeviset og tannbittbeviset. Er det sannsynlig at disse kan knyttes til Torgersen? Dette punktet dekker perioden ca. kl. 23.00 – ca. kl. 23.40.

Disse avsnittene refererer seg til sakens *objektive* fakta.

I pkt. V skal vi drøfte Torgersens egen forklaring for så vidt gjelder det samme tidsrommet, det vil si ca. kl. 22.30-23.40. Er det forhold ved Torgersens forklaring som styrker, eventuelt svekker, påtalemyndighetens teori?

C. Nærmere om påtalemyndighetens generelle feil

Som påpekt i del 2, gjør påtalemyndigheten en rekke feil i tilsvaret:

1. For det første opererer tilsvaret gjennomgående med gale problemstillinger. I stedet for å spørre hva som *sannsynligvis faktisk har skjedd*, tar påtalemyndigheten utgangspunkt i helt andre problemstillinger og spør f.eks. om påtalemyndighetens anførsler «*umuliggjøres*». Dette er grunnleggende feil.

2. For det andre legges det opp til en *isolert* vurdering av hvert enkelt bevis, i stedet for å foreta en samlet vurdering. Dette er også feil.
3. For det tredje foretar påtalemyndigheten en gal *bevisvurdering*. Dette gjelder både vurderingen av de enkelte bevis, og en manglende *samlet* vurdering av de bevis som knytter seg til *samme bevistema*.
4. For det fjerde tar påtalemyndigheten feil når det gjelder den samlede kumulative vurderingen som skal foretas med hensyn til om vilkårene for gjenåpning er oppfylt i henhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391, nr. 3. Vi må ta stilling til hvilken betydning/vekt det enkelte bevismoment har ved den samlede vurderingen, med andre ord hvor *viktig* det enkelte bevis er, og hvilken *vekt* det har som element i det samlede bevisbildet.
5. For det femte tar påtalemyndigheten feil når man bare henviser til tidligere avgjørelser – i stedet for å foreta den nye vurdering som begjæringen av 27. juli 2017 foranlediger, og som straffeprosessloven krever.

D. Betydningen av grundighet

I tilsvaret inviterer påtalemyndigheten til en summarisk behandling av en rekke sentrale faktiske spørsmål. Vi minner om nødvendigheten av å foreta en grundig drøftelse som inkluderer en behandling av *alle anførsler* og *bevistilbud*.

Fordi påtalemyndigheten i tilsvaret unnlater å ta stilling til en rekke av anførslene i begjæringen av 27. juni 2017, er det, som nevnt, nødvendig å minne om, og fremheve, flere sentrale forhold for at Gjenopptakelseskommisjonen medlemmer skal se saken i sin helhet – noe tilsvaret ikke bidrar til.

II PÅTALEMYNDIGHETENS GRUNNLEGGENDE FORUTSETNING: ER DET SANNSYNLIG AT DET VAR TORGERSEN SOM MØTTE RIGMOR JOHNSEN VED ESTHER OLSSONS KIOSK CA. KL. 22.43?

A. Innledning

Forutsetningen for påtalemyndighetens drapsteori er at det var Torgersen som Rigmor Johnsen møtte umiddelbart før hun passerte Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25 på vei hjem til bopel.

Hvis denne forutsetningen svikter – eller fremstår som mindre sannsynlig – legger det viktige føringer på den videre bevisvurdering.

Spørsmålene i tilknytning til denne grunnleggende forutsetningen har ikke blitt presisert i tidligere begjæringer – langt mindre er det foretatt den nødvendige analyse av dette sentrale punktet.

I tilsvaret foretar heller ikke påtalemyndigheten en helhetlig drøftelse av denne forutsetningen, og som hele påtalemyndighetens resonnement hviler på.

Dette bevistemaet er delt i to:

1. Er det sannsynlig at Torgersen kunne *rekke* å gå helt ned til Dronningens gate 25 tidsnok til å møte Rigmor Johnsen da hun passerte? Se pkt. B.
2. Er det sannsynlig at det var *Torgersen* Esther Olsson observerte sammen med avdøde? Se pkt. C.

Innledningsvis er det grunn til å presisere problemstillingen: Spørsmålet er om påtalemyndighetens forutsetning er *sannsynliggjort* eller ikke.

Påtalemyndigheten gjør imidlertid i tilsvaret en feil på dette sentrale punkt. På s. 26 nest siste avsnitt konkluderer påtalemyndigheten med at Torgersens analyse ikke «umuliggjør» at Torgersen møtte Rigmor Johnsen på det kritiske tidspunkt. Dette er forkjært: Spørsmålet er ikke om det aktuelle forholdet «umuliggjøres», men om hvor *sannsynlig* det er..

Hvis det kan legges til grunn at Torgersen ikke kunne ha rukket å møte Rigmor Johnsen, faller påtalemyndighetens drapsteori. Da skal saken uten videre gjenåpnes og Torgersen frifinnes. Spørsmålet er derfor hvor *sannsynlig* det er at et slikt møte har funnet sted. Da må dette elementet ses i sammenheng med det øvrige bevisbildet. Jo mindre sannsynlig et slikt møte er, desto mer kreves av det øvrige bevismaterialet for å kunne felle Torgersen. Det er denne vurderingen av sannsynlighetsgraden for et møte, holdt opp mot det øvrige bevismaterialet, som ikke er foretatt i tilsvaret.

Den samme feilen gjøres også i nest siste avsnitt på side 27, hvor det legges opp til en diskusjon om hva som er «forenlig» med hensyn til tidspunktet da Rigmor Johnsen var utenfor kiosken i Dronningens gate 25, sammenholdt med en analyse av Torgersens bevegelsesmønster.

Denne uriktige vurdering av problemstillingen er gjennomgående trekk ved påtalemyndighetens tilsvaret – i del 5 I B 4 nedenfor er det en rekke eksempler på samme feil.

Igjen: Dette er ikke problemstillingen. Spørsmålet er også her: Hva er *sannsynlig*? Og hva er i tilfelle *sannsynlighetsgraden*?

B. En nærmere vurdering av sannsynligheten for at Torgersen kunne være ved Esther Olssons kiosk på det klokkeslettet da Rigmor Johnsen passerte.

1. Innledning

I begjæringen har vi søkt å påvise at det ikke er sannsynlig at Torgersen kunne rekke frem til Dronningensgate 25 da Rigmor Johnsen passerte. Dette spørsmålet kommenteres i tilsvaret på s. 25 – 26.

Det er her tre delspørsmål:

- a. Hva er det sannsynlige tidspunktet for når Rigmor Johnsen kom til Esther Olssons kiosk. Var det ca. kl. 22.43?
- b. Hva er sannsynlig gangtid fra Grandhjørnet til Dronningensgate 25?
- c. Hva er det sannsynlige tidspunktet for når Torgersen passerte Grand? Var det ca. kl. 22.42-22.43, det vil si på det tidspunkt påtalemyndigheten forutsetter at Torgersen var i Dronningens gate 25?

Disse klokkeslettene er forbundet med noe usikkerhet. Både tidsangivelsen under pkt. a og b fremstår imidlertid som relativt sikre – her er feilmarginene små. Men også når det gjelder klokkeslettet for Torgersens passering av Grand, har vi et godt grunnlag for å vurdere hva som er mest *sannsynlig*.

Det er således ingen uenighet om at disse klokkeslettene er usikre. Forholdet er imidlertid – som understreket i del 1 – at selv om de er usikre, kan vi gjøre oss opp en mening om hva som er *sannsynlig*.

2. Når passerte Rigmor Johnsen Esther Olssons kiosk?

I begjæringen om gjenåpning baserte vi oss i stor grad på de nøyaktige beregninger som Nils Erik Lie har utarbeidet.

Vi har forelagt påtalemyndighetens tilsvaret på dette punkt for Nils Erik Lie, og anmodet om en vurdering av argumentasjonen i tilsvaret i forhold til hans tidligere analyse.

Lies nye vurdering av 15. desember 2018 er inntatt i Bilagsbind F 3 a, se s. 45 flg.

På grunnlag av hans tidligere konklusjoner, som er gjentatt i hans tilleggsanalyse, kan tidspunktet fastslås til ca. kl. 22.42 – 22.43. Dette støttes også av vitneforklaring fra Per Fonbæk – se Bilagsbind D bilag 14 a – s. 86, hvor Fonbæk forklarer at han gikk fra hotell Viking «nøyaktig» kl. 22.40. Hans videre opplysninger om ruten han gikk og om tidspunktet da han tok bussen, sammenholdt med hans observasjon av Rigmor Johnsen som var i ferd med å låse seg inn, og med hennes antatte gangtid fra Dronningensgate 25 til Skippergaten 6b, samsvarer godt med at hun passert Dronningensgate 25 kl. 22.42 – 22.43.

I tilsvaret gis på s. 26 uttrykk for – slik vi forstår det – at det ikke er «umulig» at de to møtte hverandre ved kiosken «en gang mellom kl. 22.45 og 22.50.» At tidspunktet skal ha vært så sent, har ikke vært anført fra påtalemyndighetens side tidligere. Det er uten belegg i foreliggende bevismateriale, og fremstår som ren gjetting. Og her gjentas en grunnleggende feil: Det er ikke spørsmål om hva som er «umulig», men om hvor *sannsynlig* det er.

3. Gangtid

Gangtiden fra Grandhjørnet til Dronningens gate er oppgitt til henholdsvis fem minutter og syv minutter av de to polititjenestemennene som prøvegikk strekningen. Vi må kunne benytte gjennomsnittet på seks minutter. Heller ikke på dette punkt er det uenighet mellom partene.

Dette betyr at Torgersen må ha passert Grand senest ca. kl. 22.36-22.37 for å rekke frem til Esther Olssons kiosk på det kritiske tidspunktet.

Og jo mindre sannsynlig dette er, desto mindre sannsynlig er det at Torgersen er Rigmor Johnsens drapsmann.

4. Når passerte Torgersen Grand?

Lie har på ny gjennomgått de sentrale vitneforklaringene fra vitnene Tømmereek og Casadio, og han påpeker hvilke feil påtalemyndigheten gjør i tilsvaret.

Det er sannsynlighetsovervekt for at Tømmereek/Casadio forlot Chat Noir tidligst kl. 22.35. I den grad det er usikkerhet om dette tidspunktet, tilsier det at det var noe senere. Tømmereek anførte i sine to politiforklaringer at det her var et tidsintervall på 10-15 minutter fra forestillingen var slutt til de sto på gaten, jf. hennes forklaringer av henholdsvis 18. desember 1957 og 24. februar 1958. Særlig den første forklaringen er det grunn til å legge vekt på, da dette er en tidsnær forklaring.

Påtalemyndighetens tolkning av disse vitneprovene uriktig. Se pkt. 2.1 i Lies tilleggsutredning (se s. 47 i Bilagsbind F).

Når det gjelder Tømmereeks/Casadios' gangtid fra Chat Noir til Grand, vises det til Lies tilleggsutredning pkt. 2.2, hvor det dokumenteres at påtalemyndigheten tar feil også på dette punkt. Gangtiden er ca. syv minutter.

Dette betyr at Tømmereek/Casadio passerte Grand (hvor de observerte Torgersen) ca. kl. 22.42/22.43, det vil si tilnærmet samtidig som Rigmor Johnsen kom til Esther Olssons kiosk.

Og som påvist av Lie i pkt. 2.2 (s. 49), passer konklusjonen om at Tømmereek/Casadio passerte Grand på dette tidspunktet med den tiden de trengte for i rolig gangtempo å rekke bussen ved Sentrum kino kl. 23.00.

Vi kan således konkludere med at det er *lite sannsynlig* at Torgersen kunne rekke ned til Dronningens gate 25 og være ved Esther Olssons kiosk på det kritiske tidspunktet da Rigmor Johnsen passerte.

At observasjonen ved Grand fant sted kl. 22.42-22.43 samsvarer også med Torgersens egen forklaring. Selv hadde han ikke klokke, og har derfor ikke kunnet angi sikre tidspunkter. Påtalemyndigheten gir uttrykk for at han har forlatt Kafé Hjerterom før kl. 22.30. Som påvist av Lie i pkt. 3 i tilleggsutredningen, kan dette ikke legges til grunn. En analyse av forklaringene fra de vitnene som har forklart seg om dette spørsmålet, gir ikke grunnlag for å konkludere mer presist enn at det har vært omkring kl. 22.30. Når det tas hensyn til gangtiden fra Hjerterom til Grand og Torgersens opplysning om møtet med to bekjente – jf. det som er anført i lagmann Lundes utkast til kjennelse (se bilag 1 til tilsvaret) – samsvarer dette med et observasjonstidspunkt kl. 22.42-22.43.

Dette er inngående behandlet i Lies tilleggsutredning pkt. 3.

Vi kan da konkludere med hensyn til besvarelsen av det første delspørsmålet med hensyn til påtalemyndighetens grunnleggende forutsetning: Det er *lite sannsynlig* at Torgersen kunne rekke ned til Esther Olssons kiosk på det tidspunktet som påtalemyndigheten må forutsette.

Tilsvaret er basert på gale problemstillinger og en gal bevisvurdering og rokker ikke ved konklusjonen i begjæringen av 27.6.2017.

C. Var det Torgersen som Esther Olsson iakttok sammen med Rigmor Johnsen?

Konklusjonen overfor under B må ses i sammenheng med en nærmere analyse av om det var *Torgersen* som ble observert av Esther Olsson.

Dette er behandlet på s. 26 – 27 i påtalemyndighetens uttalelse.

Påtalemyndigheten bagatelliserer at Esther Olsson er det vitnet som – uten sammenlikning – hadde det beste grunnlaget for sin observasjon, og at hun umiddelbart etter drapet forklarte seg inngående om den aktuelle personens utseende.

Det er påfallende selvmotsigelser med hensyn til påtalemyndighetens vurdering av de forskjellige vitnene. Det viktigste vitnet, Esther Olsson, bagatelliseres. Påtalemyndigheten fremhever derimot Olga Eriksens sene forklaring om likhet – til tross for at den samme Olga Eriksen

- hadde et svært overfladisk grunnlag for observasjonen
- ga en beskrivelse drapsnatten av en mann som ikke samsvarte med Torgersen
- ikke kunne identifisere Torgersen i forbindelse med vitnekonfrontasjonen umiddelbart etter drapet
- senere ga en beskrivelse som kan forklares med at hun hadde sett foto av Torgersen i pressen 10.12.1957, da beskrivelsen samsvarte med det bildet hun hadde sett

Vi kommer tilbake til den nærmere analyse av forklaringene fra Esther Olsson og Olga Eriksen i sammenheng med gjennomgangen av forklaringene fra de øvrige vitnene som har beskrevet den aktuelle personen i pkt. III nedenfor.

Men for å foregripe det sentrale i Esther Olssons forklaring:

- Hun beskriver en mann som er noe høyere enn Torgersen - 175-180 cm - uten at det spiller noen avgjørende rolle
- Hennes anslag av alderen er avvikende: 30-35 år
- En langt viktigere faktor er at Esther Olsson ikke kunne kjenne Torgersen igjen i forbindelse med *vitnekonfrontasjonen* – på tross av at hun tidligere i sin politiforklaring hadde gitt uttrykk for at hun trodde «bestemt» at hun skulle kjenne «denne karen» igjen
- Hun utpekte derimot en helt annen – nemlig Alf Brandsdal - ved *fotokonfrontasjonen* 15. januar 1957. Hun var sikker på at han var den aktuelle personen. Det er påfallende at dette ikke nevnes av påtalemyndigheten
- I et andre avhør pekte hun også ut *helt andre* – se avhør av 10.12.1957 og avhør av 21. januar 1958. Også dette neglisjerer påtalemyndigheten i tilsvaret
- Vi minner også om et annet svært viktig forhold som også påtalemyndigheten neglisjerer – Esther Olsson var helt tydelig på at mannen *ikke snakket Oslo-dialekt*, noe Torgersen ubestridelig gjorde
- En liten detalj: Som bilag til påtalemyndighetens tilsvaret er inntatt lagmann Lundes utkast til beslutning fra 1959. Vi viser til at det på overgangen mellom s. 5 og s. 6 refereres at Esther Olsson «tidligere overfor fru Lykkamer» hadde sagt at følgende om Torgersens fotografi i avisen: «Han er det ikke»

Hvis Esther Olssons forklaring – som det ikke er noen grunn til å trekke i tvil – skal legges til grunn, kan det uten videre konstateres at mannen var en annen enn Torgersen.

Betydningen av Esther Olssons viktige forklaring har i alle år, uforståelig nok, blitt underkommunisert – påtalemyndighetens tilsvaret er det siste eksempel på dette. Det er påfallende at det aldri har blitt foretatt en helhetsanalyse av Esther Olssons forklaring – en analyse som med *en betydelig grad av sannsynlighet* viser at det ikke var Torgersen hun observerte.

D. Konklusjon og oppsummering

Vi kan da på bakgrunn av pkt. B og C ovenfor stilling til sannsynligheten av påtalemyndighetens grunnleggende forutsetning om at Torgersen møtte Rigmor Johnsen. Denne samlede vurdering har aldri tidligere blitt foretatt.

Og konklusjonen kan vanskelig bli annen enn at påtalemyndighetens grunnleggende forutsetning fremstår som *direkte lite sannsynlig*. Forholdet er at denne delen av beviskjeden således sannsynliggjør Torgersens *uskyld*.

Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer må nå – for første gang – foreta en helhetsanalyse av den

grunnleggende forutsetning for påtalemyndighetens drapsteori: Var det Torgersen Rigmor Johnsen møtte drøye kl. 23.40 ved Esther Olssons kiosk?

III ER DET SANNSYNLIG AT DET VAR TORGERSEN SOM DE SEKS VITNENE OBSERVERTE SAMMEN MED RIGMOR JOHNSEN PÅ STREKNINGEN DRONNINGENSGATE 25 – SKIPPERGATEN 6B?

A. Innledning

I begjæringen av 27. juni 2017 har vi i del 2 V B (s. 64 – 79) drøftet om det var Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen fra Esther Olssons kiosk til Johnsens bopel.

Påtalemyndigheten har i sitt tilsvare i deler av pkt. 5.2.1 (s. 26-30) kommentert våre anførsler.

Påtalemyndigheten gjør her følgende feil:

- Påtalemyndigheten opererer med gal problemstilling, jfr. nedenfor under pkt. B
- Påtalemyndigheten foretar en gal bevisvurdering jfr. pkt. C 1-8
- Påtalemyndighetens konklusjon blir følgelig gal, se pkt. D

B. Problemstillingen

Vi har ovenfor påvist at påtalemyndigheten opererer med et galt utgangspunkt for bevisvurderingen for så vidt gjelder drøftelsen av om Torgersen kunne ha møtt Rigmor Johnsen, ved å formulere spørsmålet som et spørsmål om hva som «umuliggjøres». Den samme feilen gjentas i nærværende del av bevisvurderingen.

Påtalemyndigheten oppsummerer sine vurderinger i siste avsnitt på s. 27 med å konstatere at det etter påtalemyndighetens mening ikke foreligger omstendigheter

«som tilsier at det ikke var Torgersen som møtte Rigmor Johnsen på vei hjem til Skippergaten 6b»

Dette er galt. Påtalemyndigheten snur problemstillingen på hodet: Det springende punkt både etter § 392, annet ledd og § 391, nr. 3 er spørsmålet om hvilken *bevisverdi* denne delen av bevisførselen har for Torgersens skyld. Det er med andre ord et spørsmål om *sannsynlighetsgraden for at* det var Torgersen som ble observert. Det er tross alt påtalemyndighetens oppgave å føre positive bevis for at Torgersen var mannen.

Dette beror på en helhetsvurdering av samtlige av de aktuelle vitneprov. Og igjen kan vi konstatere at denne helhetsvurderingen aldri har vært foretatt tidligere. Man har tvert imot lagt opp til en isolert vurdering av hvert enkelt vitneprov – denne feilen gjentar påtalemyndigheten i tilsvaret.

I siste avsnitt på s. 27 heter det for øvrig:

Analysen som er foretatt bærer videre preg av å basere seg på den oppfatning at det ikke er forskjeller i personers oppfattelsesevne og at vitners beskrivelser av en person må være tilegnet helt like for at de skal ha vekt i en straffesak.

Dette er igjen å snu saken fullstendig på hodet. Det vi har påvist - og igjen vil oppsummere i det følgende - er at de forskjellene mellom Torgersen og den observerte personen som er beskrevet av de enkelte vitnene, enkeltvis og samlet viser at Torgersen ikke var denne personen.

C. Bevisvurderingen

Påtalemyndighetens uriktige isolerte vurdering av vitnene nødvendiggjør en helhetsanalyse hvor vi deler opp behandlingen av vitnenes forklaringer mht. forskjellige *karakteristika* ved den aktuelle personen – se pkt. 1-8 nedenfor.

Det avgjørende er at likhetene ikke har noen bevisverdi, mens *ulikhetene* i vesentlig grad sannsynliggjør at det ikke kan være Torgersen som ble observert. Og det er disse ulikhetene som kommisjonens medlemmer må vurdere den bevismessige betydning av.

1. Drapsmannens høyde

Torgersen var 174,5 cm høy. Det er gitt varierende forklaringer mht. drapsmannens høyde. Esther Olsson anslår mannens høyde til 175-180 cm. Arne Thoresen anslår høyden til 182 cm. Fonbæk anslår 180 cm. Det samme gjorde Georg Syversen i forbindelse med sin forklaring under hovedforhandlingen, jf. referat i Dagbladet og VG 4. juni 1958.

Thoresen og Fonbæk brukte egen høyde – henholdsvis 182 og 180 cm - som referanse, og forklarte at mannen var minst like høy som han selv (Thoresen) og like høy (Fonbæk). Olga Eriksen forklarer at mannen var «under middels høy». Vitneprovene er således ikke entydige, men beskrivelsene av høyde taler heller *mot* enn *for* at det var Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen.

2. Alder

Også her var et sprik blant vitnene. Torgersen var på drapstidspunktet 23 år og 2 måneder. Esther Olsson anslo hans alder til 30-35 år, mens vitnene Eriksen, Thoresen og Fjellberg anslo alderen til 20-25 år.

Esther Olssons forklaring bør tillegges sterkest vekt, da hun hadde det beste observasjonsgrunnlaget. Da taler heller ikke dette momentet for at det var Torgersen, men dette er intet sentralt moment.

3. Hår/frisyre

Det foreligger fotoer av Torgersen, som ble tatt umiddelbart etter pågripelsen, som viser håret godt. Fotografiene ble tatt 9. desember (og er inntatt i Bilagsbind G 4 a – s. 59) og publisert i dagspressen 10. – 11.12. Disse fotografiene er inntatt i Bilagsbind G 5 g, jf. s. 77-80. Fra denne dato var Torgersens utseende *svært godt* kjent. Etterfølgende identifikasjon har derfor begrenset verdi.

Det er vanskelig å forene disse fotografiene med Arne Thoresens forklaring: «Blondt hår, uten krøller, tilbakekjemmet ved sidene og glinset ved tinningen», jf. avhør av 7.12.1957, og at vedkommende hadde «skinnende hår som ved bruk av brylkrem» - se avhør av 13.12.1957. Under den rettslige forundersøkelse fremholdt Thoresen at håret var blondt, glatt og vannkjemmet. I tillegg var personen «nyklippet». Intet av dette stemmer.

Olga Eriksen forklarte 7.12.1957 at vedkommende hadde «lyst, stritt oppestående hår». Dette stemmer heller ikke med Torgersen.

Torgersens hår beskrives således av vitnene på en måte som taler *mot* at det var Torgersen som ble observert.

I tillegg beskriver Thoresen den aktuelle mannens hodeform som «helt rund som en fotball», jfr. avhør av 13. desember 1957. Dette er heller ikke i overensstemmelse med de fremlagte fotografier av Torgersen, og er også i strid med beskrivelsen av Torgersens hode i den rettspsykiatriske erklæringen av 7.5.1958, hvor det anføres på s. 25 at kraniet var «symmetrisk».

4. Påkledning

Det er imidlertid *enda større* forskjeller når det gjelder beskrivelsen av den aktuelle mannens påkledning.

- a. Det foreligger foto av Torgersens bukser. Dette er inntatt i Bilagsbind G 4 e – se s. 65. Fotografiet viser bukser med brede bukseben med markante striper.

Thoresen forklarer at mannen hadde «smale benklær» og «lange, temmelig trange bukser». Dette passer ikke.

Syversen forklarte under hovedforhandlingen ifølge Dagbladet 4.6.1958 at mannen hadde «svært smale bukseben».

I tillegg forklarte Thoresen at buksene var *ensfargede*. Han forklarte under den rettslige forundersøkelse at han var «ganske sikker» på at han ville lagt merke til det om buksene hadde hatt utfordrende striper, noe Torgersens bukser hadde. Buksene var som nevnt meget karakteristiske med sine brede striper, og var klart synlige under frakkekanten. Momentet taler klart *imot* at det var Torgersen som ble observert.

Nils Erik Lie har i en viktig tilleggsutredning av 21. januar 2019 (inntatt i Bilagsbind F 3 d pkt. II – s. 74-75) analysert denne delen av Thoresens forklaring grundig, og påvist at den har betydelig bevisverdi for den iaktatte mann *ikke* er Torgersen. Det henvises til Lies nærmere redegjørelse.

- b. Det er også avvik med hensyn til beskrivelse av mannens frakk. Det er ikke omstridt at Torgersens frakk var mørkeblå.

Thoresen beskriver opprinnelig frakken som «beige eller mellomgrå frakk eller kappe», og at den «muligens» hadde belte. I den rettslige forundersøkelsen beskrev han frakken som «brun eller beige»,

I den rettslige forundersøkelsen beskrev Fonbæk frakken som mørkegrå. Han tilføyde at han var fargeblind, men sa «på nærmere eksaminasjon» at «frakken har ikke vært blå, men grå».

Selv om lys og observasjonsforhold i Dronningens gate og Skippergaten ikke har vært optimale, trekker disse opplysningene i retning av at mannen har vært en annen enn Torgersen, men dette er av underordnet betydning i forhold til at beskrivelsen av buksene langt på vei er uforenelig med Torgersens bukser.

- c. Omtalen av *mannens sko* er enda viktigere. Som anført i begjæringen, har både Thoresen og Syversen forklart at den aktuelle mannen hadde sko uten gummiheier, da det «klamptet i gaten/fortauet».

På s. 29 i tilsvaret anføres det at vår analyse og konklusjon i begjæringen om at Torgersen hadde helt andre sko på seg enn det aktor la til grunn i 1958 «tilsynelatende» er overbevisende – uten at man gjør nærmere rede for hva den diskvalifiserende karakteristikken «tilsynelatende» refererer seg til.

Så gir påtalemyndigheten igjen en feilaktig beskrivelse av problemstillingen ved å anføre at Torgersens sko ikke er «et avgjørende bevis». Dette er nok en uriktig problemstilling. Det riktige er: Hva er *sannsynligheten* for at det var Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen når vedkommende mann etter all sannsynlighet hadde *andre* sko enn det Torgersen hadde på seg?

At Torgersen hadde på seg de brune skoene med gummiflikk på hælene, kan det ikke være tvil om, til tross for at Dorenfeldt – naturlig nok – forsøkte å sannsynliggjøre det motsatte under hovedforhandlingen. Skoene som Dorenfeldt gjorde et nummer av, tilhørte broren Lorang. Han hadde satt dem i vann for å blokke dem ut på grunn av en skadet tå. Blodsporene på den ene skoen stammet fra denne tåen. Det vises til Torgersens egen forklaring og forklaringene fra moren Dagmar Torgersen og broren Lorang Torgersen. Vi viser til analysen i begjæringen av 27. juni 2017 med nærmere henvisninger.

Tilsvaret er med hensyn til punktene a-c ovenfor summarisk og misvisende.

5. Ganglaget

Vitnene Thoresen og Syversen beskriver i forklaringene 9. desember 1957 at den aktuelle mannen hadde et karakteristisk ganglag. Han hadde «en egen rulling på skuldrene». Det var *dette* som var årsaken til at Thoresen beskrev mannen som «jævla lik» Torgersen under hovedforhandlingen 6 måneder etter drapet. Ingen av det betydelige antall vitner som iakttok Torgersen den kvelden har imidlertid bemerket at det skulle være noe spesielt med Torgersens måte å gå på. Men avgjørende er uansett de objektive og sentrale elementene som Thoresen og Syversen beskriver og som viser at det ikke kan være Torgersen de har sett – påkledningen, sko som klapret etc. – og da har det senere subjektive utsagnet om «jævla lik» liten eller ingen verdi.

6. Dialekt

Et særdeles sentralt poeng: Vi minner om at Esther Olsson var helt tydelig på at den aktuelle mannen ikke snakket Oslo-dialekt. Igjen har vi et moment som er svært vanskelig å forene med påtalemyndighetens teori – for å si det mildt.

Det er ikke lett å forstå at også dette viktige momentet neglisjeres i påtalemyndighetens tilsvær.

7. Vitnekonfrontasjonene

Det ble foretatt to vitnekonfrontasjoner. Esther Olsson og Olga Eriksen ble spurt om de eventuelt kunne gjenkjenne Torgersen i en oppstilling som inkluderte i alt seks personer. Vitnekonfrontasjonen skjedde 9. desember 1957.

a. Esther Olsson

Vi minner om at Esther Olsson kunne *ikke* kjenne igjen Torgersen - på tross av at hun tidligere i sin politiforklaring hadde gitt uttrykk for at hun trodde «bestemt» at hun skulle kjenne «den karen» igjen. Selv om Torgersen som «type» kunne ligne på den aktuelle personen i vitnekonfrontasjonen, mente hun at den aktuelle personen var høyere enn Torgersen var.

Ved fotokonfrontasjonen 15. januar 1958 utpekte hun – som påpekt ovenfor - en helt annen som hun var «sikker på» var den aktuelle personen, men som var en helt annen (Alf Brandsdal). Hun har også sett andre som hun mente kunne være den aktuelle mannen.

Esther Olssons mangel på identifikasjon er spesielt viktig: Som tidligere understreket, hadde hun ubestridelig det beste grunnlaget for sin observasjon av samtlige vitner.

b. Olga Eriksen

Olga Eriksens forklaring ved vitnekonfrontasjonen er også viktig. Hun begynte med å peke ut Torgersen, men ved den andre konfrontasjonen pekte hun ut *en annen*. Ansiktsprofilen og hodeformen passet bedre overens med den personen hun hadde observert, enn ansiktsprofilen og hodeformen til Torgersen.

Opprinnelig ga hun en beskrivelse av mannen som ikke passet på Torgersen, jf. beskrivelsen av mannens hår som er gjengitt foran under pkt. III C 3. Hun skiftet imidlertid mening med hensyn til identifikasjonen av Torgersen og ble sikrere og sikrere etter hvert som tiden gikk. Etter hvert beskrev hun det bildet hun hadde sett i avisen 10. desember 1957. Men her som ellers må de tidsnære forklaringene – som ble avgitt før offentliggjøring av Torgersens fotografi i dagsavisene – tillegges vesentlig vekt. I tillegg kan også forandringen i forklaringen tilskrives at Torgersen i større og større grad ble forhåndsdomt i media, og at vitnene rimeligvis av den grunn ble mer forsiktige.

Statsadvokat Vale skriver på side 29:

«Det hevdes at det er direkte påfallende hvordan Olga Eriksen husker bedre og bedre etter hvert som tiden går. Erfaringsmessig er det ofte vanskelig for vitner å gi en riktig beskrivelse av et menneske. Det antas å være betydelig vanskeligere å gjenkjenne en person på et bilde enn det er å foreta en gjenkjennelse når personen står foran deg. At vitnet Eriksens gjenkjennelse av Torgersen som mannen hun så sammen med Rigmor skal ha liten bevisverdi, er vanskelig å forstå.»

Det sentrale er imidlertid at det må være uriktig å tillegge Olga Eriksens meget usikre observasjon vekt – samtidig som man neglisjerer Esther Olssons grundige observasjon.

At vitners hukommelse ikke blir bedret med tiden, er også et grunnleggende vitnepsykologisk utgangspunkt. Vår fremste ekspert på feltet, professor Svein Magnussen, skriver i boken «Vitnepsykologi» (Abstrakt forlag 2004) på side 84:

«Det er ikke helt uvanlig at vitner påberoper seg bedre og mer detaljrik hukommelse over tid, og vitner kan ofte være meget sikre på sine observasjoner selv om de ligger langt tilbake i tiden. *Men påstander om bedret hukommelse med tiden må ses på med stor skepsis* (vår uthevelse). Tiden som en dempende faktor for hukommelsens pålitelighet og subjektive klarhet er muligens den mest etablerte lovmessighet i psykologien, og vi kjenner ikke gode eksempler på at episodiske minner i langtidshukommelsen blir klarere og mer pålitelige over tid.»

Om bevisverdien av Olga Eriksens angivelige gjenkjennelse av Torgersen kan det vises til Magnussen side 76:

«De mange justismord som skyldes at vitner har pekt ut en uskyldig person, antyder at vi ikke bør feste for stor lit til vitners evne til å huske ansikter, og den tilgjengelige forskningen bekrefter dette.»

Magnussen uttaler videre på side 79:

«Forskningen tyder også på at det ikke er noen sammenheng mellom hvor mange detaljer vitnene rapporterer angående gjerningsmannens fysiske karakteristika og påkledning, og evnen til å identifisere personen.»

Dette bekrefter ytterligere at de objektive beskrivelsene av personens sko, påkledning, høyde, dialekt og hår, som til sammen viser at mannen ikke kan ha vært Torgersen, har en helt annen bevisverdi enn Olga Eriksens påstand to måneder etter observasjonen om at mannen var Torgersen.

c. Konklusjon

Det negative resultatet av vitnekonfrontasjonene taler med *styrke* mot at Torgersen var gjerningsmann.

8. Fotokonfrontasjonene

a. Esther Olsson

Esther Olsson kunne ikke plukke ut Torgersen da hun ble forelagt forskjellige fotografier. Hun var tvert imot *sikker* på at Alf Brandsdal var gjerningsmannen i en senere fotokonfrontasjon, jf. ovenfor under pkt. 7 a.

b. Arne Thoresen

Arne Thoresen gjennomgikk fotografiene 13. desember 1957. Han kunne ikke gjenkjenne Torgersen. Det ville ikke «være mulig for ham» fordi han bare så den aktuelle personen delvis fra siden og delvis bakfra. Det vises til hans politiforklaring inntatt i Bilagsbind D 10 b, hvor Thoresen understreket at det var nytteløst for ham å se over flere bilder, fordi Thoresen ikke så mannen i Dronningens gate rett i ansiktet, men bare halvt fra siden og bakfra. Det ville derfor ikke være mulig for Thoresen å ta ut vedkommende på foto. I tillegg opplyste Thoresen at han hadde sett Torgersens bilde i avisen.

På denne bakgrunn er det nærmest oppsiktsvekkende at påtalemyndigheten i skjemaet for resultatet av fotokonfrontasjonen bemerker at Thoresen var «helt sikker» på at det var Torgersen som ble observert – se Bilagsbind G 4 d – se s. 64. Dette er ett av de mange eksempler på manglende nøytralitet og upartiskhet hos etterforskere i saken, som for øvrig har medført at vi for flere av vitneforklaringenes vedkommende har en uro i forholdet til ledende spørsmål. Dette gjelder for eksempel vitnene Johanne Olsen, Mario Casadio og Ørnulf Bergersen.

Når det særlig gjelder ledende spørsmål i forhold til Johanne Olsen, har Nils Erik Lie i sin analyse av 21. januar d.å. gått nøye inn på dette forholdet – se Bilagsbind F 3 d pkt. 3, s. 73 flg. – særlig s. 81.

c. Olga Eriksen

Olga Eriksen så gjennom fotoregisteret av tidligere straffede personer 14. desember 1958. Hun fant først et foto av Torgersen fra 1955. Om dette forklarte hun at hun ikke «har funnet noe annet som kan ligne på mannen hun så i oppgangen». Mannen hadde imidlertid ikke den hårfasongen som fotoet viste. Som foto nr. 2 «festet hun seg ved» fotoet av Torgersen fra 1957, særlig «stussen foran». Dette var imidlertid *det samme fotoet som hadde vært offentliggjort i dagspressen fire dager i forveien* – se igjen Bilagsbind G 5 g – s. 77-88. Forklaringen har derfor redusert bevisverdi og står for øvrig i markant motstrid til den forutgående negative vitnekonfrontasjonen, jfr. ovenfor under pkt. 7 b.

Mest påfallende er imidlertid fortsettelsen:

«Vitnet har også sett fargefotos av en rekke personer og festet seg også her ved ett som liknet mannen fra oppgangen. Hun har ikke sett andre som kan likne ham mer. (Fargefotoet har nummer 31997/55. K.J.)»

Det er altså ikke opplyst hvor mange bilder Olga Eriksen hadde sett gjennom da hun plukket ut bildene av Torgersen. Det er atskillige forbehold knyttet til valgene. Disse er uansett kontaminert fordi det ene bildet

hadde stått i avisene fire dager i forveien. Og hun har til overmål fått se et fargebilde av en annen person, som åpenbart liknet mer på personen hun hadde sett, enn Torgersen gjorde. Det er ikke opplyst hvem denne personen var, og det er uforklart hvorfor denne observasjonen ikke er fulgt opp videre.

Uansett er Olga Eriksens forklaring i ettertid vanskelig å forene med hennes mangel på identifikasjon umiddelbart etter drapet. Hun understreket for øvrig at hun hadde et begrenset grunnlag for å identifisere vedkommende - «hun gikk rett forbi» ham. Og hun har også bekreftet under hovedforhandlingen (Morgenbladet 5. juni 1958) at hun ikke så så godt fordi to lyspærer i oppgangen var slukket.

d. Sigrd Fjellberg

Sigrd Fjellberg uttalte i avhør 10. desember 1957 at hun «trodde neppe hun kan kjenne vedkommende gutt igjen, men typen tror hun at hun skal ta ut». Ved fotokonfrontasjon samme dag tok hun «som type» ut, *en helt annen*, Tor Rishaug, men var usikker, idet den mannen hun hadde sett drapsnatten ikke hadde kløft i haken. Det vises til Bilagsbind G 4 c, s. 60-61.

e. Konklusjon

Fotokonfrontasjonene gir ingen holdepunkter for at det kan ha vært Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen. De få konkrete opplysningene som er gitt, tilsier at mannen var en annen.

D. Konklusjon

Gjennomgangen ovenfor viser at konkret observerte ulikheter dominerer. De observerte trekkene som er beskrevet og som samsvarer med Torgersen, er i det alt vesentlige av helt generell art: Ung, kraftig mann med mørk frakk. Dette har gjeldt mange, og er selvfølgelig ikke tilstrekkelig. Slike generelle ulikheter kan ikke i noe fall sette til side de konkrete ulikhetene som er beskrevet av vitnene. Det er derfor lite sannsynlig at Torgersen er mannen som vitnene observerte. Igjen understreker vi at det må foretas en samlet kumulativ vurdering av alle vitnenes beskrivelser – ikke den isolerte vurdering som påtalemyndigheten inviterer til. Og denne kumulative vurderingen må igjen settes inn i det samlede bevisbildet.

Påtalemyndighetenes gjennomgang av denne delen av beviskjeden i tilsvaret utmerker seg ikke ved sin grundighet.

Denne delen av beviskjeden forut for drapstidspunktet kl. 23.00-23.40, er viktig for vurderingen av om vilkårene for gjenåpning er tilstede og inngår som et sentralt delmoment i analysen av spørsmålet om dommens riktighet og om bevissituasjonen er «egnet til frifinnelse» – jfr. § 392, 2. ledd og § 391, nr. 3. Som påpekt en rekke ganger tidligere: Jo mindre sannsynlig det er at Torgersen kunne ha møtt Rigmor Johnsen, og jo mindre sannsynlig det er at Torgersen var den mannen som ble sett sammen med henne, desto større krav må det stilles til det øvrige bevismaterialet for at påtalemyndighetens bevisbyrde skal anses oppfylt.

Når vi vurderer pkt. II og III i nærværende del samlet, er konklusjonen at det ikke kan ha vært Torgersen som møtte, og fulgte etter, Rigmor Johnsen.

IV ER DET SANNSYNLIG AT TORGersen VAR PÅ ÅSTEDET I SKIPPERGATEN 6B MELLOM CA. KL. 23.00-23.40?

A. Innledning

I pkt. II har vi påvist at det er usannsynlig at Torgersen kunne møte Rigmor Johnsen ca. kl. 22.42-22.43 drapskvelden. I pkt. III har vi påvist at det er usannsynlig at Torgersen var mannen som ble observert sammen med Rigmor Johnsen av de aktuelle seks vitnene i perioden ca. kl. 22.43-23.00.

Temaet i denne del IV er det siste punkt i denne delen av drapskronologien og som dekker perioden ca. kl. 23.00-23.40.

Spørsmålet er:

Foreligger det bevismessige holdepunkter for at det er sannsynlig at Torgersen var *på åstedet* da drapet fant sted, og i tilfelle hvilke? Og hva er i så fall bevisverdien av hvert enkelt bevis? Og hva blir utfallet av den samlede vurdering av bevisene?

I pkt. B skal vi drøfte tilsvarets behandling av barnålbeviset.

I pkt. C skal vi drøfte tilsvarets behandling av tannbittbeviset.

I pkt. D skal vi drøfte andre bevis.

I pkt. E skal vi drøfte vitnebevis som har betydning for vurderingen av om Torgersen var på åstedet.

I pkt. F skal vi drøfte Torgersens forklaring som bevismoment.

I pkt. G skal vi inkludere *konklusjonen* på brannstiftelsesspørsmålet – som behandles grundig i del 4 nedenfor – som et avsluttende moment i totaldrøftelsen om Torgersen var drapsmann.

B. Barnålbeviset

1. Innledning

Spørsmålet er om det var barnåler fra juletreet i kjelleren i Torgersens dress som han hadde på seg før han kom hjem til bopel. Dette var et helt sentralt bevis i 1958, som ble oppfattet som nærmest fellende – «et naturvitenskapelig bevis av første klasse» ifølge Dorenfeldt.

Vi har derfor gitt barnålbeviset en relativt bred plass i begjæringen av 27. juni 2017. Her er barnålbeviset behandlet i del 2 IV B - se s. 82 flg. og i Nils Erik Lies utredning inntatt i Bilagsbind C, bilag 3, s. 329 flg.

Vi har i etterfølgende innlegg nøye diskutert verdien av tidligere drøftelser av barnålbeviset. Vi viser i denne forbindelse til:

- Innlegg av 9. april 2018, hvor vi vurderer behandlingen av barnålbeviset i avgjørelsen fra 2001 fra Høyesteretts kjæremålsutvalg- se Dokumentutdraget s. 94 flg., særlig s. 98 flg.

- Innlegg av 30. oktober 2017, hvor vi behandler Gjenopptakelseskommisjonens 2006-avgjørelse – se Dokumentutdraget s. 18-25
- Vår klage til Sivilombudsmannen av 30. juni 2016 over Helen Sæters avgjørelse av 30. august 2015 – se Bilagsbind E, dok. 3, bilag 11, s. 1737 flg. – særlig s. 1794-1798

Påtalemyndighetens tilsvaer behandler barnålbeviset *svært* summarisk, jfr. s. 31-32.

Vi har i begjæringen av 27. juni 2017 påpekt at våre anførsler om barnålbeviset i svært liten grad er behandlet tidligere. Dette bekreftes indirekte i tilsvaret, hvor det fremholdes at våre anførsler tidligere er «nevnt». Å «nevne» anførsler representerer ingen tilfredsstillende drøftelse.

Innledningsvis i tilsvaret kommenteres Medbø og Synnes' artikkel «Grannålsbeviset i Torgersensaka» og deres upubliserte notat av 8. januar 2004 om samme tema. Disse dokumentene er fremlagt som bilag til Nils Erik Lies utredning om barnålbeviset av 30. mai 2015.

Disse dokumentene er fremlagt på grunn av forfatterens redegjørelse for de faktiske funnene de har gjort og beskrevet. Som uttalt på s. 48 i utredningen:

«Disse undersøkelserne underbygger altså ytterligere at barnåler av forskjellig lengde ikke er tilfeldig fordelt mellom trær og på det enkelte tre. Det er gode muligheter for å finne trær – også trær av en viss størrelse – som bare eller i det vesentlige har korte nåler.»

Vi går ut fra at påtalemyndigheten ikke bestrider at de faktiske funnene som Medbø/Synnes har gjort, er riktig gjengitt, eller at slutningen fra funnene som er gjengitt ovenfor, er korrekt. Det er en ren avsporing å lage en problemstilling av hvorvidt disse dokumentene er «å anse som en sakkyndig erklæring i rettslig forstand». I den grad dokumentene måtte gi uttrykk for meningsytringer, er det ikke slike ytringer er det primære, men beskrivelsen av faktiske forhold.

Tilsvaret lanserer videre en kreativ teori om at barnålen i innerlommen kan ha blitt ført til lommen med en hånd eller fulgt med en mindre gjenstand fra åstedet. Som eksempel nevnes at en slik gjenstand kan være nøkkelen til inngangsdøren. Dette er rett og slett meningsløst. Statsadvokat Vale gjengir Hernholm og Grovs teori om at gjerningsmannen har tatt med seg denne nøkkelen. Som teori er dette greit nok. Men det er et helt generelt utsagn, og har ikke Torgersen som adressat. Og at Torgersen som hypotetisk gjerningsmann skulle ha plassert denne nøkkelen i høyre innerlomme i dressjakken – av alle steder – og at en nål fra juletreet da skulle ha fulgt med inn i denne lommen og blitt liggende da nøkkelen senere ble tatt ut, er vel den mest kreative hypotesen påtalemyndigheten til nå har presentert i Torgersen-saken. Ytterligere kommentarer er overflødige.

I tillegg kommer at selve *problemstillingen* er formulert på en uriktig måte: Påtalemyndigheten fremholder at det er «ingen umulighet» at en barnål fra åstedet kan ha blitt ført ned i innerlommen på Torgersens dress. Spørsmålet er imidlertid ikke om dette er en «umulighet» eller ikke. Spørsmålet er hvilken sannsynlighetsgrad som måtte foreligge for at det som anføres er korrekt. Det kan da ikke være slik at det som ikke er umulig skal vektlegges i Torgersens disfavør?

Dette er nok et eksempel på at påtalemyndigheten legger gale problemstillinger til grunn for den sentrale vurdering av barnålbevisets verdi for Torgersens skyld.

Så kommenteres temaet soppvekst. Statsadvokat Vale uttaler:

«Temaet soppvekst på barnålene i kjelleren skal ifølge begjæringen side 91 ikke vært vurdert eller omtalt av kommisjonen.»

Det er en ganske alvorlig påstand: Dette har vi aldri skrevet. Statsadvokaten kan ikke ha lest eller forstått hva som er anført om dette spørsmålet.

På sidene 91-92 behandler vi nettopp soppveksten og kommisjonens behandling av dette spørsmålet i 2006. Vi gjengir deler av kommisjonens vurdering i 2006, og presiserer at Helen Sæter sluttet seg til denne vurderingen i 2015.

Det vi klargjør i dette avsnittet, er at den aktuelle soppen smitter på levende, svekkete nåler, og utvikler seg når nålene er døde. Soppen har derfor smittet på nålene *før* treet ble brukt som juletre, og har utviklet seg videre i den fuktige kjelleren. Soppveksten kan ikke ha oppstått i ettertid – hverken i kjelleren eller under den senere oppbevaringen hos politiet – slik kommisjonen antyder i det sitatet som er gjengitt på side 92. Det er denne problemstillingen som ikke er vurdert av kommisjonen.

Vi skal i det følgende gjennomgå tilsvaret for så vidt gjelder de fire viktige spørsmål når det gjelder barnålbeviset:

- Det grunnleggende spørsmål er: Var drapsmannen i det hele tatt i *noen* kontakt med juletreet i forbindelse med at liket av Rigmor Johnsen ble plassert i kjelleren i Skippergaten 6b? Dette behandles i pkt. 2.
- Uansett: Var det en kontakt som kunne medføre at barnåler kom inn *både* i innerlommen i dressen *og* i to bukseoppbretter? Dette behandles i pkt. 3.
- En analyse av det samlede biologiske materialet som ble funnet i Torgersens dress, viser at dette materialet (herunder barnålene) umulig kunne komme fra kjelleren – jfr. pkt. 4.
- En oppsummering av de tekniske sakkyndige uttalelsene mht. barnålenes sjeldenhet – se pkt. 5.
- Den samlede vurdering av barnålenes bevisverdi er behandlet i pkt. 6.

Også når det gjelder barnålbeviset står man ovenfor en ny, samlet analyse. Det har ikke vært foretatt en helhetsvurdering av de momenter som anføres i begjæringen – og de er heller ikke drøftet. Behandlingen i tilsvaret fremstår som nevnt som helt summarisk, til tross for vår grundige gjennomgang i begjæringen og senere innlegg. Dette er overraskende, da barnålbeviset sto helt sentralt i 1958.

2. Hadde drapsmannen *noen* kontakt med juletreet?

Det første grunnleggende spørsmål er spørsmålet om det er sannsynlig at det i det hele tatt var kontakt mellom drapsmannen og juletreet i forbindelse med oppbyggingen av bålet rundt Rigmor Johnsen. Vi minner om at kjelleren var uten lys, og må ha ligget i tilnærmet stummende mørke.

Og *igjen* formulerer påtalemyndigheten problemstillingen galt. På s. 31 heter det:

«Man kan imidlertid ikke *utelukke* [vår kursivering] at noen av fyrstikkene kan ha vært tent opp for å lyse opp kjellerrommet av Torgersen».

Spørsmålet er ikke hva som kan «utelukkes». Spørsmålet er hvor sannsynlig det er at noen stabler opp et bål *før* man har fyrstikker når kjellerrommet ligger i stummende mørke. Dette er og blir helt usannsynlig.

Og her forutsettes altså at Torgersen som ikke-røyker og hypotetisk drapsmann allikevel skal ha hatt fyrstikker på seg da bålet ble stablet opp. Dette er en helt ny hypotese fra påtalemyndighetens side. Hvilke gode grunner han skulle ha hatt for å ha med seg fyrstikker, er ikke forsøkt forklart. Og det er i seg selv påfallende at han da ikke skal ha klart å holde styr på fyrstikkene, slik at han hadde igjen det nødvendige antallet for å tenne på.

I denne forbindelse er selve stablingen av materialet rundt avdøde sentralt. Vi har meget nøye redegjørelser for oppbygging av bålet fra de brannmennene som kom til åstedet. Disse forklaringen har ikke blitt gjennomgått tidligere. Det er forklaringer fra:

- Forklaring fra Gunnar Hernholm og L. Grov av 4. januar 1958
- Forklaringer fra Karl Kristiansen av hhv. 13. og 30. desember 1957
- Forklaring av Håkon Tønder av 13. og 30. desember 1957

Vi vedlegger de aktuelle politiforklaringene i vårt bilagsbind som følger nærværende innlegg, se Bilagsbind G 1 a-h, s. 1-18.

Vi kan oppsummere forklaringene og rekonstruere oppbyggingen av bålet basert på disse forklaringene:

1. Nederst lå det åtte store bjelker med dimensjon 4x4. Bjelkene var ca. 65 cm lange og 18x21 cm tykke, festet sammen to og to i en vinkel.
2. Oppå lå det bølgepapp og strie. Bølgepappen ble antagelig hentet fra gangen i Skippergaten 6b, jfr. Hernholms og Gravs forklaring og Odd Nilsen-Ruuds forklaring av 10. desember 1957.
3. Deretter ble liket plassert på dette underlaget.
4. Over og ved siden av liket ble det plassert ni store, tunge trelemmer. Hver besto av fem bord og var ca. 17 cm brede, 133 cm lange og 1 cm tykke, spikret sammen med tre tversgående og to langsgående bord, som var 7 cm brede og 2 cm tykke. Størrelsen på hver lem var 95x133 cm. Disse dekket hodet og midtpartiet av liket.
5. I tillegg ble det stablet opp en madrass/divan.
6. På *toppen* ble så juletreet plassert, delvis over avdødes hode og overkropp.

Det springende spørsmålet er da: Hva er sannsynligheten for at det overhodet var *noen* kontakt mellom drapsmannen og juletreet i forbindelse med at liket ble dumpet i kjelleren? Det må være klart at det må ha vært en tilnærmet *umulighet* å bygge opp dette bålet uten noen form for lyskilder. Bålet – herunder plasseringen av juletreet på toppen – må derfor med *overveiende sannsynlighet* ha blitt bygget opp da drapsmannen returnerte. Plasseringen av juletreet på toppen av bålet viser med all tydelighet at det først ble plassert på dette tidspunktet.

Vi kan derfor konkludere med at det fremstår som *meget lite sannsynlig* at det var *noen* kontakt med juletreet da drapsmannen første gang var i kjelleren. Og da kommer heller ikke barnålene fra kjelleren.

Dette viktige momentet er ikke berørt i tilsvaret.

3. Betydningen av hvor i Torgersens dress barnålene ble funnet som moment ved vurderingen av barnålenes opphavssted

Men uansett: Selv om det mot formodning skulle vært en perifer kontakt med juletreet ved at Torgersen som hypotetisk drapsmann kan ha subbet borti eller flyttet juletreet før det ble plassert på toppen av bålet, hva er sannsynligheten for at barnålene ville ble funnet på *de stedene* de ble funnet?

Det er to forhold som i denne forbindelse må vurderes.

Det ene er spørsmålet hvor man eventuelt kunne *forvente* å finne barnåler. Det andre spørsmålet er en vurdering av hvor man *rent faktisk* fant barnålene.

Hvor kunne man forvente å finne barnåler? Det første påtagelige forholdet er at man i klærne som Torgersen hadde på seg da han ble *pågrepet*, overhodet ikke fant barnåler eller annet biologisk materiale som kunne skrive seg fra kjelleren. Dette er påfallende, da Torgersen ved en angivelig retur må ha vært i kontakt, ikke bare med juletreet, men også med de øvrige gjenstandene som bålet ble bygget opp med.

Det andre påtagelige forholdet er at når vi analyserer det antrekket som Torgersen hadde tidligere på kvelden, en mørk ytterfrakk, var det ingen barnåler på frakken, som han hadde på seg *utenpå dressen*.

Men viktigere er følgende: Som kjent fant man tre pluss en barnål i henholdsvis høyre og venstre bukseoppbrett. Det er svært vanskelig å forstå at barnåler kunne havne i buksebretten uten også komme på frakken og/eller buksene.

Enda mer uforståelig er funnet av en barnål i høyre innerlomme i dressjakken. Disse forholdene er utdypet i begjæringen – se del 2, pkt. IV, c, s. 85-86.

Når vi sammenholder disse funnene med den – uansett – ubetydelige kontakt det må ha vært i forbindelse med stabling av bålet, er det *svært liten sannsynlighet* for at barnålene fra de aktuelle steder i Torgersens dress stammer fra kjelleren.

Og det er den manglende sannsynlighet på dette punkt som er poenget – ikke det som anføres i tilsvaret om hva som ikke er en «umulighet», jf. tilsvarets s. 32, 2. avsnitt, som også inneholder en svært søkt bortforklaring, jf. ovenfor.

Tilsvaret er således basert på en gal problemstilling, uriktig bevisvurdering og manglende drøftelse av sentrale spørsmål.

4. Betydningen av det øvrige biologiske materiale som moment ved vurderingen av barnålenes opphavssted

Professor Printz avga en sakkyndig rapport 4. februar, hvor han gjennomgikk funnene av biologiske planterester i dressen Torgersen hadde på seg drapskvelden. Den er inntatt i det nye bilagsbindet som følger nærværende innlegg, se Bilagsbind G 3 a – se s. 38 flg., særlig s. 41-42.

Torgersen hadde som kjent kjøpt dressen av vitnet Eilif Støleggen ca. to måneder før drapet. Støleggen har – uimotsagt – opplyst at han hadde dressen på seg da han på flukt fra politiet overnattet under et grantre i skogen i Sverige.

Printz gjennomgår i sin rapport de omfattende biologiske rester som ble funnet i dressen, herunder barnålene.

Det springende spørsmål er hvilke slutninger vi kan trekke av Printz' funn med hensyn til barnålenes opphavssted. Det dreier seg om følgende beslag – vi bruker beslagsnummeringen i Printz' rapport:

- (1) Beslag 21 a – *brystlommen* til Torgersens *dressjakke*, som han hadde innenfor dressen. Her fant Printz mye *biologisk materiale*, blant annet atskillige fragmenter av *rødfargede kronblad og agner av halm med emergenser*.

- (2) Beslag 21 d - *høyre innerlomme i dressjakken* inneholdt i tillegg til én barnål, *agner av graminefrukt og strårester*.
- (3) Beslag 21 e - *venstre innerlomme i dressjakken* inneholdt *agner og halmrester*.
- (4) Beslag 22 a - *høyre bukseoppbrett* inneholdt i tillegg tre barnåler og *agner og rester av strå*, for øvrig som i likhet med *venstre bukseoppbrett*.
- (5) Beslag 22 b - *venstre bukseoppbrett* inneholdt én barnål og *strå og agnerester*.

Vi kan ut fra de omfattende funn av biologisk materiale i dressen – som Torgersen altså hadde innenfor frakken - konkludere med at dette materialet *umulig* kan ha kommet fra kjelleren i Skippergaten 6b. *Intet slikt materiale er beskrevet i de detaljerte funnrapportene fra kjelleren.*

Som påvist i begjæringen, må alt det biologiske materialet ha *samme kilde*. De aktuelle barnålene må derfor skrive seg fra *samme sted* som det øvrige biologiske materialet som de ble funnet sammen med.

Dette betyr at barnålene ikke *kan* stamme fra kjelleren. Konklusjonen i nærværende pkt. 4 støtter med andre ord opp om og bekrefter det vi har konkludert med ovenfor i pkt. 2 og 3.

Anførslene ovenfor har ikke vært et tema hverken under hovedforhandlingen eller i noen av de senere gjenåpningsbegjæringene.

Og disse viktige funnene og resultatet av analysen er heller ikke kommentert i tilsvaret.

5. De teknisk sakkyndige

Siste momentet i barnålsdrøftelsen er vurderingen av de enkelte sakkyndige uttalelsene.

Disse har vi i detalj gjennomgått i begjæringen av 27. juni 2017 og i begjæringens underbilag. Det viser særlig til Nils Erik Lies utredning av 30. mai 2015 med tre bilag.

De sakkyndiges konklusjoner er helt andre enn i 1958, da man konkluderte med at barnålene nærmest var unike, og at identiteten/likheten var et meget sterkt bevis for Torgersens skyld. Vi henviser til behandlingen i begjæringen av 27. juni 2017.

Det er grunn til å merke seg glidningen i begrunnelsene for å tillegge barnålbeviset vekt i Torgersens disfavør. Ved hovedforhandlingen i 1958 ble det lagt avgjørende vekt på at nålene i seg selv var så sjeldne at kjellernålene og dressnålene måtte stamme fra samme tre.

Først og fremst på grunn av undersøkelsene fra Torgersens privatengasjerte sakkyndige er det nå bred enighet om at nålene ikke er sjeldne. Slike nåler kan finnes overalt hvor vekst- og lysforhold er ugunstige. I stedet har Gjenopptakelseskommisjonen i 2006 lagt avgjørende vekt på Kåre Venns forklaring om 19 nåler av forskjellig lengde som han hadde i klærne da han kom hjem etter sin innsamling av nåler. I vårt innlegg av 30. oktober 2017 har vi redegjort nærmere for svakhetene ved Venns undersøkelse og for hvilke konklusjoner som kan trekkes av den. Det viktigste er selvfølgelig at vi ikke kan sammenlikne – på den ene side - nåler man får i klærne ved å gå gjennom skogen og – på den annen side - med nåler man måtte få i klærne fra en gren med korte nåler som man enten fyrer med eller benytter som underlag ved overnatting under et grantre. Og uansett om nålene opprinnelig var friske – noe som er situasjonen hvis den aktuelle grenen ble benyttet som underlag – var de selvfølgelig tørre da nålene ble funnet i dressen i 1957.

Det er altså i dag *faglig enighet* om at den aktuelle type barnåler kan vi finne i grantrær hvor vekstforholdene er dårlige. Det kan heller ikke legges vekt på nålene i Venns klær, holdt opp mot Støleggens forklaring. *I tillegg* viser forekomsten av annet plantemateriale i Torgersens dress og soppforekomsten, som er feilvurdert av kommisjonen i 2006, at det er forskjell på kjellernålene og barnålene i Torgersens dress.

6. Konklusjon

Det må foretas en samlet analyse av pkt. 1-5 ovenfor. Denne samlede analyse har – som nevnt ovenfor – aldri vært foretatt.

Vi kan konstatere at det er *direkte usannsynlig* at barnålene kommer fra kjelleren i Skippergaten 6b. Barnålene har ingen bevisverdi for Torgersens skyld.

Tilsvarets to sider om barnålsbeviset er *overfladisk og misvisende*.

C. Tannbittbeviset

1. Innledning

Tannbittbeviset er det beviset som vi har analysert grundigst i begjæringen og etterfølgende innlegg. Det vises til begjæringens del 2 pkt. IV D (s. 94-116). Nils Erik Lie har gått grundig gjennom tannbittbeviset i sin analyse inntatt i Bilagsbind C 2 som har fem vedlegg.

Vi har i det senere oversendte Dokumentutdraget gjennomgått tannbittbeviset grundig:

- Rt. 2001 s. 1521 er gjennomgått i bilag 6 (se s. 94 flg.). Vi viser til pkt. III D nr. 4, s. 100-103.
- Kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2016 er gjennomgått i bilag 3 C i Dokumentutdraget – se s. 39- 58.
- I tillegg har vi gjennomgått tannbittbeviset i klagen til Sivilombudsmannen over Helen Sæters avgjørelse av 31. august 2015 – se Bilagsbind E nr. 11, jf. s. 1734 flg.

Grunnen til at vi har analysert tannbittbeviset så grundig er for det første den store vekt som dette beviset ble tillagt i 1958, og – for det annet - fordi vi i dag, ut fra en nøktern og ikke-forutinntatt vurdering, må konkludere med at dette beviset ikke har bevisverdi for Torgersens skyld. Det er snarere et motbevis for hans uskyld.

Tilsvaret fra påtalemyndigheten er meget kortfattet, jf. s. 33-38, hvor realitetsinnsigelsene er inntatt på s. 33-36.

Går vi inn i de nærmere detaljer i tilsvaret konstaterer vi at påtalemyndigheten ikke har *noen* kommentarer til de grundige *anatomisk* sakkyndige vurderingene, som vi har presentert i begjæringen om gjenåpning på s. 97-99. Professor Per Holck og seniorforsker Per Flood har konkludert med at tannbittbeviset langt på vei er *uforenelig* med at det Torgersen som har avsatt bittet. Vi minner for øvrig om referatet av Per Floods forklaring i forbindelse med høringene forutfor avgjørelsen av 8. desember 2006, som er gjennomgått i Dokumentutdraget på s. 46-47.

Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer må foreta en helhetsvurdering, som *også* inkluderer annen sakkyndighet enn den rettsodontologiske. Dette innebærer også at man tar tilbørlig hensyn til den sakkyndige vurderingen av professor dr. scient. Jon Ingolf Medbø.

Påtalemyndighetens tilsvaret inneholder flere feil og har – ikke minst – vesentlige utelatelser. Det er derfor nødvendig med en grundig gjennomgang av tannbittbeviset, hvor vi oppsummerer det sentrale.

Nils Erik Lie har som nevnt tidligere analysert tannbittbeviset i detalj, jf. Bilagsbind C 2. Vi har funnet det naturlig å anmode Lie om å foreta en gjennomgang av påtalemyndighetens tilsvaer.

Det foreligger *en ny vurdering og analyse* av anførselene i tilsvaret fra Nils Erik Lie. Vi vedlegger som bilag – inntatt i det nye Bilagsbind F 2 a, s. 13 flg. – Lies vurdering av 30. desember 2018.

Vi viser til denne grundige vurderingen, og oppsummerer Lies konklusjoner i hans oppfølgende analyse:

2. Generelt

Lie påpeker innledningsvis at påtalemyndighetens tilsvaer utmerker seg ved at *selve tannbittbeviset* ikke omtales i det hele tatt. De forhold som tas opp er slik sett perifere i forhold til det saken gjelder.

3. Tannbittsporenes vekt som bevis

I pkt. 2 påpeker Lie påtalemyndighetens feil i tilsvaret når man forsøker å devaluere tannbittbevisets sentrale betydning i 1958. Formodentlig må dette tilskrives et forsøk fra påtalemyndighetens side på å minimalisere «skadevirkningene» av tannbittbevisets sterkt reduserte bevisverdi.

4. Tidligere avgjørelser

I pkt. 3 gjennomgås tilsvarets gjennomgang av tidligere avgjørelser. I pkt. 3.1 (s. 15-18) påvises det at avgjørelsen fra kjøremålsutvalget fra 2001 har en meget begrenset bevisverdi: Etterfølgende sakkyndige uttalelser illustrerer dette med all tydelighet.

I pkt. 3.2 (s. 17) i Lies analyse påvises at påtalemyndighetens uttalelse av 2. desember 2005 ikke bringer noe nytt inn i saken.

Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse av 8. desember 2006 gjennomgås i pkt. 3.3.1 (s. 17-19). Det foretas her en oppsummering av de feil og utelatelser som denne avgjørelsen inneholder, og som medfører at den ikke kan brukes som henvisningsgrunnlag for dagens vurdering.

Og igjen: Det er ikke lett å forstå at påtalemyndigheten inviterer til at Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer ikke i dag skal gjøre seg opp en *selvstendig mening* om bevisverdien av tannbittbeviset – i stedet for å ukritisk henvise til tidligere avgjørelser.

5. Bevissituasjonen vedrørende tannbittbeviset

I pkt. 4 (s. 19 flg.) foretas det en viktig oppsummering av bevissituasjonen vedrørende tannbittbeviset.

Det skilles her mellom en analyse av bittmerkene fra overkjeven (pkt. 4.1) og bittmerkene fra underkjeven (pkt. 4.2).

Når det gjelder bittmerkene fra overkjeven vises det innledningsvis til Den rettsmedisinske kommisjons sterke – og tiltagende – reservasjoner med å tillegge dette beviset vekt.

I pkt. 4.1.2 påpekes igjen de forskjellige tolkningene av bittmerkene fra overkjeven, og i pkt. 4.1.3 understrekes det at de to tolkningene gjensidig utelukker hverandre.

Dette kan ikke utlegges på annen måte enn at *bare av denne grunn* er det stor usikkerhet mht. tannbittbevisets bevisverdi pga. grunnleggende og uforenelige tolkninger.

I pkt. 4.1.4 og 4.1.5 påpekes to forskjeller som medfører at det er usannsynlig at det er Torgersen som har avsatt det aktuelle bittet.

I pkt. 4.2 foretar Lie en tilsvarende analyse av bittene fra underkjeven, og påpeker vesentlige og ekskluderende forskjeller i pkt. 4.2.1 – 4.2.4. Avsnittet avsluttes med å minne om at de likheter som kan konstateres, er vanlige for unge menn, og at dette ikke kan tillegges vekt av betydning i Torgersens disfavør.

6. Andre forhold

I pkt. 5 vurderer Lie andre forhold som er trukket frem fra påtalemyndighetens side i tilsvaret.

I pkt. 5.1 gjennomgås innsigelsene mot professor dr. scient. Jon Ingulf Medbø.

Det er påfallende at tilsvaret ikke overhodet går inn på *innholdet* i Medbøs analyser. Påtalemyndigheten bare postulerer – uten begrunnelse – at disse ikke kan legges til grunn. Dette er vesentlig for lettvtint. Påtalemyndigheten må forholde seg til *realitetene* i anførselene – de kan ikke bare fremsette kritikk rettet mot Medbøs person.

Når det gjelder pkt. 5.2 minner vi om at tannbittbeviset ikke i begjæringen er fremstilt som et *utelukkelsesbevis*, men som et bevis som ikke lenger har noen beviskraft, og som trekker i retning av Torgersens uskyld.

Dette er det sentrale.

I pkt. 5.3 og 5.4 behandles to innsigelser i tilsvaret:

- For det første: Vandrehistorien om slipning av tenner er inngående behandlet i pkt. 5.3 – se s. 24 i Bilagsbind F 2 a.

I denne forbindelse siterer Lie en uttalelse fra tidligere statsadvokat Frønsdals side i brev av 25. juli 2000, hvor det heter:

«Alene er det klart at «vandrehistorien» om tannfiling blir en blott og bar insinuasjon som ikke hører hjemme i de vurderinger som lagmannsretten må foreta etter straffeprosessl. § 391, nr. 3, evt. etter straffeprosessl. § 391, annet ledd (sic).

Hva har skjedd siden år 2000, når statsadvokat Vale nå resirkulerer en gammel og grunnløs påstand?

- For det andre: I pkt. 5.4 (s. 27-29) foretas det en like grundig vurdering av tilsvarets påstander vedrørende den såkalte Stensland-modellen, omtalt som «Zalgen».

Konklusjonen er at avvikene mellom denne modellen og modellen av Torgersens tenner som det ble sammenliknet med, kan ha naturlige årsaker, og at hverken selve modellen eller ryktene om tannsliping kan påberopes som «selvpådragende atferd», slik statsadvokat Vale anfører.

Uttalelsene fra professor Solheim gjennomgås i pkt. 5.5.

Solheims uttalelse er kommentert i forbindelse med gjennomgangen av kommisjonens avgjørelse av 8. desember 2016 – se innlegg av 9. januar 2008 (Dokumentutdraget s. 39 flg.).

7. Avslutning

I Lies avsluttende pkt. 6 presiseres at kommisjonen nå må ta for seg forskjellene mellom bittsporene og Torgersens tenner, slik de er oppsummert i pkt. 6 i vårt innlegg av 9. januar 2018 (feildatert 9. januar 2017).

I denne vurderingen kan man ikke – slik påtalemyndigheten inviterer til – ekskludere de andre sakkyndige uttalelser som ikke refererer seg til rettsodontologisk sakkyndige: Seniorforsker Per Flood og professor Per Holck og professor Jon Ingolf Medbø.

D. Øvrige forhold

1. Blodbeviset

Tilsvaret har noen bemerkninger om det såkalte blodbeviset på s. 38-40 i tilsvaret, se særlig s. 39. Det som er det springende punkt, er at tilsvaret ikke adresserer den sakkyndige uttalelse som det henvises til i begjæringen på s. 120, hvor konklusjonen er at det er usannsynlig at det ikke ble smittet blod fra avdøde over på Torgersens klær – se referatet av professor dr.med. Frank Brosstads vurdering.

Vi viser i denne forbindelse til rapporten fra Kriminallaboratoriet av 26. februar 1958, hvor klærne som tilhørte Rigmor Johnsen, blir beskrevet. Jakken var «sterkt tilsølet med blod, særlig fortil». Underskjørtet inneholdt «store blodholdige skjolder på skjørtet». Lue og skjerf var begge «sterkt innsatt med blod». Denne rapporten er inntatt i det nye Bilagsbind G 2 a, s. 23 flg., se særlig s. 24-25.

Vi minner i denne forbindelse om at Rigmor Johnsen hadde på seg cardiganjakke bak frem, slik at blodet på jakken var på hennes rygg. Det er da ikke lett å forstå hvordan drapsmannen kan ha båret henne fra drapsstedet og ned i kjelleren uten at noe av dette blodet smittet av på hans klær.

Fotografiet av Rigmors jakke er inntatt i Bilagsbind A 4. Når det for øvrig gjelder beskrivelsen av blod på avdøde vises det til Bilagsbind G II d – O. Haugens rapport av 6. februar 1958 – se Bilagsbind F, s. 34.

I Bilagsbind G 5 a er det ett utsnitt av riss av åstedet i Skippergaten 6b – se s. 72.

2. Treull

Vi viser til uttalelsen fra professor Printz av 4. februar 1958, jf. Bilagsbind F 3 a (s. 38 flg.) hvor Printz analyserer materialet som ble funnet i siktedes klær. Her registrerer Printz noe som han fant «påfallende». På s. 49 skriver Printz

«Ved sammenlikning av mateiralet fra åstedet og fra siktedes klær var det påfallende (vår understrekning) at det ikke fantes noen spor på siktede av den treull som etter de innsamlede prøver å dømme, synes å være temmelig almindelige i kjelleren og som man skulle tro var noe det første en illspåsetter ville gripe til. Dette er som meget mer som treull gjerne er temmelig sprø, og fliser seg opp så den har lett for å feste seg i klærne».

Det er ikke formodentlig bare Printz som synes dette er «påfallende».

E. Betydningen av vitnebevis for spørsmålet om Torgersen var på åstedet

Påstanden om at Torgersen var på åstedet i forbindelse med drapet, er også uforenelige med de to vitneforklaringene fra henholdsvis Torgersens mor og søster. De forklarer – som kjent – begge at Torgersen kom hjem til bopel ca. kl. 23.30 – med andre på et tidspunkt hvor påtalemyndigheten mener Torgersen befant seg i Skippergaten 6b.

Dette er også et element som inngår i totalvurderingen av om påtalemyndighetens påstand om at Torgersen var på åstedet, er sannsynliggjort.

F. Torgersens subjektive forklaring

Vi har ovenfor gjennomgått de objektive bevis. En samlet vurdering av punktene A-E viser at bevissituasjonen i dag er totalt annerledes enn det den var i 1957 og at vi i dag med betydelig sannsynlighetsovervekt kan konstatere at Torgersen ikke begikk drapet på Rigmor Johnsen.

Torgersens subjektive forklaring er også et bevismoment. Denne analysen har vi gjort til gjenstand for særlig behandling, jf. nedenfor i pkt. V. Vi søker der å påvise at Torgersens forklaring for det aktuelle tidsrommet ikke har et innhold som styrker påtalemyndighetens drapsteori.

G. Forholdet til spørsmålet om brannstiftelse

I del 4 nedenfor drøfter vi spørsmålet om brannstiftelse. Konklusjonen på denne drøftelse er – som tidligere påpekt – også et moment i den totalvurdering som skal foretas av om Torgersen var drapsmann eller ikke.

Vi kommer tilbake til totalvurderingen nedenfor i del 5 og del 6, og skal da sammenfatte alle momentene som inngår i bevisvurderingen og knytte sakens faktum opp mot vilkårene for gjenåpning i § 391, nr. 3. og § 392, annet ledd.

V TORGERSENS FORKLARING I TIDSROMMET CA. KL. 22.30 – CA. KL. 23.40 SOM EVENTUELT BEVIS SOM SANNSYNLIGGJØR HANS SKYLD

A. Innledning

Det gjenstår ett element i drøftelsen med hensyn til perioden forut for kl. 23.40: Torgersens forklaring på hva han gjorde i samme tidsperiode.

Spørsmålsstillingen er om det er forhold ved denne forklaringen som styrker – eventuelt svekker – konklusjonen som vi har trukket på grunnlag av punktene II – IV. Dette viktige delspørsmålet formuleres ikke i tilsvaret.

Også her må vi ta stilling til hva som er *sannsynlig*.

Som det vil fremgå av punktene nedenfor har Torgersen *alibi* for tiden etter kl. 23.30.

B. Torgersens forklaring

Torgersen har forklart at han gikk fra Grand over Sentrum Kino og til bopel i Tore Hunds vei 24.

Vi har foran under punkt II B 2 redegjort for at det må legges til grunn at det er sannsynlig at han passerte Grand ca. kl. 22.42-22.43.

Han har videre forklart at han ankom Tore Hunds vei ca. kl. 23.30 Normal gangtid på denne strekningen er mindre enn 45 minutter. Denne «forsinkelsen» skyldes at han traff en kvinne som han hadde en perifer kjennskap til fra tidligere, som han snakket med, og som han deretter gikk sammen med hjem til bopel.

Torgersens forklaring stemmer med de observasjonene som vi for øvrig har i saken: Tidspunktet for passeringen av Grand og tidspunktet for ankomst på bopel, jfr. forklaringene fra Torgersens mor og søster – som vi kommer tilbake til nedenfor, se pkt. C.

Påtalemyndigheten har ingen bevis som refererer seg til denne aktuelle tidsperioden, og som tilsier at Torgersens forklaring er uriktig.

Så langt kan vi således konkludere med at det for perioden ca. kl. 22.30 – ca. kl. 23.40 ikke foreligger noen bevis som tilsier at Torgersens forklaring er uriktig.

C. Torgersens alibi

Det sentrale i saken er at både Torgersens mor og søster bekrefter at han kom hjem på det tidspunktet Torgersen selv anga, det vil si kl. 23.30. Dette støtter Torgersens forklaring, jf. ovenfor under pkt. IV F. Dette har vi inngående gjort rede for i begjæringen av 27. juni 2017, jf. del 2 V (jfr. side 124 flg.).

Morens forklaring ble som kjent allerede opptatt grytidlig om morgenen den 7. desember 1958 – med andre ord bare noen få timer etter at Torgersen ble pågrepet – og er en nøkkelforklaring i saken.

Og som gjentatte ganger fremholdt: Allerede på dette tidspunktet var moren sikker på klokkeslettet for ankomst. Hennes anslag over at oppholdet til sønnen varte i én time, bekrefter at han ankom Tore Hunds vei 24 ca. kl. 23.30 – han dro uomtvistet fra bopel ca. kl. 00.30.

Og det er *dette* som er Torgersens alibi for at han ikke var i Skippergaten 6b på det tidspunktet påtalemyndigheten legger til grunn – ikke spørsmålet om den uidentifiserte kvinne som han hadde med seg. Påtalemyndigheten påstår igjen og igjen at Torgersen ikke har alibi. Dette er uriktig.

Påtalemyndigheten har henvist til forklaringen til Johanne Olsen, som mener at hun så Torgersen i Torggata ca. kl. 23.50. Denne forklaringen referer seg til et senere tidspunkt, ca. kl. 23.50, som vi kommer tilbake til i del 4.

Denne forklaringen refererer seg for øvrig ikke til spørsmålet i tilknytning til selve drapet, men til spørsmålet om påliteligheten av mor og søsters forklaring med hensyn til at Torgersen kom hjem kl. 23.30.

D. Konklusjon – Torgersens forklaring

Vi kan da oppsummere svaret på spørsmålet vi stilte ovenfor i pkt. A. På grunnlag av de bevisene som referer seg til perioden kl. 22.30-23.40, kan vi fastslå at Torgersens forklaring med hensyn til når han returnerte til

bopel er sannsynlig. Det er ingen motstrid mellom hans forklaring på dette punktet og de øvrige bevis i saken for denne perioden. Tvert imot bekreftes Torgersens forklaring av troverdige vitner og gjør det således ytterligere usannsynlig at han begikk drapet på Rigmor Johnsen.

VI OPPSUMMERING

Vi har med dette avsluttet gjennomgangen av sakens bevis som knytter seg til perioden frem til ca. kl. 23.40 – tidspunktet for drapet på Rigmor Johnsen. Det er denne perioden som skal legges til grunn for vurderingen av om vilkårene for gjenåpning av drapsdommen er til stede – jf. nedenfor under del 5 og del 6.

Vi har lagt vesentlig vekt på å foreta en total presentasjon av faktum fordi tilsvaret har utelatt en rekke elementer som inngår i kommisjonens grunnlag for å ta stilling til om vilkårene for gjenåpning er til stede.

Vi kan da foreta en samlet vurdering av punktene II – V ovenfor og vurdere i hvilken grad påtalemyndigheten har sannsynliggjort sin teori om at Torgersen var drapsmannen.

Vi har pekt på de fire viktige elementene som inngår i denne vurderingen av hendelsesforløpet mellom ca. kl. 22.30-23.40:

- Det er *usannsynlig* at Torgersen var mannen som Rigmor Johnsen møtte umiddelbart før hun passerte Esther Olssons kiosk i Dronningensgate 25.
- Det er *usannsynlig* at Torgersen var mannen som ble observert sammen med Rigmor Johnsen av seks vitner på strekningen Dronningens gate 25 – Skippergaten 6b
- Det er *usannsynlig* at bevisene fra åstedet tilsier at Torgersen er skyldig
- Det er ikke forhold ved *Torgersens forklaring* for denne tidsperioden, som støtter påtalemyndighetens teori

Det er disse *hovedelementene* som inngår i drapsdrøftelsen – og som påtalemyndigheten hverken presiserer eller drøfter i sin uttalelse 22. oktober 2018.

Og det er svaret på disse fire helt sentrale spørsmål, som vi skal ta med oss i vurderingen om vilkårene for gjenåpning er tilstede, jfr. § 392, annet leddledd og § 391, nr. 3. Dette representerer de viktigste delementene i totalvurderingen. Det kommer vi tilbake til nedenfor i del 5 og 6.

Vi skal imidlertid først drøfte tilsvarets behandling av bevissituasjonen når det gjelder brannstiftelsen – dette er tema for del 4, hvor *konklusjonen* også er et avsluttende delmoment som må inntas i vurderingen av om Torgersen drepte Rigmor Johnsen, slik vi har fremholdt ovenfor i pkt. IV G.

DEL 4

**BEVISVURDERINGEN AV TILTALENS POST III (FORVOLDELSE AV
ILDBRANN), JF. STRL § 148 FØRSTE LEDD**

**HVILKET FAKTUM SKAL GJENOPPAKELSESKOMMISJONEN BYGGE
SIN VURDERING PÅ?**

I INNLEDNING

Torgersen ble tiltalt – og dømt – for brannstiftelse jf. straffelovens § 148, første ledd. Dette var et eget ledd i tiltalen, tiltalens post III.

Nærværende del dekker tiden fra kl. 23.40 (da påtalemyndigheten mener Torgersen forlot åstedet) til ca. kl. 01.00 (da Torgersen ble pågrepet).

Påtalemyndigheten behandler brannstiftelsen i pkt. 5.3, jf. s. 43 – 54 i tilsvaret. Påtalemyndigheten klargjør imidlertid ikke hvilken problemstilling påtalemyndigheten mener er den riktige, og har heller ingen overordnet analyse, hverken av hvilke bevestemaer som skal vurderes eller av hvordan vurderingen av brannstiftelsen forholder seg til spørsmålet om Torgersen drepte Rigmor Johnsen. I tillegg er det flere faktiske feil.

Spørsmålet om brannstiftelsen må i utgangspunktet vurderes særskilt i forhold til drapstiltalen. Men som påpekt tidligere: Da det klarligvis var samme mann som drepte Rigmor Johnsen og som anstiftet brannen, må forklaringene inngå i en totalvurdering.

Forholdet mellom drapet og brannstiftelsen er følgende:

Brannstiftelsen er i forhold til drapet *en etterfølgende omstendighet*. Spørsmålet er da i hvilken grad konklusjonen med hensyn til brannen *styrker eller svekker* utfallet av vurderingen av om Torgersen utførte *drapet*, jf. del 3. Og omvendt: I forholdet til brannstiftelsen er drapet en *forutgående* begivenhet som legger føringer på vurderingen av bevisene i tilknytning til brannstiftelsen.

Det er *resultatet* av helhetsvurderingen av de sist nevnte bevisene som er et tilleggselement ved hoveddrøftelsen: Drepte Torgersen Rigmor Johnsen?

Det er galt å blande kortene ved å bruke isolerte enkeltbevis i brannstiftelsesvurderingen ved vurderingen av om Torgersen begikk drapet. Noen eksempler vil illustrere dette:

- Torgersen hadde fyrstikkesker på seg ved pågripelsen. Dette er ikke et moment i drapsdrøftelsen, men et delmoment i brannstiftelsesdrøftelsen som må vurderes i sammenheng med andre momenter vedrørende brannstiftelsen, særlig motargumenter vedrørende samme tema, som for eksempel at fyrstikkeskene tilhørte Lorang.
- Et annet eksempel: Johanne Olsen mente at det var Torgersen hun observerte ca. kl. 23.50 i Torggata. Dette momentet tilsier ikke at Torgersen drepte Rigmor Johnsen, men er et delspørsmål i tilknytning til spørsmålet om når Torgersen kom hjem drapskvelden. Johanne Olsens forklaring må derfor vurderes sammen med andre elementer som inngår i vurderingen av dette spørsmålet, først og fremst forklaringene fra mor og søster – og som igjen er blant premissene for *brannstiftelsesdrøftelsen*.
- Ytterligere et eksempel: Ørnulf Bergersens forklaring kan i seg selv ikke tas til inntekt for at Torgersen var drapsmann, men er ett av flere momenter i diskusjonen om Torgersen returnerte til Skippergaten 6b, og som må vurderes sammen med de øvrige beviselementene i saken. Forklaringen referer seg klarligvis ikke til om Torgersen drepte Rigmor Johnsen mellom kl. 23.00 og kl. 23.40.

Vi må ikke blande sammen delbevis som knytter seg til de to forskjellige hovedtemaene, henholdsvis drap og brannstiftelse.

Vi skal knytte drøftelsen i denne delen opp mot tilsvarets bemerkninger. Men også her er forholdet at svært mye i gjenåpningsbegjæringens del 4 (om brannstiftelsen) ikke er behandlet i tilsvaret. Også her er det derfor nødvendig med en gjennomgang av våre anførsler, slik at Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer skal se helheten.

I pkt. II skal vi drøfte tilsvarets behandling av påtalemyndighetens tre grunnleggende forutsetninger og premisser:

1. Påtalemyndighetens forutsetning om at Torgersen *kom hjem ca. kl. 24.00* på drapsnatten - behandles i pkt. II B.
2. Påtalemyndighetens forutsetning om at Torgersen *hentet* fyrstikker – og at fyrstikkene ikke tilhørte broren Lorang - behandles i pkt. II C.
3. Påtalemyndighetens forutsetning om at Torgersen *dro til Skippergaten 6b* – og ikke til Akersgaten (som Torgersen opplyste) - behandles i pkt. II D

Disse tre forutsetningene – som er bærebjelkene i påtalemyndighetens teori – *behandles i svært liten grad i tilsvaret*. Det er derfor nødvendig å presisere og oppsummere disse viktige forholdene.

I pkt. III skal vi analysere bevisene fra åstedet. Hvilke holdepunkter gir de for at Torgersen var brannstifteren? I den forbindelse skal vi se nærmere på det såkalte avføringsbeviset, fyrstikkbeviset og bevisverdien av forklaringen til vitnet Ørnulf Bergersen.

I pkt. IV skal vi vurdere betydningen av *Torgersens forklaring*, som et eventuelt tilleggsbevis i forhold til de objektive bevis.

Hvorvidt Torgersen anstiftet brannen beror på en helhetsvurdering av pkt. II, III og IV. Hva er *sannsynlig*?

II PÅTALEMYNDIGHETENS GRUNNLEGGENDE FORUTSETNING: ER DET SANNSYNLIG AT TORGERSEN DRO TILBAKE TIL BOPEL FOR Å HENTE FYRSTIKKER?

A. Innledning

Påtalemyndighetens forutsetning er at Torgersen ankom bopel ca. kl. 24.00 for å hente fyrstikker, for deretter å returnere til Skippergaten 6b.

I tidligere behandlinger – det gjelder både den opprinnelige dommen fra 1958 og senere begjæringer om gjenåpning – har imidlertid disse prinsipielle forutsetningene aldri vært presentert. Og langt mindre har de vært drøftet.

Dette er påfallende, fordi disse forutsetningene danner grunnlaget for hovedspørsmålet: Var Torgersen brannstifter? Hvis disse forutsetningene ikke er oppfylt, legger dette klarligvis føringer på hvordan vi skal vurdere bevisene som har tilknytning til åstedet: Jo mindre sannsynlig de grunnleggende forutsetningene er, desto sterkere må de øvrige bevisene være for å sannsynliggjøre Torgersens skyld.

Vi skal i nærværende punkt søke å godtgjøre at påtalemyndighetens tre grunnleggende forutsetninger er lite sannsynlige. I tillegg kommer den *generelle* forutsetning om at Torgersen drepte Rigmor Johnsen. Hvis ikke, har han klarligvis heller ikke anstiftet brannen. Vi har i del 3 søkt å påvise at dette grunnleggende premiss er usannsynlig.

Vi kommer tilbake til dette i tilknytning til drøftelsene i del 5 og del 6.

B. Forutsetning 1: Er det sannsynlig at Torgersen returnerte til bopel ca. kl. 24.00?

1. Påtalemyndighetens utgangspunkt

I begjæringens del 2 pkt. V A-G (s. 124-135) har vi nærmere gjennomgått hvorfor det er sannsynlig at Torgersen kom hjem ca. kl. 23.30. Det henvises til denne redegjørelsen, som i svært liten grad kommenteres i tilsvaret.

Påtalemyndigheten har anført at Torgersen kom hjem til Tore Hunds vei 24 rundt midnatt. Grunnlaget for denne påstanden er forklaringen til Johanne Olsen, som mente at hun observerte Torgersen i Torggata ca. kl. 23.50.

Ved tidligere behandlinger av begjæringer om gjenopptakelse og gjenåpning har usikkerheten rundt Johanne Olsens forklaring vært understreket. Forklaringen har hverken av Høyesteretts kjæremålsutvalg eller i Gjenopptakelseskommisjonen tidligere vedtak vært tillagt særlig betydning i forhold til sakens øvrige bevisligheter. Vi minner om Gjenopptakelseskommisjonens uttalelse på side 317 i avgjørelsen av 8. desember 2006:

«Hennes forklaring er beheftet med den samme risiko for feil som enhver vitneforklaring, og hennes observasjon har samme usikkerhet som enhver observasjon under tilsvarende forhold. Som et utgangspunkt kan det derfor ikke fastslås at hennes observasjon er en sikker identifikasjon av Torgersen. Det samme gjelder i forhold til opplysningen i hennes andre politiforklaring om at vedkommende hadde på seg stripebukser. Forklaringen må derfor vurderes i lys av andre momenter og vitneforklaringer i saken, jf. nedenfor, og inngå i den helhetlige bevisbedømmelsen.»

Dette er lett å skjønne: Johanne Olsens forklaringer er beheftet med flere unøyaktigheter. Hennes påståtte observasjon av Torgersen var kortvarig og er i strid med sakens øvrige bevisligheter, jf. nedenfor under pkt. 3.

Og all den stund det ikke finnes andre beviselementer som bekrefter Johanne Olsens forklaring, er det vanskelig å forstå kommisjonens uttalelse på annen måte enn at den er enig i at bevisverdien av den er høyst begrenset.

2. Påtalemyndighetens påstand om Torgersens veivalg tilbake til bolig er ulogisk og unaturlig.

Påtalemyndigheten bygger på at Torgersen returnerte til bolig for å hente fyrstikker. Det ligger da i sakens natur at han på veien til bopel rimeligvis ville ha gått korteste vei og forsøkt å unngå å bli iaktatt og identifisert.

Med dette som utgangspunkt:

- Er det da sannsynlig at Torgersen ville gått en *omvei* om Stortorvet hvor det er stor trafikk og muligheten for å bli gjenkjent er stor?

- Er det sannsynlig at han i tillegg ville gått i den trafikkerte Torggata med de økte muligheter for gjenkjennelse?
- Er det sannsynlig at han ville tatt en drosje fra Youngstorget med den betydelige fare det ville være for at drosjesjåføren ville kjenne ham igjen på et – for Torgersen – «ødeleggende» tidspunkt?
- Er det sannsynlig at han ville oppholde seg 30 minutter på bopel?

Svaret på alle fire spørsmål er «nei».

Påtalemyndighetens teori er derfor allerede i utgangspunktet urimelig – *dette tematiseres ikke i tilsvaret.*

3. Johanne Olsens forklaring er i strid med den øvrige vitneførsel

I begjæringen om gjenåpning er Johanne Olsens forklaring er inngående drøftet, jf. del 2, pkt. V F og G (se s. 131 – 135). I tillegg er forklaringen gjort til gjenstand for en særlig vurdering av Nils Erik Lie i hans analyse av 27. november 2014, som er inntatt i Bilagsbind B 2 b iii (s. 40 – 43).

Johanne Olsens forklaring er i strid med den øvrige bevisførsel. Vi har gjentatte ganger fremhevet den store bevisverdien forklaringen til Dagmar Torgersen (mor) har, når det gjelder spørsmålet om når Torgersen kom hjem til bopel. Den støttes som kjent av Torgersens søster: Torgersen kom hjem senest kl. 23.30, antakelig noe før.

Vi har i begjæringen søkt å påvise at det er sannsynlighetsovervekt for at Torgersen kom hjem på det klokkeslettet han selv oppga. Det stemmer også med den siste observasjonen av Torgersen utenfor Grand. Vi viser til behandlingen ovenfor i pkt. III.

Torgersen *har således alibi* ved at både hans mor og søster bekrefter klokkeslettet for ankomst.

Vi minner om at mor og søster på tidspunktet for de første politiforklaringene *ikke hadde noen kunnskap om viktigheten av Torgersens ankomsttidspunkt*. Da Torgersens mor ga sin første forklaring drapsnatten, var det selvsagt ingen foranledning for henne til å forklare seg usant mht. at Torgersen kom hjem 30 minutter før han rent faktisk gjorde, og at oppholdet varte i én time – ikke 30 minutter, som påtalemyndigheten uriktig forutsetter. Samordning av forklaringer med Torgersen er på dette punkt utelukket – familiemedlemmenes forklaringer er forøvrig ulike med hensyn andre og mindre vesentlige detaljer. Dette forholdet kommer vi tilbake til nedenfor under pkt. IV D.

Torgersens egen forklaring er også svært interessant: Som det fremgår av gjennomgangen av hans politiforklaringer, var han i svært liten grad opptatt av tidspunktet for når han kom hjem. *Dette ville han rimeligvis understreket hvis han ville skaffet seg et alibi fra ca. kl. 23.30.*

I tillegg er det et annet vitne som står i motstrid til Johanne Olsens forklaring: Drosjesjåfør Otto Strand avviste at den passasjeren han kjørte på det tidspunktet Johanne Olsen så den aktuelle mannen gå inn i drosjen, var Torgersen. Det vises til Otto Strands forklaring under den rettslige forundersøkelsen.

Påtalemyndigheten anfører i sitt tilsvare at det var påfallende at Torgersen hadde kr 45 i sedler på seg da han ble anholdt, og at dette kan samsvare med det beløpet Otto Strands passasjer fikk tilbake. Det er riktig at dette ikke har vært anført tidligere i forbindelse med hverken hovedforhandling eller i senere gjenåpningsbegjæring. Forklaringen er enkel: Dette var et oppgjør fra passasjeren ved Strands *første* kjøretur til Lille Tøyen. Denne turen fikk han ca. kl. 23.30 – med fem minutters avvik i begge retninger – og Strands

beskrivelse av passasjerens bekrefter til overmål at dette var en helt annen person enn Torgersen. Begge disse forholdene viser med all ønskelig tydelighet at den aktuelle personen *ikke* var Torgersen, og dette overstyrer selvsagt et eventuelt samsvar med hensyn til sedler. Det er således forståelig at dette forholdet ikke tidligere engang er blitt *nevnt*.

Det er i det hele tatt påfallende at påtalemyndigheten for å få terrenget til å stemme med kartet så lettvinnt gjør gjeldende at man ikke kan se bort fra at Strand husker feil, samtidig som det anføres at Johanne Olsens angivelige gjenkjennelse av Torgersen – med alle de feilkilder denne er beheftet med – må anses som sikker.

4. Særlig om Torgersens bukser

Vi har ovenfor påvist at Arne Thoresen var sikker på at den mannen som fulgte etter Rigmor Johnsen hadde ensfargede, smale bukser.

Johanne Olsen har i sin andre politiforklaring og i forklaringen under den rettslige forundersøkelse forklart at hun mener at den personen hun så, hadde stripebukser. I den rettslige forundersøkelse er oppfatningen gjort mer betinget enn i politiforklaringen.

Nils Erik Lie har som nevnt ovenfor utarbeidet et eget notat datert 21. januar 2019, hvor han foretar en svært grundig, samlet vurdering av alle forklaringer med hensyn til Torgersens benklær – se Bilagsbind F 3 d, s. 73 flg. – som vi henviser til.

Han gjennomgår spesielt Johanne Olsens forklaring, og påviser hvorfor hennes observasjon på dette punkt er usikker – og under enhver omstendighet ikke av en slik karakter at den overstyrer sakens øvrige bevisligheter med hensyn til tidspunktet for Torgersens hjemkomst.

Og på dette punkt er det en merkverdighet: Påtalemyndigheten inviterer til at vi skal neglisjere Thoresens klare og sikre vitneprov med hensyn til hans observasjon av at buksene ikke var stripe, noe som går direkte på et av sakens kjernepunkter: Spørsmålet om det var Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen.

På den annen side skal vi eventuelt legge vekt på Johanne Olsens *usikre* observasjon, som er knyttet til et *underspørsmål* (tidspunktet for Torgersens hjemkomst), som igjen er et delspørsmål under brannstiftelsesdrøftelsen.

Det er kanskje slik at vi bør vektlegge en *sikker* observasjon om det *sentrale*, fremfor en *usikker* observasjon om noe som *ikke er like sentralt*?

5. Konklusjon

Tilsvarets behandling av tidspunktet for Torgersens retur til bolig er mangelfull. Det er ikke foretatt noen *helhetsvurdering* av det samlede bevisbildet som referer seg til tidspunktet for Torgersens hjemkomst.

Tidligere har man ensidig fremhevet Johanne Olsens forklaring, og ikke vurdert denne i sammenheng med forklaringene fra Torgersens mor og søster, som det bevismessig er grunn til å legge *større* vekt på, men som i denne sammenheng har blitt neglisjert.

Det er usannsynlig at Torgersen kom hjem kl. 24.00.

Påtalemyndighetens første spesielle forutsetning svikter.

C. Forutsetning 2: Er det sannsynlig at Torgersen hentet fyrstikker - eller tilhørte fyrstikkeskene Torgersens bror, Lorang?

En helt sentral forutsetning er at Torgersen *hentet* fyrstikkene på bopel. En nærmere analyse viser at dette er lite sannsynlig.

Tilsvarets behandling av dette helt sentrale spørsmålet er svært summarisk.

Når det gjelder fyrstikkeskene er det to alternative forklaringer:

- (1) De ble hentet av Torgersen på bopel.
- (2) Fyrstikkeskene tilhørte Lorang og lå i Lorang's jakke, som Lorang hadde på seg tidligere på drapskvelden, og som Torgersen tok på seg da han forlot bopel ca. kl. 00.30.

Spørsmålet om hvem fyrstikkeskene tilhørte har ikke blitt stilt tidligere – langt mindre drøftet.

Vi minner om faktum:

Det er uomtvistet at Lorang hadde på seg den aktuelle jakken tidligere på kvelden. De billettene som ble funnet i lommen, var billetter som Lorang hadde til et boksestevne drapskvelden, og som lå i jakken da Torgersen tok på seg brorens jakke ved avreise. Torgersen – som også var til stede - trengte ikke billetter, da han var deltaker. Dette fremgår med all tydelighet av forklaringene fra de som arrangerte boksestevnet, jf. for eksempel Haakon Winthers forklaring av 8. desember 1957 – se Bilagsbind G 1 k – s. 22, som må sammenholdes med Bilagsbind G 2 a, se særlig prøve 28 d (s. 27). Benkene 12-14 var for deltakere. Lorang satt blant publikum på benk 5.

Bestrides det at Lorang hadde jakken på tidligere på kvelden? Tilsvaret behandler ikke dette.

Lorang var røyker – i motsetning til Torgersen. Han hadde den aktuelle kvelden vært på byen, og var «god og full», forklarte Dagmar Torgersen (mor). Det springende punkt er da om Lorang – som også hadde tre sigarettstumper i jakken – ikke røykte den aktuelle kvelden. Sannsynligheten for det tør være minimal.

Da hadde han også fyrstikker.

Men hvor er Lorang's fyrstikker? Forsvant de? Eller lå fyrstikkeskene i Lorang's jakkelomme og befant seg der da Torgersen tok på seg jakken ved avreise? Hva er *sannsynlig*?

Dette er helt sentrale spørsmål i forhold til påtalemyndighetens brannstiftelsespåstand – ikke ufunderte spekulasjoner, slik man får inntrykk av ved lesning av tilsvaret.

Det er ikke en spekulasjon – men et faktum - at Lorang hadde på seg jakken tidligere på kvelden. Det er et faktum at Lorang røykte. Det er svært sannsynlig at han røykte den aktuelle kvelden, og at han i den forbindelse hadde fyrstikkesker på seg. Dette kan kommisjonens medlemmer legge til grunn.

Og da er det springende punkt om det ikke er *overveiende sannsynlig* at fyrstikkeskene lå i Lorang's jakkelomme i den jakken som Torgersen tok på da han forlot bopel.

Hvis Lorang hadde på seg fyrstikker – og det er meget sannsynlig – kan vi bare konstatere at fyrstikkene må ha «forsvunnet» før hjemkomst, for at påtalemyndighetens sentrale forutsetning kan anses som oppfylt. Det er selvfølgelig teoretisk mulig at den siste fyrstikken ble brukt til å tenne den siste sigaretten – men hvor sannsynlig er dette?

Spørsmålet om Lorang hadde fyrstikker i jakken, er selvfølgelig for øvrig et forhold som politiet skulle ha undersøkt i forbindelse med etterforskningen, men som man i dag tydeligvis mener at Torgersen skal bære tvilsrisikoen for. Det er egentlig uforståelig at dette enkle spørsmålet, som ville ha klarlagt et sentralt spørsmål i saken, ikke ble stilt Lorang da han ble avhørt.

Hva med de manglende fyrstikkene i den ene esken?

Her er det to muligheter:

- Det var fyrstikker som Lorang brukte for å tenne opp f eks. en 10-pakning med sigaretter
- De ble brukt på åstedet og lå på kjellergulvet i Skippergaten 6b

Det første alternativet fremstår som rimelig og naturlig. Det andre alternativet passer ikke med den nærmere analyse av det antall fyrstikker som ble funnet i Skippergaten 6b. Det vises til Nils Erik Lies analyse av fyrstikkbeviset – se Bilagsbind C 6.

At fyrstikkene tilhørte Lorang, støttes av ytterligere ett forhold: Det var som kjent avføring på den ene fyrstikkens eske. Som det fremgår av drøftelsen nedenfor av avføringsfragmentet på fyrstikkens eske, er det ikke identitet mellom dette fragmentet og avdødes avføring. Da er det rimelig å legge til grunn at avføringen skriver seg fra eieren av fyrstikkens eske – Lorang. Dette er nok et indisium på at påtalemyndighetens teori om fyrstikkhenting fremstår som usannsynlig.

Det er således en *betydelig sannsynlighetsovervekt* for at det var Lorangs fyrstikker som lå i Lorangs jakkelomme, og som fulgte med da Torgersen forlot bopel. Torgersen hentet *aldri* fyrstikker, slik påtalemyndigheten påstår.

Konklusjonen er at også forutsetning nr. 2 for påtalemyndighetens brannstiftelsesteori svikter.

Dette har nærmest dramatiske konsekvenser: Hvis det var Lorangs fyrstikker, brister grunnlaget for påtalemyndighetens forutsetning om at Torgersen reiste hjem til bopel for å hente fyrstikker. Det brutale faktum er derfor at påtalemyndighetens drapsteori henger kort og godt på *forutsetningen om at Lorang kom hjem til bopel uten fyrstikker*, noe som fremstår som både unaturlig og urimelig.

Det er ikke lett å forstå at disse helt sentrale forholdene for alle praktiske formål *neglisjeres i tilsvaret* med en påstand om at det å reise høyst betimelige spørsmål – som burde ha vært reist for 60 år siden – representerer en spekulasjon.

D. Forutsetning 3: Er det sannsynlig at Torgersen dro til Skippergaten 6b?

Dette spørsmålet referer seg til perioden ca. kl. 00.30-00.45.

Påtalemyndigheten mener at Torgersen returnerte til Skippergaten 6b. Torgersen forklarte at han syklet og gikk til krysset Akersgaten/Prinsens gate. Dette kommer vi tilbake til nedenfor under pkt. IV i forbindelse med gjennomgangen av Torgersens egen forklaring.

Det er lite sannsynlig at Torgersen skulle kunne rekonstruere en fiktiv retur til Akersgaten og få den tiden han brukte til henholdsvis å sykle og gå, til å passe så og si på minuttet med den tid han hadde disponibel. At Torgersen var *så* dyktig til å gjette har formodningen mot seg.

På side 43 uttaler statsadvokat Vale at en enkeltpersons betraktninger om tidligere fremførte bevis ikke utgjør noe nytt bevis, under henvisning til Nils Erik Lies analyse av Torgersens retur til sentrum. Men det dreier seg ikke her om «betraktninger om tidligere fremførte bevis». Lie har ganske enkelt prøvegått strekningene Motzfeldtsgate – Prinsens gate (hvor Torgersen forlot kvinnen han hadde syklet) – på 16 minutter og Prinsensgate – Paléhaven på 5 minutter (forhold som i seg selv utgjør nye bevis) og konstatert at når dette sammenholdes med politiets oppgitte tid for sykkelturen Tore Hunds vei 24 – Motzfeldtsgate – Grønland på 5 minutter og 1-2 minutter for en avsluttende samtale med kvinnen han var sammen med, kan han meget vel ha rukket å dra hjemmefra like etter kl. 00.30 og bli observert ved utgangen av Paléhaven kl. 00.58, stikk i strid med det Dorenfeldt fremholdt med styrke under hovedforhandlingen i 1958.

Det vises til begjæringens pkt. del 3 III (s. 144-147) og Bilagsbind B 1 b s. 17 flg. (Nils Erik Lies analyse).

Mer komplisert er det ikke.

Påtalemyndigheten har ingen vitner eller andre bevis som kan tas til inntekt for at Torgersen syklet til Skippergaten 6b.

I tilsvaret gjøres det – på s. 44 – et nummer av at Torgersen lett kunne rekonstruere en fiktiv rute til Akersgaten, fordi han var kjent i Oslo sentrum. Dette er å slå inn åpne dører. Spørsmålet er – som påpekt ovenfor – hva som er *sannsynligheten* for at han kunne rekonstruere en *fiktiv* rute til Akersgaten med nøyaktige opplysninger om hvilke strekninger som henholdsvis ble syklet og gått – for så å få dette til tidsmessig å passe helt med disponibel tid?

Det er dette som påtalemyndigheten må forutsette – men som fremstår som usannsynlig.

Et lite tilleggsmoment: Hvis Torgersen var drapsmann, ville han formodentlig prøve å komme tilbake til sentrum så ubemerket som mulig. Det er da ulogisk at han skulle velge å bruke en liten guttesykel som til overmål ikke hadde lykt. Dette ville markant øke muligheten for at han ble lagt merke til. Og det var nettopp disse to forhold (liten guttesykel og manglende lys) som medførte at han ble pågrepet senere på kvelden. Valget av transportmiddel fremstår også som lite sannsynlig for en drapsmann.

Vi kan således konstatere at også påtalemyndigheten forutsetning nr. 3 svikter.

E. Konklusjon

Påtalemyndighetens *generelle* grunnleggende forutsetning om at Torgersen drepte Rigmor Johnsen for deretter å returnere til åstedet, er usannsynlig, jf. konklusjonen i del 3 ovenfor.

Når det gjelder *spesielle* forutsetninger i forbindelse med selve brannstiftelsen, har vi påvist:

- Det er usannsynlig at Torgersen kom hjem til bopel ca. kl. 24.00
- Det er usannsynlig at han hentet fyrstikker - fyrstikkene tilhørte broren Lorange
- Det er usannsynlig at han dro til Skippergaten 6b

Alle påtalemyndighetens premisser for å påstå at Torgersen angivelig dro til åstedet etter å ha vært hjemme, svikter. Ut fra en samlet vurdering fremstår påtalemyndighetens brannstiftelsesteori allerede i utgangspunktet som lite sannsynlig. Også konklusjonen på denne deldrøftelsen tilsier at Torgersen er uskyldig.

Vi skal nå i punktene III og IV søke å påvise at en nærmere analyse av bevisene i tilknytning til åstedet (pkt. III) og Torgersens forklaring (pkt. IV) støtter og bekrefter at Torgersen ikke kan ha anstiftet brannen.

III BEVISENE FRA ÅSTEDET

A. Generelt

I dette punktet skal vi drøfte tilsvarets kommentarer til bevisene fra åstedet, og drøfte i hvilken grad disse gir holdepunkter for at Torgersen var i Skippergaten 6b rundt kl. 23.40-23.50.

Vi legger følgende disposisjon til grunn:

- I pkt. B nedenfor skal vi oppsummere avføringsbeviset
- I pkt. C skal vi oppsummere fyrstikkbeviset
- I pkt. D skal vi oppsummere vitneforklaringen til Ørnulf Bergersen
- I pkt. E skal vi konkludere

Vi kan innledningsvis konstatere at tilsvaret ikke behandler en rekke anførsler som er sentrale. Det er derfor nødvendig også på dette punkt å oppsummere de anførsler Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer skal ta stilling til.

B. Avføringsbeviset

1. Innledning

I 1958 var avføringsbeviset et av de tekniske bevis som ble ansett å utpeke Torgersen som gjerningsmann med en betydelig grad av sikkerhet.

Også avføringsbeviset er behandlet summarisk i tilsvaret – se s. 45-47.

Som kjent var det fire avføringsfragmenter som ble vurdert og sammenholdt med avføring fra det antatte drapsstedet og fra avdøde selv og hennes klær:

1. På Torgersens venstre turnsko fant man to avføringsfragmenter
2. I den ene av Torgersens lommer fant man ett avføringsfragment
3. På den ene fyrstikkesken fant man også ett avføringsfragment

Vi skal i det følgende søke å påvise at disse fragmentene ikke sannsynliggjør at det er sammenheng mellom avdødes avføring og de avføringsfragmentene som ble undersøkt.

I begjæringen om gjenåpning av 27. juni 2017 er avføringsbeviset gitt en bred plass. Det vises til del 3 pkt. IV C, s. 154 flg. med videre henvisninger til Nils Erik Lies grundige analyse inntatt i Bilagsbind C 5, s. 445-450.

I tillegg har vi i etterfølgende innlegg analysert de tidligere vurderingene av avføringsbeviset:

- Innlegg av 9.1.2018 – Høyesteretts kjæremålsutvalgs avgjørelse fra 2001 er drøftet i Dokumentutdragets dokument 6 s. 94 flg., særlig s. 105-108
- Innlegg av 1.12.2017 – Gjenopptakelseskommisjonens avgjørelse i 2006 er drøftet i Dokumentbevisutdraget pkt. 3 b s. 26 flg.
- Klage av 31.08.15 - Helen Sæters eneavgjørelse av 31.08.15 er drøftet i klagen til Sivilombudsmannen av 31.05.15 – se Bilagsbind E pkt. 11.

Vi har forelagt tilsvarets behandling av avføringsbeviset for Nils Erik Lie. Han har utarbeidet en *ny, supplerende analyse*. Denne analysen er datert 19. desember 2018, og vedlegges i Bilagsbind F pkt. 2 b – s .31 flg.

Vi skal i det følgende gi et sammendrag av Lies grundige kommentarer til påtalemyndighetens tilsvare.

2. Grunnleggende forutsetninger

Når man skal ta stilling til avføringsbevisets bevisverdi i dag, er to forhold sentrale:

- Beisverdien av eventuelle *likheter* som kan konstateres mellom avdødes avføring og de avføringsfragmentene som ble funnet på Torgersen.
- Beisverdien av eventuelle *ulikheter/forskjeller*. Det er disse forskjellene, som først nå er grundig klarlagt, som innebærer at avføringsbeviset i dag ikke kan tillegges vekt i noen retning.

Avføringsbeviset hviler på at man foretar en korrekt analyse av funnene.

Nils Erik Lie legger i sin analyse til grunn professor Henrik Printz' beskrivelser av sine funn – henholdsvis av 17. januar 1958 (skofragmentene), 4. februar 1958 (lommefragmentet) og 24. februar 1958 (fyrstikkeskefragmentet).

I tillegg er utredningen basert på:

- Valentin Fürsts rapport av 16. januar 1958 – inntatt i Bilagsbind G pkt. 3 a – s. 51 flg.
- Anton Skulbergs rapport av 20. desember 1958 – inntatt i Bilagsbind G pkt. 3 a – s. 58.

Avdødes avføring er nøye beskrevet. Av denne analyse kan man slutte at avdøde hadde spist erter og/eller bønner og brødmat.

Dette er kost som inngikk i svært mange husholdninger på slutten av 1950-tallet, og eventuelle likheter har således i utgangspunktet ingen høy bevismessig betydning. Dette er også konklusjonen til Den rettsmedisinske kommisjon – se pkt. 5.4 i Nils Erik Lies tilleggsutredning (s. 44).

I tillegg minner vi om påpekningen av de vesentlige *metodefeil*, som professor Brandtzæg har påtalt, og som det er inngående gjort rede for i tidligere innlegg – se særlig hans utredning og innlegg i forbindelse med høringene i 2006, se vårt innlegg av 1. oktober 2017, hvor Brandtzægs hovedpunkter er gjengitt, se særlig pkt. II B, s. 27 flg.

3. Nærmere om Nils Erik Lies tilleggssanalyse

a. Generelt

Lies analyse påtaler i pkt. 2 (s. 31) to misforståelser i statsadvokatens tilsvare. Det er intet grunnlag for å desavuere Nils Erik Lies analyser. I den grad påtalemyndigheten er uenig, er det en sterk oppfordring til å påpeke *hva* i utredningene som er feil og ikke nøye seg med en generell avvisning.

Lie har foretatt en ny analyse av et sentralt element i det samlede bevisbildet basert på de allerede foreliggende utredninger. Dette er selvsagt legitimt og prisverdig.

Lies konklusjon er inntatt i pkt. 4.6 (s. 40-41) i Bilagsbind F 2 b:

Her oppsummerer Lie sin drøftelse og påviser de betydelige ulikheter og forskjeller, som medfører at avføringsbeviset ikke har bevisverdi for Torgersens skyld.

Dette er et sammendrag som man med fordel kan lese før den forutgående detaljanalysen.

b. Skofragmentet

Lie gjennomgår *skofragmentene* i pkt. 4.3 (s. 35-37). Her er det to hovedspørsmål:

- Representerer skofragmentene menneskeavføring eller dyreavføring?
- Er det identitet mellom avdødes avføring og de to skofragmentene?

I tillegg er det et spørsmål om innholdsmessig identitet mellom de to skofragmentene på den ene siden, og de to øvrige fragmentene på den annen side.

Vi begynner med det som er kalt prøve 8a og som også kalles prøve nr. 2. Dette er tatt fra forsiden av hælen.

Dette fragmentet inneholder relativt grove sandkorn, som viser at skoen må ha vært benyttet utendørs. Da kan det klarligvis ikke stamme fra avdøde. Vi viser til professor Valentin Fürsts beskrivelse i Bilagsbind G 3 b, se særlig s. 53.

Det var selvfølgelig ikke sand i avdødes ferske avføring, som Torgersen forutsetningsvis skal ha tråkket i.

Dette viktige poenget har i alle år blitt oversett – også av oss i begjæringen av 27. juni 2017 – og som er en meget vesentlig «ny omstendighet».

Torgersen har selv gitt en tilforlatelig forklaring på sanden: Han har brukt skoene til løpetrening på Ola Narr, som var et hyppig benyttet sted til lufting av hunder.

Dette fragmentet er derfor etter *all sannsynlighet* dyreavføring. Det inneholdt erter/bønner, som var vanlig mat på 1950-tallet. Det var også vanlig at hunder fikk middagsrester (på denne tiden fantes ikke ferdig hundemat).

Konklusjonen er at dette fragmentet klarligvis ikke har noen bevisverdi for Torgersens skyld.

Det andre prøven har betegnelsen prøve 8b – også kalt prøve nr. 1.

Det er rimelig å tro at også det tilstøtende avføringsfragmentet må ha samme opprinnelsessted, dvs. utendørs, og som et resultat av løpetrening. Det er usannsynlig at to avføringsfragmenter som befinner seg svært tett på samme sko skal ha helt forskjellige opprinnelsessteder: Ett fra utendørs bruk – og ett fra åstedet i Skippergaten 6b.

Når det gjelder detaljene i dette avføringsfragmentet, inneholder dette også erter/bønner – i likhet med prøve «8a», som kan skrive seg fra dyreavføring, jf. ovenfor.

I tillegg inneholdt fragmentet hvetecceller, som med all sannsynlighet skriver seg fra brødmat, noe som hunder også ble foret med på 1950-tallet. Dette fragmentet kan således i utgangspunktet meget vel være dyreavføring.

Professor Brandtzæg har en sterk kritikk av den såkalte «luktpøven», som skulle sannsynliggjøre at dette fragmentet var menneskeavføring. Det vises til pkt. 7.5.2.3 (s. 109-112) i Nils Erik Lies analyse av 27. november 2014, med de videre referansene som er gitt der. Luktpøven er uten verdi.

Det sentrale i dette fragmentet er imidlertid funnet av *dyrehår* – dyrehår inngår rimeligvis ikke i menneskeavføring. *Dette bekrefter at man også her står ovenfor dyreavføring.*

Statsadvokaten har i tilsvaret argumentert med at dette nødvendigvis ikke er riktig. Denne anførselen er sterkt imøtegått i Lies notat, jf. pkt. 5.2 (s. 42-43) i Dokumentutdrag F 2 b.

Det har selvfølgelig ikke vært dyrehår i ertesuppen som Rigmor Johnsen spiste dagen før drapet.

I tillegg er det – som Lie påviser – ikke identitet mellom innholdet i dette fragmentet og avdødes avføring oppsummert i pkt. 4.7, jf. Bilagsbind F pkt. 2 b – s. 41.

Det er heller ikke identitet mellom dette fragmentet og lommefragmentet/fyrstikkeskefragmentet, se også her Bilagsbind F pkt. 2 b – s. 41.

Heller ikke dette skofragmentet har noen bevisverdi i dag for Torgersens skyld. Fragmentet har etter all sannsynlighet samme kilde som det andre fragmentet – de er begge påførte skoen før drapet og utendørs.

c. Lommefragmentet

Dette behandles av Lie i pkt. 4.4 (s. 37-39)

Lie oppsummerer drøftelsen i pkt. 4.4.6 (s. 39), hvor han påpeker forskjellene mellom dette fragmentet og prøvene fra antatt åsted og fra avdøde. Det påvises også her spesifiserte forskjeller med hensyn til dette fragmentet og turnskoprøven.

Lie påpeker avslutningsvis et viktig generelt moment:

«Siden lommefragmentet befant seg i lommen i buksene som Torgersen hadde på seg da han ble pågrepet, må det i tilfellet ha blitt påført i forbindelse med den eventuelle påtenningen av bålet. Da må det stamme fra avdøde. Men det finnes ingen naturlig forklaring på hvordan et avføringsfragment skal ha funnet veien fra avdøde og ned i Torgersens lommer uten at hverken buksene for øvrig eller jakken som han hadde hatt på seg, bærer spor av avføring.

I pkt. 5.3 (s. 43) drøfter Lie feilslutningene som gjøres i tilsvaret på s. 46 når det gjelder påtalemyndighetens utlegning av Printz' beskrivelse av dette fragmentet.

d. Fyrstikkeskefragmentet

Dette fragmentet behandles av Lie i pkt. 4.5 (s. 39-41), og konklusjonen oppsummeres på s. 40.

Vi minner om drøftelsen ovenfor under II C med hensyn til hvem fyrstikkeskene sannsynligvis tilhørte. Fyrstikkeskene tilhørte Lorang, og påstanden om at fyrstikkfragmentet kan stamme fra avdøde, er derfor allerede i utgangspunktet lite sannsynlig.

Også her er forholdet at dette fragmentet adskiller seg fra prøvene fra antatt åsted og fra avdøde. I tillegg er det forskjeller i forhold til lommefragmentet.

Hvis Lorang hadde en hygiene som ikke var optimal, er mulighetene for at han var smittekilde vesentlig større enn at avføringen skal ha smittet over i den svært korte tiden påtalemyndigheten forutsetter at Torgersen brukte fyrstikkene.

I pkt. 5.1 – på s. 42 – har for øvrig Lie en drøftelse av de alternative kildene både til lommefragmentet og fyrstikkfragmentet.

4. Andre forhold

I tillegg minner vi om at det er usannsynlig at det ikke har festet seg spor på Torgersens klær i forbindelse med hans angivelige retur til kjelleren i Skippergaten 6b.

Vi finner ikke rester av blod. Vi finner ikke treull, som professor Printz fant påtakelig, og vi finner heller ikke rester av slam fra det fuktige kjellergulvet på Torgersens sko.

Påtalemyndigheten har tidligere prøvd å argumentere for at det ikke var slam på gulvet da drapsmannen forlot kjelleren under henvisning til at fuktigheten må skrive seg fra brannslukningen.

Når vi imidlertid leser forklaringene fra de aktuelle brannmennene, ser man at det ble brukt helt minimalt med vann, slik at det fuktige kjellergulvet var like fuktig før brannslukningen som etter.

Mangelen på slam på Torgersens sko er derfor også et påtakelig forhold.

Og her er det noe grunnleggende ulogisk ved påtalemyndighetens argumentasjon: Barnåler og avføring skal Torgersen ha på de mest atypiske steder, men vi finner ingen spor fra åstedet i form av avføring, treull, slam mv. på de steder av Torgersens klær hvor det hadde vært naturlig å finne slike spor.

5. Konklusjon

Vi kan konkludere med:

- Påtalemyndighetens tilsvær er summarisk når det gjelder drøftelsen av avføringsfragmentene og imøtegåelsen av sentrale anførsler fra Torgersens side.
- Nils Erik Lies nye tilleggsanalyse bekrefter den tidligere konklusjon om at avføringsbeviset ikke har bevisverdi for Torgersens skyld.

C. Fyrstikkbeviset

Dette beviset var ikke sentralt i 1958, men har vært drøftet i forbindelse med senere gjenåpningsbegjæringer.

Fyrstikkbeviset ble inngående drøftet i begjæringen om gjenåpning, jf. del 3 pkt. IV B. Påtalemyndigheten går i tilsvaret i svært liten grad inn på fyrstikkbeviset. Det vesentlige synes å være statsadvokatens bemerkninger på s. 44-45, hvor det ironiseres over forekomsten av avføring på fyrstikkesker.

Vi viser til pkt. 5.1 i Nils Erik Lies nye tilleggsanalyse av avføringsbeviset. Lie påviser at disse ironiske bemerkningene fremstår som rimelig malplasserte.

Fyrstikkbeviset i *videre* forstand er spørsmålet om fyrstikkeskene tilhørte Lorang. Dette grunnleggende spørsmålet har vi utdypet ovenfor i pkt. II C med videre henvisninger til det tilsvarende avsnittet i begjæringen av 27. juni 2017. Vi har søkt å sannsynliggjøre at fyrstikkeskene tilhørte Lorang og fulgte med i Lorangs jakke da Torgersen tok på seg jakken da han forlot bopel. Allerede dette forholdet gjør at fyrstikkbeviset ikke har noen bevisverdi for Torgersens skyld, men er direkte motbevis som tilsier at han er uskyldig.

Fyrstikkbeviset i *snever* forstand referer seg til antall fyrstikker på kjellergulvet i Skippergaten 6b og spørsmålet om det her er samsvar mellom dette antallet og de manglende fyrstikker i den ene av de to beslaglagte fyrstikkesker. Dette spørsmålet referer seg til den nærmere vurderingen av antall fyrstikker man fant i kjelleren i Skippergaten 6b. Her viser vi igjen til den tidligere oversendte analyse av Nils Erik Lie – se Bilagsbind C 6 - hvor han påviser at det ikke er samsvar mellom dette antallet og det antallet som manglet i den ene esken. Det er også klargjort at de ubrukte fyrstikkene som ble funnet på det antatte drapsstedet, noe kommisjonen vektla i 2006-avgjørelsen, ikke kan ha hatt noe med saken å gjøre.

Vi minner også om drøftelsen ovenfor i forbindelse med avføringsfragmentet på den ene fyrstikkesken. Når det ikke er identitet mellom innholdet av avføringen her og avdødes avføring, er dette et *selvstendig moment* for at avføringen på fyrstikkesken er fra Lorang.

De fyrstikker man fant på kjellergulvet må med andre ord sees i en større sammenheng. Denne sammenhengen viser – når vi vurderer alle momenter samlet – at fyrstikkbeviset representerer et motbevis som tilsier at det ikke er Torgersen som er gjerningsmannen.

D. Vitneforklaringen fra Ørnulf Bergersen

I tilsvaret er Bergersens forklaring behandlet over tre sider, jf. s. 47-49. Behandlingen har fått en påfallende stor plass når man tar hensyn til den marginale betydningen denne forklaringen har i forhold til de tekniske bevis, jf. tilsvarets summariske behandling av for eksempel barnål- og avføringsbeviset.

Som et vedlegg til begjæringen av 27. juni 2017 – se Bilagsbind C 4 - ble det inntatt en analyse av Nils Erik Lie, som drøfter påliteligheten – eller rettere sett mangelen på pålitelighet – av Bergersens forklaring. Nils Erik Lie har med stor grundighet analysert denne forklaringen, og påvist at den inneholder en rekke usannsynligheter som gjør denne forklaringen svært lite troverdig. Disse iøynefallende svakhetene kombinert med Bergersens motiv for falsk forklaring (som Lie påpeker), medfører at det er meget forståelig at denne forklaringen ikke ble tillagt vekt av betydning – hverken i 2001 eller i 2006.

Vi har funnet det hensiktsmessig å forelegge påtalemyndighetens tilsvaret for så vidt gjelder Bergersen for Lie.

Lie har i en tilleggsutredning av 12. desember 2018 drøftet påtalemyndighetens anførsler i tilsvaret. Denne tilleggsutredningen vedlegges som bilag - inntatt i Bilagsbind F pkt. 3 b – s. 62.

Det påvises her at påtalemyndighetens forsøk på å tilføre forklaringen fra Bergersen troverdighet, er uberettiget.

Vi skal gi en kort oversikt over de punktene som Lie tar opp i utredningen av 12. desember f.å.:

1. Statsadvokat Vales påstand om at man tidligere har foretatt en «grundig vurdering» av Bergersens forklaring er misvisende. Det er i svært liten grad foretatt en selvstendig vurdering av denne lite troverdige forklaringen.
2. Når det gjelder spørsmålet om hva som er nytt i forhold til Bergersens forklaring siden dommen i 1958, henvises det til punktene 9 og 10 i Lies utredning av 11. februar 2016 – se Bilagsbind C pkt. 4.

Vi noterer at statsadvokaten ikke har noen kommentarer til disse anførselene.

3. Lie foretar en gjennomgang av de grunnleggende feilene i påtalemyndighetens faktum, herunder forholdene rundt nummerskiltet på Skippergaten 9, som statsadvokat Vale har misforstått. Og som Lie presiserer: Det er klare uoverensstemmelser mellom Bergersens forklaring og det han tidligere hadde fortalt direktør Dokmo. Da Bergersen skjønte det, tilpasset han sin forklaring til det faktum som var ubestridt.
4. Det er intet i Bergersens forklaring *som har betydning som bevis* som ikke kan være oppdiktet. De forhold som han tok opp var enten et tema som retten tidligere hadde fått forklaringer om eller lest i aviser, jf. nedenfor.
5. Et viktig punkt er Bergersens upålitelige forklaring med hensyn til hvordan han kom frem til det angivelige riktige tidspunktet for observasjonen. Som Lie påviser, kan dette ikke «*karakteriseres som annet enn tøy*». Det vises her til det siste avsnittet i pkt. 5 på s. 64 i Lies analyse. Dette helt sentrale spørsmålet for vurderingen av Bergersens troverdighet er ikke en gang forsøkt kommentert av påtalemyndigheten.
6. Avslutningsvis minner Lie i pkt. 6 (med videre henvisninger til pkt. 6 (s. 21-23) i hans utredning av 11. februar 2016) om at Bergersen utvilsomt hadde et motiv for å forklare seg slik han gjorde.

Heller ikke i forbindelse med behandlingen av nærværende begjæring om gjenåpning er det grunn til å vektlegge Bergersens forklaring.

I tilsvaret er det fremhevet at Bergersens forklaring har troverdighet, fordi han angivelig observerte at Torgersen hadde sykkel. Dette er intet indisium på troverdighet. Hans politiforklaring ble opptatt kl. 18:50 den 3. juni 1958. *Samme dag* hadde en rekke Oslo-aviser referat fra hovedforhandlingen, hvor man refererte Torgersens forklaring dagen før. *Alle* aviser formidlet at Torgersen forklarte at han hadde syklet til sentrum.

Vi vedlegger kopier av fire avisoppslag inntatt Bilagsbind G 5 i (s. 87 -90) som viser dette.

For øvrig var det allerede i tilknytning til drapet– 9.-10. desember – en rekke presseoppslag hvor det fremgikk at Torgersen hadde syklet. Vi viser til Bilagsbind G pkt. 5 h – s. 81-68, hvor disse oppslagene er gjengitt.

Det som er iøynefallende er at Bergersen ikke observerte det som måtte være helt klart: Torgersen syklet på en liten guttesykel, men dette iøynefallende faktum har Bergersen ikke fått med seg. Merkelig – eller er det

kanskje ikke det?

Er det i det hele tatt *noe* i Bergersens forklaring av potensiell bevismessig betydning som enten ikke er fri diktning, eller som han kan ha lest seg til?

I Bilagsbind G 1 i – s. 21-23 – har vi for øvrig inntatt en forklaring fra Rolf Evald Johannessen, som viser at Bergersen ikke var den eneste hyperkriminelle som tydeligvis så potensialet i å forbedre sin «goodwill» vis-à-vis politiet ved å lyve om Torgersen.

E. Konklusjon

Vi kan da konkludere med at de bevisene som er knyttet til åstedet hverken isolert sett eller samlet sannsynliggjør at Torgersen var i Skippergaten 6b da brannen ble anstiftet.

Konklusjonen er således konsistent og i overensstemmelse med konklusjonen ovenfor under del 3, hvor vi påviste at det er usannsynlig at Torgersen møtte Rigmor Johnsen, at det ikke var Torgersen som fulgte etter henne til hennes bopel, og at de tekniske bevis knyttet til åstedet ikke sannsynliggjør at Torgersen drepte Rigmor Johnsen.

IV TORGERSENS FORKLARING FOR PERIODEN KL. 23.40 – 01.00 SOM EVENTUELT BEVIS SOM SANNSYNLIGGJØR HANS SKYLD

A. Innledning

Vi har ovenfor i pkt. II og III drøftet tilsvarets behandling av de objektive bevis.

Det er disse bevisene som var de *sentrale* ved avgjørelsen i 1958. Temaet i nærværende pkt. IV er tilsvarets behandling av spørsmålet om Torgersens forklaring for tidsrommet ca. kl. 23.40 (da påtalemyndigheten mener Torgersen forlot åstedet) – 01.00 er av en slik karakter at det styrker påtalemyndighetens drapsteori.

Og igjen er spørsmålet: Har Torgersens forklaring bevisverdi for skyldspørsmålet? Sannsynliggjør den at han anstiftet brannen?

Som det vil fremgå av det følgende, er dette ikke tilfellet: Torgersens forklaring bestyrkes tvert imot av sakens øvrige bevisligheter.

Vi legger følgende disposisjon til grunn:

- Kommentarer til feil i påtalemyndighetens tilsvare – se pkt. B.
- En kronologisk gjennomgang av Torgersens forklaring med hensyn til hans bevegelsesmønster og en analyse av om forklaringen bekreftes av sakens øvrige bevisligheter – se pkt. C.
- Spørsmålet om Torgersen var alene eller sammen med en kvinne – se pkt. D.
- Konklusjonen basert på punktene B – D – se pkt. E. Den samlede analyse av Torgersens forklaring må baseres på en helhetsvurdering. Denne helhetsanalysen har ikke vært foretatt tidligere.

B. Påtalemyndighetens tilsva

Påtalemyndighetens tilsva når det gjelder Torgersens forklaring er på fire og en halv side, jf. s. 49-53. Tilsvaret inneholder følgende feil:

1. Som påpekt ovenfor, er tilsvaret meget kortfattet og inneholder ingen reell drøftelse av de faktorer som inngår i vurderingen av Torgersens troverdighet. Denne vurderingen må skje med betydelig større grundighet enn det påtalemyndigheten inviterer til.
2. For det andre henviser påtalemyndigheten i tilsvaret til «rettskraft-vurderinger», jf. tilsvarets pkt. 2. Vi har ovenfor i del 2 påvist at dette er en rettslig misforståelse.
3. Påtalemyndigheten går for det tredje – som nevnt – ikke inn i en *helhetsanalyse* av Torgersens forklaring mht. hva han gjorde i perioden kl. 22.40-01.00. Når man skal vurdere Torgersens troverdighet, må man se hele hans forklaring i sammenheng.
4. Videre er påtalemyndighetens spørsmålsstilling feil. I tilsvaret knytter man ikke drøftelsen opp mot det sentrale spørsmål: Hva er *sannsynlig*?
5. Selve begrepet «Gerd-alibiet» er misvisende. Som påpekt gjentatte ganger, er det Torgersens mor og søster som representerer alibiet. Det er de som bekrefter at Torgersen var på bopel på et tidspunkt (ca. kl. 23.30) som er uforenlig med påtalemyndighetens brannstiftelsesteori. Dette er ikke noen ny «vinkling» eller en ny «strategi», som anført i tilsvaret, men et forsøk på å presisere den riktige problemstilling – en problemstilling som man ikke har tatt utgangspunkt i tidligere.
6. I tillegg er tilsvaret misvisende mht. det som kalles «Gerd-alibiet». Som påpekt i begjæringen, er ikke hovedspørsmålet om vi kjenner kvinnens *identitet*. Spørsmålet er om Torgersen var alene eller ikke – og i den forbindelse kan man som et *underpunkt* diskutere betydningen av at identiteten er ukjent.
7. I tilsvaret utgjør drøftelsen av forholdet til Gerd Kristiansen hovedinnholdet, se s. 51-52. Som det fremgår av begjæringen, anføres det imidlertid *ikke* at Gerd Kristiansen er den aktuelle «Gerd». *Torgersen* har aldri utpekt Gerd Kristiansen som den aktuelle kvinne, og påtalemyndigheten omstendelige bemerkninger om dette temaet har derfor ingen direkte betydning for *Torgersens troverdighet*. Vi har imidlertid pekt på de uklarheter og de spørsmål som oppstår i forlengelsen av hennes forklaring.
8. Når det gjelder forholdet til Gerd Berg vises det til begjæringen s. 183-184 (del 3 pkt. V G 2). Torgersen har gitt en nærmere forklaring mht. hvorfor han feilaktig utpekte henne under hovedforhandlingen i 1958.

C. Torgersens forklaring mht. til hans bevegelsesmønster – en nærmere analyse**1. Innledning**

Når vi skal vurdere Torgersens troverdighet, er det hensiktsmessig å dele drøftelsen i – på den ene side – analysen av hans forklaring med hensyn til i hva som skjedde mellom tidspunktet for hans passering av Grand-hjørnet og pågripelsen ca. kl. 01.00, og – på den andre side – drøftelsen av spørsmålet om han var alene eller ikke. Det første spørsmålet drøftes i punktene 2-6 nedenfor. Det siste spørsmålet kommer vi tilbake til nedenfor under pkt. D.

Temaet i nærværende punkt er å sammenholde Torgersens forklaring om *sitt bevegelsesmønster* med sakens øvrige bevisligheter.

Vi skal søke å påvise at Torgersens forklaring støttes og sannsynliggjøres av det øvrige bevisbildet. Vi legger i det følgende en kronologisk disposisjon til grunn.

2. Torgersens forklaring mht. tidspunktet for når han kom hjem er sannsynlig

Vi har ovenfor i pkt. II B søkt å påvise at Torgersen etter all sannsynlighet kom hjem senest kl. 23.30. Påtalemyndighetens påstand om at han kom hjem ca. kl. 24.00 stemmer ikke når man foretar en helhetsvurdering av de vitneforklaringer og øvrige omstendigheter som knytter seg til dette spørsmålet.

I tilsvaret er det gjort et betydelig nummer av Robert Halvorsens tilleggsforklaring, som ble opptatt over 40 år etter at han opprinnelig forklarte seg. Hans endrete forklaring er tidligere behandlet i begjæringen på s. 130, jf. note 4 på samme side. Det er således direkte feil når det i tilsvaret på s. 41 anføres at dette ikke er kommentert i begjæringen.

Vi har forelagt tilsvarets kommentarer på dette punkt for Nils Erik Lie. Lie har i en ny tilleggsanalyse gått nærmere inn på omstendighetene omkring Halvorsens tilleggsforklaring. Det vises til Lies tilleggsutredning av 13. desember 2018, som vedlegges nærværende innlegg, og som er inntatt i Bilagsbind F pkt. 3 c – s. 62-72, og vi skal oppsummere Lies syv punkter:

I pkt. 1 påpeker Lie vesentlige misforståelser i statsadvokatens utgangspunkt på henholdsvis s. 41 og 53 i tilsvaret.

I pkt. 2 minner Lie om Halvorsens opprinnelige forklaring i politiavhør 11. desember 1957. Det er et selvstendig poeng at Torgersen *ikke* har anført at Halvorsens forklaring representerer en bekreftelse på at han var hjemme på det tidspunktet som hans mor og søster bekrefter.

I pkt. 3 drøfter Lie Halvorsens samtaler i 2001 med spesialmedarbeider Tove Rita Jeppesen, og påviser de usannsynligheter som Halvorsens 2001-forklaring inneholder. Som Lie avslutningsvis påpeker, er det helt oppsiktsvekkende at Halvorsen – 43 år i etterkant – erindrer samtaler tilnærmet ordrett.

I pkt. 4 gjennomgås uoverensstemmelsene i Halvorsens forklaring som ytterligere understreker forklaringenes problematiske troverdighet.

I pkt. 5 påpekes Halvorsens uriktige forklaring med hensyn til platespilleren som var på Torgersens soveværelse.

I pkt. 6 er det knyttet noen bemerkninger til Halvorsens forhold til sine svigerforeldre. Vi minner om note 4 på s. 130 i begjæringen, hvor den sannsynlige forklaringen på Halvorsens endrede oppfatning fremgår.

I pkt. 7 konkluderer Lie med at Halvorsens 2001-forklaring ikke er egnet til å trekke i tvil de opplysningene som Dagmar Torgersen og de øvrige familiemedlemmer ga i 1957 og 1958.

Halvorsens vitneprov er uten betydning for de spørsmål saken reiser: Torgersen har, som nevnt, aldri anført Halvorsens forklaring som bevis hverken for at han kom hjem kl. 23.30 eller at han hadde følge med en kvinne.

Forklaringen er således helt perifer. Halvorsens har for øvrig aldri påstått at hans forklaring kan tolkes på en måte som tilsier at han *bestridet* at Torgersen kom hjem på det tidspunktet han gjorde, eller at han var alene: Dette kunne han klarligvis ikke ha noe grunnlag for å mene noe om.

Det er videre grunnløst å påstå at Halvorsen i sine to første forklaringer prøvde å «hjelpe» Torgersen – angivelig etter oppfordring fra sin ektefelle og svigermor. Når man leser Halvorsens to første forklaringer, viser innholdet med all tydelighet at dette ikke representerte noen «hjelp» – langt mindre som følge av en oppfordring.

3. Torgersens forklaring mht. oppholdet på bolig er sannsynlig

Vi minner om at Torgersen har forklart at oppholdet varte i én time. Dette bekreftet også moren i sin første politiforklaring – som hun for øvrig har holdt fast på i alle senere forklaringer.

Torgersen har forklart om en rekke detaljer i forbindelse med selve oppholdet. Det er marginal og uvesentlig motstrid mht. hva Torgersen forklarer om disse detaljene og det hans øvrige familiemedlemmer har forklart. Dette punkt bekrefter således – for alle praktiske forhold – Torgersens forklaring. Når det gjelder spørsmålet om han var alene eller sammen med en kvinne, viser vi til fremstillingen nedenfor under pkt. D.

4. Torgersens forklaring mht. omstendighetene rundt avreise er sannsynlig

Heller ikke her er det noen motstrid mot det Torgersen forklarte og det som følger av den øvrige bevisførsel. Som vi kommer tilbake til nedenfor i forbindelse med drøftelsen om han var alene eller ikke, er det fullt samsvar på ett viktig punkt: Det må ha vært to personer som forlot bopel samtidig – én via hovedinngangen og én via kjøkkeninngangen. Også på dette punkt bekreftes Torgersens forklaring. Vi kommer som sagt tilbake til dette punktet under pkt. D 5 – som er av helt sentral betydning.

5. Torgersens forklaring mht. hans retur til sentrum er sannsynliggjort

Det vises her til begjæringens del 3 pkt. III C, hvor det vises at Torgersens forklaring mht. at han reiste tilbake til Akersgaten er sannsynlig. Påtalemyndighetens bemerkninger i tilsvaret på s. 44 om at Torgersen kjente ruten tilbake til sentrum fra Tore Hunds vei 24, er selvsagt riktig. Det er imidlertid ikke det som er poenget. Som påpekt ovenfor: Det springende punkt er sannsynligheten for at Torgersen kunne rekonstruere en fiktiv retur og få den disponible tid til å stemme *nøyaktig* med den tid han forklarte at han brukte til henholdsvis sykling og til å gå, med helt konkrete opplysninger om hvilke strekninger som ble syklet og hvilke strekninger som ble gått. Det er *dette sammenfallet* som fremstår som usannsynlig – når påtalemyndigheten forutsetningsvis legger til grunn at Torgersen løy.

6. Konklusjon

Vi kan således konkludere med at det ikke er noen motstrid mht. Torgersens forklaring og det som følger av den øvrige bevisførsel mht. Torgersens bevegelsesmønster. På punkt etter punkt bekreftes Torgersens forklaring.

D. Torgersens forklaring mht. at han ikke var alene er sannsynliggjort: Han var sammen med en kvinne

1. Innledning

Det siste leddet i delspørsmålet om Torgersens troverdighet er spørsmålet om han var alene eller sammen med en kvinne drapskvelden.

Dette punktet dekker, i likhet med det foregående pkt. C, tidsrommet mellom ca. kl. 23.40 (da Torgersen passerte Grand-hjørnet) - 01.00.

Spørsmålet er analysert i begjæringen av 27. juni 2017, se nærmere del 3, V s. 173-188.

En utvidet oppsummerende drøftelse er inntatt i vårt innlegg av 11. januar 2018, se s. 60-78, se bilag 4 i Dokumentutdraget. Det vises til denne inngående analysen, som er ny i forhold til tidligere begjæringer.

Påtalemyndigheten går i sitt tilsvare ikke inn på denne detaljerte fremstillingen. Det er derfor grunn til å oppsummere hva som er problemstillingene, og hva som er sakens faktum. Vi skal i det følgende foreta en kronologisk gjennomgang av Torgersens forklaring, og påvise at den øvrige vitneførsel bekrefter at han ikke var alene.

2. Perioden kl. 22.45 – ca. kl. 23.30

I innlegget av 11. januar 2018 har vi i pkt. III gått nærmere inn på Torgersens alibi og drøftet hva vitnene har sett og hørt. På s. 69-70 kommenteres tidsrommet ca. kl. 22.45- 23.30.

Vi påvise her at Torgersens forklaring med hensyn til tiden for å gå fra Grand Hotell til Tore Hunds vei 24 tidsmessig passer, når vi tar hensyn til at han stoppet opp utenfor Sentrum Kino, snakket med den aktuelle kvinne og gikk sammen med henne til bopel.

Og påtalemyndigheten har ingen bevis som tilsier at Torgersen ikke snakker sant for så vidt gjelder dette punkt.

3. Adkomst Tore Hunds vei 24 ca. kl. 23.30

Dette er dekket i pkt. 2 på s. 70 i innlegget av 11. januar 2018.

Torgersens opplysninger er bekreftet i morens særdeles viktige forklaring som ble opptatt allerede drapsnatten.

Hvorfor skal vi ikke legge morens forklaring mht. at Torgersen ikke var alene til grunn? Moren hadde, som påpekt ovenfor, ingen foranledning til å forklare seg uriktig om dette forholdet. Hun visste ikke hva sønnen var siktet for, og langt mindre når en eventuell forbrytelse hadde funnet sted. Hvorvidt Torgersen var alene eller ikke, fremsto på tidspunktet for det første avhøret som helt uvesentlig. Siktelsen kjente hun selvfølgelig ikke innholdet av. Det var ingen grunn til ikke å si det slik det var.

Tilsvaret er taust for så vidt gjelder dette viktige punktet. Dagmar Torgersens observasjoner drapsnatten er, som tidligere understreket, *sakens viktigste forklaring*. De er grunnlaget for hvorfor hun i hele sitt liv *visste* at sønnen var i Tore Hunds vei 24 på et tidspunkt hvor påtalemyndigheten forutsetter at han var i Skippergaten 6b.

4. Opphold på bopel

Torgersens forklaring bekreftes av både mor og søster. Heller ikke på dette punkt har påtalemyndigheten sannsynliggjort at Torgersens forklaring er uriktig. Vi minner om at moren under den rettslige forundersøkelse hørte at det ble skiftet plate på platespilleren i 2. etasje mens Torgersen var i 1. etasje, jf. forklaringen fra politifullmektig Haukenæs – som er inntatt i Bilagsbind G pkt. 1 j (s. 21), som er et tillegg til den rettslige forundersøkelsen. *Da var klarligvis Torgersen ikke alene*. Platespillerens eksistens er klarlagt.

5. Torgersens avreise

Torgersens avreise fra bopel ca. kl. 00.30 – se s. 71 flg. i Dokumentutdraget. Som påvist, er vi her ved et av sakens *aller viktigste punkter*.

Det er sammenfall mellom Torgersens forklaringen og forklaringene til mor og søster om en helt avgjørende detalj som umulig kan være samordnet eller avtalt på forhånd: Mor og datter kunne registrere at *det måtte være to personer* som forlot Tore Hunds vei 24, selv om de ikke *iakttok* den aktuelle kvinnen. De *så* imidlertid og *hørte* at det gikk i to dører, henholdsvis hoveddør og kjøkkendør. Dette er nøyaktig det samme som Torgersen forklarte.

I tillegg *hørte* både mor, søster og broren, (Johan) skritt som måtte stamme fra en kvinne.

Påtalemyndigheten er taus i tilsvaret med hensyn til disse avgjørende detaljene utover å presisere at kvinnen ikke ble *iaktatt*. Dette spiller imidlertid ingen rolle, så lenge det de hørte og så innebar at det *måtte* være to personer.

Dette forholdet representerer et *meget sterkt bevis* for at Torgersen snakket sant: Han kan ikke ha vært ikke alene, og mor og søsters forklaringer på dette punkt kan *umulig være samordnet* med Torgersen.

I pkt. III C i Dokumentutdraget bilag 4 drøfter vi Dorenfeldts bortforklaring under hovedforhandlingen i 1958 om at Torgersen bløffet sin nærmeste kvinne.

Dette forholdet er kort berørt på s. 53 i tilsvaret. Det er anført at det «er vanskelig å ta stilling til» om forklaringen fra mor/søster er bløff eller ikke.

Denne bløffteorien har i alle år representert påtalemyndigheten *eneste* forsøk på å bortforklare de klare vitneutsagn fra Torgersens mor, søster og bror. Det vises i denne forbindelse for eksempel til statsadvokat Lars Frønsdals innlegg til Høyesteretts kjæremålsutvalg av 30. april 2001. Her refereres Frønsdal forutsetningen om at det ikke fantes noen mulighet for å gjøre en avtale mellom mor og sønn om uriktig alibiforklaring.

Det bekreftes i dette innlegget at aktor for lagmannsretten i 1958 prosederte på at Torgersen hadde «bragt sin mor og eventuelt også sin søster inn i den forestilling at han hadde med seg en kvinne hjem».

Dette var således også påtalemyndighetens holdning i 2001.

Og til overmål understreket Frønsdal:

«Det er fortsatt uaktuelt direkte å påstå at Torgersen og hans mor, eventuelt også hans søster, sammen «kokte» opp en alibihistorie natt til 07.12.1957 før de bega seg ut i natten etter å ha vært hjemme».

Noen påstand om bevisst løgn eller samordning har aldri tidligere blitt anført fra påtalemyndighetens side – og er også en umulighet: Det er vanskelig å samordne forklaringer med en person som sitter i varetekt.

Det sentrale forholdet er at da gjenstår kun den samme teorien som Dorenfeldt lanserte i 1958: De øvrige familiemedlemmene ble bløffet/lurt. Dette er og blir *tilnærmet en umulighet*. Man kan bløffe noen til å tro noe som er uriktig. *Man kan ikke bløffe noen til unnlate å høre noe de rent faktisk hører, og se noe som ikke skjer.*

6. Returen til sentrum

Dette er behandlet i begjæringens del 3 pkt. III (s. 144-147) og oppsummert i Dokumentutdraget på s. 71-72.

Som påpekt, må det være slik at hvis Torgersens forklaring med hensyn til sitt veivalg til Akersgaten/Prinsens gate er riktig, sannsynliggjør dette at han hadde med seg en kvinne: I motsatt fall blir returen til Akersgaten meningsløs.

7. Nærmere om to enkeltheter i påtalemyndighetens anførsler

I pkt. III D i Dokumentutdraget (s. 73 flg.) behandler vi Torgersens forklaring i forbindelse med pågripelsen og forholdet til Gerd Berg. Dette besvarer det som anføres i tilsvaret på s. 50, 2. avsnitt.

Her er det en inkonsekvens fra påtalemyndighetens side: På den ene side mener man at Torgersen – tidligere på kvelden i forbindelse med ankomst bopel – forsøkte å bløffe sine familiemedlemmer. Da blir det ikke lett å forstå at det skulle være viktig for ham unnlåte å svare på politikonstabel Alf Engebretsens forespørsel.

Det avgjørende er at Torgersen allerede ved det første avhøret gjorde rede for sakens faktum, en forklaring som han for alle praktiske formål har gjentatt.

Bevisverdien av Torgersens spontanreaksjon fremstår som ubetydelig i forhold til forklaringene fra hans øvrige familie, jf. ovenfor.

I de supplerende bemerkningene av 11. januar 2018 har vi i pkt. VI på s. 74 – 77 behandlet de etterfølgende forhold, som referer seg til manglende identifikasjon av kvinnen. Her går vi nøye inn på forholdet vedrørende «Gerd», og at vi i begjæringen ikke har anført at «Gerd» er Gerd Kristiansen. Hennes forklaring reiser imidlertid som påpekt, flere ubesvarte spørsmål.

Vi konstaterer at det er usikkerhet om dette, men dette er ikke avgjørende. Selv om man *ser bort fra* muligheten for at «Gerd» var Gerd Kristiansen, kan dette ikke være noe bevis for Torgersens *skyld*. Det vil bare medføre at dette forholdet ikke kan anføres som et *motbevis* for Torgersen.

I tilsvaret på s. 50 påstås det at politiet under etterforskningen henvendte seg til Trygdekassen og Folkeregisteret for å få oppgitt alle kvinner med fornavn «Gerd» i aldersgruppen 15-30 år. Man fikk i alt 11 treff, og alle benektet at de hadde kjennskap til Torgersen.

Dette er en *positivt uriktig gjengivelse* av den undersøkelse som ble gjort, jf. Bilagsbind G pkt. 5 d - s. 73 – forklaring fra Are Amundsen. Politiet søkte ikke etter «Gerd», men etter «*Gerd Gundersen*». De omtalte 11 treffene – tre hos Folkeregisteret og åtte hos Oslo trygdekasse – gjaldt følgende kvinner i den omtalte alderen med navnet «Gerd Gundersen», ikke bare «Gerd».

Kvinnen oppga rimeligvis et fiktivt etternavn. Det fremgår av referatet av den innringende samtale at kvinnen ønsket å være anonym. Hun oppga da selvsagt ikke et riktig etternavn.

For øvrig har man heller ikke noen garanti for at det aktuelle fornavn er riktig. Det er jo ikke «umulig» – for å bruke påtalemyndighetens gjentatte formulering – at hun ikke ville oppgi et riktig fornavn hvis hun var i et forhold og ble med Torgersen hjem. Og hun visste selvfølgelig at det var en «Gerd» som politiet var interessert i.

Forholdet er at kvinnen har – av forståelige sosiale grunner – ikke meldt seg med fullt navn, men har nøydt seg med å bekrefte Torgersens forklaring telefonisk.

8. Konklusjon

Ved den samlede vurdering av Torgersens forklaring må vi legge mest vekt på de bevis som refererer seg til perioden kl. 22.30 – 01.00, dvs. frem til tidspunktet for da Torgersen ble anholdt. Det er i *denne perioden*, jf. punktene 1 – 6 ovenfor, vi finner det bevismessige grunnlaget for at Torgersen ikke kan ha vært alene.

Sagt på en annen måte: Torgersens utpeking av Gerd Berg, og det forholdet at kvinnen ikke senere er blitt identifisert, overstyrer ikke forklaringene fra mor, søster og bror, som alle bekrefter at det må ha vært to personer. På dette punkt har det ved tidligere behandlinger vært en påfallende mangel på helhetsvurdering i analysen av bevisene, som har medført at *etterfølgende* forhold er blitt vektlagt på bekostning av det som må oppfattes som primærbevis. Proporsjonene i bevisvurderingen er således blitt skjeve.

Analyserer man bevisene som referer seg til Torgersens forklaring i sin helhet, er det sannsynlighetsovervekt for at Torgersen *var* sammen med en kvinne. Han har forklart seg sant på dette punkt.

E. Konklusjon

På bakgrunn av punktene C og D 1 – 8 ovenfor kan vi konstatere at vi for punkt etter punkt har påvist at Torgersens forklaring har støtte i sakens øvrige bevis.

Vi kan derfor konkludere med at det ikke hefter forhold ved hans forklaring som gir påtalemyndigheten grunnlag for å anføre at Torgersens forklaring representerer et delbevis som sannsynliggjør at han var brannstifter, og som til overmål skal overstyre mangelen på objektive bevis.

Det er således ingen motstrid mellom konklusjonen på dette punkt IV og konklusjonen med hensyn til de objektive bevis i pkt. II og III.

V SAMLET VURDERING AV SPØRSMÅL OM TORGERSEN VAR BRANNSTIFTER

Vi kan da på grunnlag av pkt. II, III og IV ovenfor konkludere:

- Det er ikke sannsynlig at Torgersen anstiftet brannen.
- Brannstiftelsen – som en etterfølgende omstendighet i forhold til drapet – innebærer ikke et tilleggsmoment som tilsier at Torgersen drepte Rigmor Johnsen.
- Forholdet er det motsatte. Drøftelsen i nærværende del 4 styrker og bekrefter den konklusjonen som vi trakk i del 3: Torgersen var ikke på åstedet da Rigmor Johnsen ble drept.

Torgersen drepte ikke Rigmor Johnsen.

DEL 5

**VILKÅRENE FOR GJENÅPNING I HENHOLD TIL
STRAFFEPROSESSLOVENS
§ 392, ANNET LEDD ER OPPFYLT**

I GENERELT

Vi kommer nå til de to viktigste delene av begjæringen: Påvisningen av at vilkårene for gjenåpning er oppfylt, og påtalemyndighetens merknader – eller manglende sådanne – til denne.

Vi begynner med § 392, annet ledd. I del 6 skal vi behandle vilkårene i § 391, nr. 3.

§ 392, annet ledd ble viet stor oppmerksomhet i begjæringen av 27. juni 2017. Vi viser til del 4 (s. 194-226) hvor det er inntatt en grundig drøftelse av dette gjenåpningsalternativet.

A. Innledning

Vi minner om ordlyden i § 392, annet ledd. Domfelte har krav på gjenåpning:

«når særlige forhold gjør det meget tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny.».

Vi har nøye gjort rede for hvordan § 392, annet ledd skal *tolkes*, og søkt å besvare de tolkningsspørsmål som i denne forbindelse oppstår. Det vises til begjæringens del 1 V B (s. 33-35), del 4 I (s. 194-198) og særlig del 4 IV E (s. 215-217) hvor vi gjennomgår de legislative grunner bak kravet til «meget tvilsomt».

Det er av den største viktighet at de påviste lovanvendelsesfeil som er gjort tidligere, ikke gjentas – slik som også professor Alf Petter Høgberg har gjort nærmere rede for.

For det første må man påse at man ikke vurderer hvert enkelt bevis opp mot lovens krav og spør om dette beviset *isolert sett* tilsier at det er «meget tvilsomt» at dommen er riktig. Dette er grunnleggende feil: Det sentrale spørsmålet er hvilken *bevisverdi* det enkelte bevis har i den samlede og kumulative vurdering som skal foretas. I den forbindelse må man ta stilling til hvilken *sannsynlighet* det enkelte bevis har for Torgersens skyld.

Den andre feilen som er gjort tidligere, er at man ikke i praksis foretar en kumulativ vurdering. Vi må drøfte *helheten* og ta stilling til hva *den samlede konklusjon* blir når vi foretar en samlet drøftelse av sannsynlighetsverdien av hvert enkelt beviselement.

Det sentrale i vurderingen er å identifisere hvilke «særlige forhold» som inngår i den skjønnsmessige vurderingen.

Den samlede vurdering av de påberopte «særlige forhold» må avslutningsvis drøftes i forhold til lovens vilkår, «meget tvilsomt om dommen er riktig».

Vi mener at dette er den riktige fremgangsmåten som straffeprosesslovens § 392, annet ledd gir anvisning på.

B. Nærmere om påtalemyndighetens feilaktige opplegg i tilsvaret

De grunnleggende spørsmålene som er stilt ovenfor i pkt. A er ikke besvart. Påtalemyndigheten gjennomgår bare et begrenset utvalg av våre anførsler - for derfor å påstå at de enten er behandlet før (og at det derfor er nok med bare en henvisning til tidligere vedtak), eller at de ikke kan føre frem.

Vi får *aldri* vite det som er helt sentralt: *Hvilke bevis* mener påtalemyndigheten i dag tilsier at dommen *er* riktig? Hvilke bevis – *helt konkret* – mener man at Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer skal vektlegge for å komme til konklusjonen om at vilkåret «meget tvilsomt om dommen er riktig» ikke er tilfredsstilt?

For å eksemplifisere: Mener påtalemyndigheten at kommisjonens medlemmer i dag skal legge til grunn at barnålbeviset tilsier at Torgersen er skyldig? Menes det at det er *sannsynlig* at barnålene i Torgersens dress stammer fra Skippergaten 6b?

Og videre: Mener påtalemyndigheten i dag at en samlet vurdering av de seks vitneforklaringer som så den aktuelle mannen sammen med Rigmor Johnsen, med *sannsynlighet* utpeker Torgersen som den aktuelle personen? Og i så fall: Hva er sannsynlighetsgraden for dette?

I stedet for å ta stilling til det som er et kjernespørsmål – hva som er sannsynlig – henfaller påtalemyndigheten til betraktninger om hva som kan «utelukkes» eller «umuliggjøres» av den ene eller andre grunn, jf. nedenfor under pkt. 4.

Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer må derfor innledningsvis ta stilling til det prinsipielle spørsmål: Hvilken tilnærmedelsesmåte er det som er korrekt: Den tilnærmedelsesmåten som er presisert i begjæringen av 27. juni 2017 og som er fulgt opp i nærværende innlegg - eller påtalemyndighetens opplegg i tilsvaret?

Vi mener forøvrig at tilsvaret inneholder følgende vesentlige feil og mangler:

1. Påtalemyndigheten presiserer ikke sitt syn på hvordan den *generelle lovtolkningen* skal være. Det er fortsatt ikke klarlagt om påtalemyndigheten er enig eller uenig i den lovtolkning som vi har lagt til grunn i del 4 i begjæringen.

I tilsvaret skrives det en del på s. 15 og 16 om lovanvendelsen i *tidligere vedtak*. Det som der skrives, er galt. Historiske lovanvendelsesfeil er imidlertid uansett av underordnet betydning i forhold til betydningen og nødvendigheten av riktig lovforståelse *i dag*.

Når det gjelder tilsvarets bemerkninger om tidligere lovanvendelse på s. 14-16 i tilsvaret, skal for øvrig bemerkes:

På s. 14-15 kommenteres den grunnleggende rettsanvendelsesfeilen ved kommisjonens tidligere avgjørelser som vi har påpekt i begjæringen av 27. juni 2017: Det er ikke foretatt en samlet og overordnet vurdering av hele bevisbildet.

Påtalemyndigheten gjengir professor Høgbergs kritikk i Lov og Rett nr. 7/2015, hvor han klargjør at kommisjonen ikke tidligere har drøftet problemstillingen slik den etter loven skulle ha gjort. Statsadvokaten viser i denne forbindelse til en setning i avgjørelsen av 31. august 2015 hvor det heter:

«Heller ikke en samlet vurdering av bevisene gir grunnlag for en gjenåpning.»

Dette er i beste fall misforstått. Kommisjonen – herunder dens leder i 2015 – har selvfølgelig vært klar over at det skal foretas en samlet vurdering, men dette kravet blir ikke tilfredsstilt ved utelukkende et utsagn om at en slik vurdering er foretatt. Da står vi bare overfor en tom form. Det må også fremgå av drøftelsen at det har funnet sted en reell drøftelse av alle relevante forhold, hvor de relevante beviselementene er veid opp mot hverandre og vurdert, og hvor det fremkommer hvilke momenter som har vært tillagt avgjørende vekt i den samlede vurderingen. Det er dette som er fremholdt i Høgbergs leder, og det er dette kravet som må tilfredsstilles i henhold til de krav som straffeprosessloven setter.

Dette gjelder også det tilsvarende utsagnet i avgjørelsen fra 2006, som er gjengitt av statsadvokaten i tredje avsnitt på s. 14: Heller ikke her fremgår det av avgjørelsen at det har funnet sted en *reell* samlet vurdering.

Det samme gjelder uttalelsene som knytter seg til straffeprosessloven § 391, nr. 3 – som er gjengitt på s. 15.

2. Det er også en alvorlig generell lovanvendelsesfeil når påtalemyndigheten i pkt. 2 og 3 i tilsvaret anfører at «rettskraftsregler» medfører at en rekke av de anførslene som fremmes på vegne av Torgersen, ikke skal realitetsbehandles.

Dette har vi inngående tilbakevist i Del 2 ovenfor, med nærmere henvisninger til Nils Erik Lies grundige analyse, som er inntatt i Bilagsbind F 1.

3. Påtalemyndigheten tar – også som påpekt som ovenfor – heller ikke stilling til bevisverdien av de enkelte beviselementene. Da får kommisjonens medlemmer ingen veiledning mht. hvilken *vekt* påtalemyndigheten mener de enkelte momentene har. Hva er for eksempel – etter påtalemyndighetens mening – vekten av barnålbeviset i dag?

4. Påtalemyndigheten stiller helt *gjennomgående* problemstillingene galt. For hvert bevis må vi – som gjentatte ganger fremhevet – spørre om i hvilken grad det er *sannsynlig* at beviset taler for Torgersens skyld. Påtalemyndigheten legger i punkt etter punkt opp til en gal problemstilling. Som eksempler på dette nevnes:

På s. 25 – her bruker man formuleringen «dette kan på ingen måte utelukkes».

Dette er en gal problemstilling. Spørsmålet er: Er det *sannsynlig*?

På s. 26 – «det bringes ikke frem noe nytt som «umuliggjør» at Torgersen møtte Rigmor Johnsen». Igjen gal problemstilling. Er det *sannsynlig*?

På s. 27 – «dette er forenlig».

Det springende punkt er hva som er *sannsynlig*.

På s. 29 – «Torgersens sko er intet «avgjørende» bevis».

Det har ingen påstand. Det sentrale er at når det er *sannsynlig* at Torgersens sko ikke har kunne avsette de aktuelle lyder, er det usannsynlig at det var Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen.

På s. 29 – «det foreligger ikke omstendigheter som «tilsier» at det ikke var Torgersen.»

Dette er en ny gal problemstilling. Spørsmålet er: *Hva* tilsier at det *var* Torgersen?

På s. 31 – «man kan ikke utelukke».

Utelukke? Nei vel – men hva er *sannsynlig*?

På s. 32 – «ingen uenighet».

Det er ikke det § 392, annet ledd spør om.

På s. 36 – «det er ikke fremhevet noe nytt som «skulle utelukke» at det var Torgersen.»

Gal problemstilling igjen. Loven spør ikke om hva som kan utelukkes. Den samme feilen gjentas igjen og igjen.

På s. 42 - «det er ikke uriktig å legge til grunn».

Også her en gal problemstilling.

Som vi ser: Ikke på noen punkt spør påtalemyndigheten om det som er det sentrale: Hva er *sannsynlig*? Og *hvor sannsynlig* er det?

Dette er en grunnleggende feil. Og det er egentlig overraskende at påtalemyndigheten inviterer kommisjonens medlemmer til å vurdere spørsmålet om vilkårene for gjenåpning er oppfylt på grunnlag av rettslige spørsmålsstillinger som påtalemyndigheten *må vite* er uriktige.

5. I tillegg til de gale problemstillingene foretar påtalemyndigheten som nevnt en *isolert vurdering* av hvert enkelt bevis. Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer skal ikke vurdere hvert enkelt bevis i forhold til vilkårene i § 392, annet ledd og drøfte om dette enkeltelement i seg selv medfører at dommen er uriktig. Kommisjonen skal først ta stilling til hvilken bevisverdi det enkelte bevis har, for *deretter* å foreta en helhetsvurdering.

Og denne helhetsvurderingen foretar påtalemyndigheten aldri.

II DEN VIDERE DISPOSISJON

Vi skal i fortsettelsen gjøre det som påtalemyndigheten enten ikke vil eller ikke kan i tilsvaret, men som er det sentrale ved vurderingen av § 392, annet ledd. Når påtalemyndigheten ikke gjør det, må følgelig vi, på bakgrunn av del 3 og del 4 i gjenåpningsbegjæringen, minne om de enkelte bevis og analysere hvilken betydning de har for vilkårene for gjenåpning.

Vår analyse og disposisjon med hensyn til vurderingen av § 392, annet ledd skiller seg i vesentlig grad fra opplegget til Torgersens tidligere prosessfullmektiger i begjæringene forut for avgjørelsene i 2001, 2006 og 2010. Her finner vi ingen konkret drøftelse av vilkårene for gjenåpning etter § 392, annet ledd. Drøftelsen i del 4 i begjæringen av 27. juni 2017 er ikke tidligere foretatt og følgelig heller ikke behandlet.

Dette er overraskende. Man skulle tro at den nærmere vurdering av lovens vilkår er sentral, men dette forholdet er imidlertid neglisjert. I tidligere begjæringer og avgjørelser skrives det nærmest utelukkende om faktum – dette gjelder prosessfullmektiger, påtalemyndigheten og Gjenopptakelseskommisjonen – og minimalt om subsumsjonsspørsmålet: Den samlede vurdering av om lovens vilkår for gjenåpning er tilfredsstillt.

Vi skal også i denne delen skille mellom de «særlige forhold» som knytter seg til selve drapet og de «særlige forhold» som knytter seg til den etterfølgende brannen.

I pkt. III nedenfor skal vi drøfte de «særlige forhold» som referer seg til drapet og deres bevisverdi.

I pkt. IV skal vi drøfte de «særlige forhold» som referer seg til brannstiftelsen og deres bevisverdi.

I pkt. V skal vi drøfte kravet til «meget tvilsomt om dommen er riktig».

DRAPET – HVILKE «SÆRLIGE FORHOLD» FORELIGGER SOM GRUNNLAG FOR VURDERINGEN AV OM 1958-DOMMEN ER RIKTIG?

A. Innledning

Vi skal i det følgende peke på de hovedgruppene av «særlige forhold», som er avgjørende for vurderingen av om det er ført tilstrekkelig bevis for at det var Torgersen som begikk drapet, og som refererer seg til tidsrommet ca. kl. 22.30 – 23.40. Vi begynner med de tekniske bevisene, fordi det ikke kan reises begrunnet tvil om at det var disse bevisene som i 1958 ble ansett av lagretten som de i særklasse mest tungtveiende.

I pkt. B nedenfor skal vi gjennomgå de «særlige forhold» som knytter seg til de tekniske bevis, særlig barnålsbeviset og tannbittbeviset.

I pkt. C skal vi drøfte de «særlige forhold» som gjør seg gjeldende for så vidt gjelder vurderingen av de *taktiske* bevis.

Dette er de to viktigste delene, da de referer seg til sakens *objektive* faktum.

Det er imidlertid to forhold vi må vurdere i tillegg til de objektive bevis.

I pkt. D drøfter vi det «særlige forhold» som knytter seg til betydningen av troverdigheten av Torgersens forklaring i det aktuelle tidsrommet som eventuelt bevis for hans skyld.

I pkt. E supplerer vi med et viktig punkt: Det er uomtvistelig samme mann som har drept Rigmor Johnsen som også har anstiftet brannen. Konklusjonen med hensyn til brannstiftelsen er derfor – som vi har påpekt tidligere – *et etterfølgende moment* som får betydning som et *tilleggsmoment* når vi skal foreta den samlede vurdering.

B. De tekniske bevis – hvilke «særlige forhold» foreligger?

1. Barnålbeviset – hvilke «særlige forhold» foreligger?

Vi bygger på analysen ovenfor i del 3 og oppsummerer:

Ved vurderingen av barnålbeviset er det *fire* «særlige forhold»:

a. Særlig forhold» nr. 1:

Det er ingen bevismessige holdepunkter for at det har vært kontakt mellom gjerningsmannen og juletreet i forbindelse med at liket av Rigmor Johnsen ble skjult i kjelleren. *Svært mye* taler for at bålet ble bygget opp senere. Barnålene har da ikke smittet over på gjerningsmannen.

Det vises til drøftelsen ovenfor i del 3 pkt. IV B 2.

Dette er et «særlig forhold» som er lite sannsynlig.

b. «Særlig forhold nr. 2:

Barnålene kan – uansett – ikke ha funnet veien til *de stedene* i Torgersens dress hvor de ble funnet, i særdeleshet ikke til innerlommen.

Vi viser til behandlingen ovenfor i del 3 pkt. IV B 3.

Når vi vurderer dette i sammenheng med det «særlige forhold» i pkt. a ovenfor, er det *meget lite sannsynlig* at barnålene kommer fra kjelleren i Skippergaten 6b.

c. «Særlig forhold» nr. 3:

Funnene av annet biologisk materiale i Torgersens dress sammenholdt med øvrige funn fra kjelleren viser at dette materialet med svært liten sannsynlighet kan stamme fra kjelleren. Og da må nødvendigvis det samme gjelde for barnålene.

Dette er behandlet ovenfor i del 3 pkt. IV B 4.

Når man vurderer pkt. a-c under ett, er det *helt usannsynlig* at barnålene stammer fra åstedet.

d. «Særlig forhold» nr. 4:

Det er i dag enighet blant de sakkyndige om at barnålene ikke var så sjeldne som det som ble lagt til grunn i 1958. Barnålenes spesielle karakter er forenlig med at de kan komme fra et tre med suboptimale vekstforhold. Det er klarlagt – og enighet blant alle sakkyndige som har uttalt seg etter 1958 – at slike trær ikke er sjeldne. Og ingen av de opprinnelige sakkyndige har vurdert muligheten av at de kunne skrive seg fra en overnatting under et grantrø, slik den tidligere eier av dressen, Eilif Støleggen, gjorde.

Vi viser først og fremst til følgende sakkyndige vurderinger, som utgjør «særlige forhold».

- Professor dr. philos. Carl Morten Motzfeldt Laane og professor dr. philos. Klaus Høiland av 16. september 1998, som inkluderer den viktige feltundersøkelsen fra Vegar Bakkestuen.
- Professor dr. agric. Kåre Venn mfl. av 15. mai 2001
- Professor dr. philos. Rune Halvorsen Økland av 9. februar 2005
- Forsker, nå professor, dr. scient. Jon Ingulf Medbø og ingeniør Ole Synnes av 8. januar 2004

Innholdet i disse analysene er inngående behandlet i begjæringens del 2 pkt. IV C (s. 82-94, særlig sidene 87-91), og som er grundig utdypet i Bilagsbind C 3 (s. 329 flg.)

Det er enighet mellom alle disse sakkyndige – hvorav Venn m.fl. var engasjert av påtalemyndigheten – om at trær med korte nåler ikke er sjeldne. Dette innebærer at et grunnleggende premiss for vektleggingen av barnålbeviset i 1958 har sviktet.

f. Konklusjon

Konklusjonen på a – d ovenfor er at det i dag ikke finnes bevismessige holdepunkter for at barnålene stammer fra kjelleren. Barnålbeviset har ingen bevisverdi for Torgersens eventuelle skyld.

2. Tannbittbeviset – hvilke «særlige forhold» foreligger?

Det er lagt et betydelig arbeid ned i å påvise flere *ulikheter* mellom Torgersens tenner og bittmerket. Disse er sammenfattet i del 2 IV (s. 94 flg.) punkt 4 D i gjenåpningsbegjæringen av 27. juni 2017, og redegjort for i detalj i Bilagsbind C 2 (s. 142 flg.) til begjæringen og i våre etterfølgende innlegg. Det foreligger på dette punkt ikke mindre enn seks «særlige forhold». Disse ulikhetene medfører at det ikke kan være Torgersen som er gjerningsmannen. Hver for seg – og ikke minst samlet – representerer de derfor bevis for Torgersens *uskyld*. Ulikhetene må nødvendigvis overstyre eventuelle likheter.

Vi viser til begjæringen om gjenåpning og våre etterfølgende innlegg, hvor disse seks forhold er spesifisert og utdypet.

De nye sakkyndige uttalelsene vurderer bevisverdien av disse «særlige forhold». Vi peker særlig på uttalelsene fra:

- Tannlege Kjell Johannessen 8. september 1997
- Tannlege Kjell Johannessen – udatert
- Professor dr. med. Per Holck 28. oktober 1999
- Seniorforsker dr. med. Per R. Flood 12. mars 2001
- Professor DDS David Senn 11. mars 2001
- Seniorforsker dr. med. Per R. Flood 12. mars 2001
- Seniorforsker dr. med. Per R. Flood 4. april 2001
- Professor DDS David Senn 22. november 2003
- Professor dr. scient. Jon Ingulf Medbø – upublisert bokmanuskript.

Samtlige av disse mener at tannbittbeviset viser at bittmerkene ikke kan ha vært avsatt av Torgersen, eller i det minste at de ikke representerer noe grunnlag for å konkludere i den ene eller andre retning.

Andre sakkyndige uttalelser holder som kjent fast ved at Torgersen var biteren. Det dreier seg om:

- Dosent dr. med., cand. odont. Gisle Bang 17. oktober 1974
- Dosent dr. med., cand. odont. Gisle Bang 14. november 1974
- Professor dr. odont. Tore Solheim 21. desember 1999
- Professor D. Gordon MacDonald og dr. David K. Whittaker 28. juli/3. august 1999
- Professor D. Gordon MacDonald og dr. David K. Whittaker 23. juli 2001

Men her er forholdet følgende for så vidt gjelder disse uttalelsene:

- Bang og Solheim holder fast ved Strøms og Wærhaugs opprinnelige tolking av bittmerkene fra overkjeven, mens MacDonald og Whittaker har konkludert med en annen tolkning og med en annen konklusjon.
- MacDonald og Whittaker har påvist at Strøms og Wærhaugs tolking ikke er forenlig med bittsporene fra biterens overkjeve.

- Solheim og Medbø har påvist at MacDonalds og Whittakers tolking ikke er forenlig med bittsporene fra biterens overkjeve.
- Whittaker *endret mening* og anbefalte kommisjonen å se bort fra tannbittbeviset, jf. hans uttalelse under høringen i 2006.

Vi minner endelig om Den rettsmedisinske kommisjons uttalelser 10. desember 1999, 7. august 2000 og 3. oktober 2001, og kommisjonens anbefalinger av å utvise forsiktighet og «ikke tillegge bittmerket stor bevisbyrde».

Vi har merket oss med en viss forundring at påtalemyndigheten i tilsvaret ikke har gått inn i en vurdering av de seks påviste ulikhetene vedrørende dette sentrale beviset. Men *medlemmene av Gjenopptakelseskommisjonen* må vurdere disse seks forhold.

Det er imidlertid en annen måte å tilnærme seg vurderingen av disse seks forskjellene på:

Kommisjonens medlemmer kan vurdere de seks forholdene *generelt* på grunnlag av de foreliggende sakkyndige uttalelsene.

Vi vet at *rettsodontologene* ikke er enige, men at uenigheten i dag refererer seg i det alt vesentlige seg til spørsmålet om det er *mulig* at Torgersen var biteren (Whittaker), til at dette er *svært lite sannsynlig* (Senn). Vi vet videre at de *anatomiske* sakkyndige (Holck og Flood) er enige om at bittbeviset langt på vei *utelukker* Torgersen som den aktuelle person. Videre har vi den helt nye vurderingen fra *fysiolog* Jon Ingolf Medbø, som kom til samme konklusjon som Senn, Holck og Flood. Påtalemyndigheten prøver grunnløst å desavuere Medbøs analyse *uten noen form for argumentasjon* – og uten å peke på *hvilke punkter* man mener at *Medbø tar feil*, noe som for øvrig ikke ville ha vært lett.

Kommisjonens medlemmer kan derfor unnlate å gå inn i en *konkret vurdering* av hvert av de seks «særlige forhold», hvis kommisjonens medlemmer finner at en samlet vurdering av alle de foreliggende sakkyndige erklæringer tilsier at tannbittbeviset ikke har bevisverdi for Torgersens skyld, men heller tilsier at han er uskyldig.

3. Blodbeviset – «særlige forhold»

Når det gjelder blodbeviset foreligger ett særlig forhold.

Vi har ovenfor i del 3 gjennomgått den sakkyndige utredningen fra professor Brosstad, som påviser usannsynligheten av at det ikke finnes blod på Torgersens klær. Dette må sees i sammenheng med hvor blodige avdødes klær var, jf. for eksempel fotoet av avdødes cardiganjakke i Bilagsbind A 4 og beskrivelsen av alt blodet for øvrig på avdødes kropp i rapporten inntatt i Bilagsbind G 2 a.

Vi minner her om at det er klarlagt at hun hadde cardiganjakken på seg bak frem, slik at blodansamlingene på fronten av jakken var på hennes rygg. Det har vært tilnærmet umulig for gjerningsmannen å bære henne fra drapsstedet og ned i kjelleren uten at noe av blodet har smittet over på hans klær.

4. Konklusjon

Det foreligger således en rekke «særlige forhold» - jf. pkt. 1-3 ovenfor – som samlet sett gjør det lite sannsynlig at Torgersen kan knyttes til åstedet.

Disse forholdene tilsier samlet sett at Torgersen er uskyldig.

C. De taktiske bevis – hvilke «særlige forhold» foreligger?

I denne situasjonen må påtalemyndigheten ha sterk støtte i de taktiske bevis for at 1958-dommen er riktig. Analysen av de taktiske bevis viser imidlertid at disse representerer *motbevis*, som i stedet tilsier at Torgersen er uskyldig.

Vi har i del 3 ovenfor påpekt flere sentrale forhold, som representerer «særlige forhold»:

1. «Særlig forhold» nr. 1: Torgersen møtte ikke Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk.

Påtalemyndigheten forutsetter at Torgersen møtte Rigmor Johnsen.

Her er det to sentrale forhold:

- Nils Erik Lies analyse av i hvilken grad dette var tidsmessig mulig. Han påviser at det er *usannsynlig* at Torgersen kunne rekke frem til det kritiske sted på det kritiske tidspunkt.
- Esther Olssons beskrivelse av den aktuelle mann viser at det er *lite sannsynlig* at det var Torgersen.

Disse to momenter må vurderes samlet, og representerer et «særlig forhold» som i høy grad sannsynliggjør at den aktuelle mannen ikke kan ha vært Torgersen.

2. «Særlig forhold» nr. 2: Torgersen ble ikke observert av de aktuelle seks vitnene.

Vi har i del 3 ovenfor påvist at de seks vitnene beskriver den aktuelle mannen på en måte som i liten grad er forenlig med Torgersen.

Her er det seks «særlige forhold»:

- Beskrivelsen av den aktuelle personens *utseende*, herunder hår og høyde, representer et «særlig forhold» som ikke passer på Torgersen, jf. de *tidsnære* politiforklaringene. I denne forbindelse må det bla. legges særlig vekt på beskrivelsene av den aktuelle personens hår, som i liten grad er forenlige med fotografiet av Torgersen, som ble tatt 9. desember, og som ble offentliggjort i flere aviser dagen etter.
- Utfallet av *vitnekonfrontasjonene* representerer et «særlig forhold» som gjør det lite sannsynlig at det var Torgersen som ble observert.
- Utfallet av *fotokonfrontasjonene* representerer et «særlig forhold» som gjør det lite sannsynlig at Torgersen ble observert. Tvert imot ble det pekt på andre personer.
- Beskrivelsen av den aktuelle personens *klær*, særlig beskrivelsen av de ensfargede, smale buksene er et «særlig forhold» som gjør det lite sannsynlig at det var Torgersen som ble observert.
- Beskrivelsen av den aktuelle personens *sko* er et «særlig forhold» som gjør det lite sannsynlig at Torgersen ble observert.

- Beskrivelsen av den aktuelle personens *dialekt* er et «særlig forhold» som gjør det lite sannsynlig at Torgersen ble observert.
- Beskrivelsen av mannens *dialekt* er et «særlig forhold» som gjør det lite sannsynlig at det var Torgersen som ble observert.

3. Konklusjon – de taktiske bevis

De taktiske bevis inneholder således en rekke «særlige forhold» som er *svært vanskelige å forene med påtalemyndighetens drapsteori*. De taktiske bevis viser samlet sett et bevisbilde som med høy grad av sannsynlighet tilsier at det var en annen mann enn Torgersen som drepte Rigmor Johnsen.

D. Torgersens forklaring – hvilke «særlige forhold» foreligger?

Torgersens forklaring for det aktuelle tidsrommet (frem til kl. 23.40) representerer ytterligere et «særlig forhold».

Denne forklaringen er gjennomgått ovenfor under del 3 pkt. V.

Torgersens forklaring er sannsynliggjort ved sakens øvrige bevis, jf. forklaringene fra Torgersens mor, som støtter hans forklaring med hensyn til tidspunktet for ankomsten til bolig. Tidligere har man ikke vurdert Torgersens forklaring isolert sett for så vidt gjelder dette tidsrommet.

I denne perioden har vi ikke holdepunkter for å sette spørsmålstegn ved Torgersens forklaring. Mor og søster gir ham alibi for det viktige tidspunktet kl. 23.30.

Dette «særlige forhold» støtter opp om og bekrefter konklusjonen ovenfor under pkt. B og C.

E. Vurderingen av de etterfølgende forhold – brannstiftelsen – representerer et «særlig forhold»

Vi har gjentatte ganger fremhevet at det må skje en totalvurdering av bevissituasjonen. Drapsspørsmålet og brannstiftelsesspørsmålet må ses under ett.

Hvis bevisene i tilknytning til brannstiftelsen hadde gitt holdepunkter for at Torgersen var brannstifteren, ville dette ha styrket påtalemyndighetens sak ved vurderingen av om han også var drapsmannen. Men realiteten er den omvendte: Når bevisene i tilknytning til brannstiftelsen ikke gir slike holdepunkter, svekker dette samtidig grunnlaget for å påstå at Torgersen var drapsmannen.

Når vi analyserer og drøfter om Torgersen var drapsmann, må vi følgelig i helhetsvurderingen hensynta bevisene som knytter seg til brannstiftelsen. Dette er gjort i del 4 og oppsummeres i pkt. IV nedenfor.

Konklusjonen i del 4 er derfor også et «særlig forhold» når det gjelder spørsmålet om Torgersen var drapsmann, og dette momentet hører derfor med i totalvurderingen av drapsspørsmålet, fordi det klarligvis var samme person som henholdsvis drepte Rigmor Johnsen og som anstiftet brannen.

F. Konklusjon

I punktene B-E ovenfor har vi – for det første – spesifisert de «særlige forhold» som inngår i vurderingen av om det er «meget tvilsomt om dommen er riktig», og vi har – for det andre – punkt for punkt søkt å analysere og vurdere bevisverdien av de enkelte forhold.

I forhold til 1958-dommen konstaterer vi:

- De tekniske bevis støtter ikke opp om påtalemyndighetens drapsteori.
- De taktiske bevis støtter ikke opp om påtalemyndighetens drapsteori.
- Torgersens forklaring kan ikke tas til inntekt for drapsteorien.

Vi kommer i pkt. V nedenfor tilbake til disse momentene i forbindelse med drøftelsen av hvorvidt det er «meget tvilsomt» om 1958-dommen er riktig.

III BRANNSTIFTELSEN – HVILKE «SÆRLIGE FORHOLD» FORELIGGER SOM GRUNNLAG FOR VURDERINGEN AV OM 1958-DOMMEN ER RIKTIG?

A. Innledning

Det er brannstiftelsen som etterfølgende omstendighet og tilleggsmoment for vurderingen av drapsspørsmålet som er temaet i nærværende pkt. IV.

Vi skal følge en kronologisk disposisjon og fremheve hvilke «særlige forhold» som gjør seg gjeldende i forhold til de enkelte delspørsmål saken gjelder.

B. Påtalemyndighetens tre forutsetninger for at Torgersen var brannstifter – hvilke «særlige forhold» foreligger?

Som påpekt ovenfor i del 4, hviler påtalemyndighetens påstand om at Torgersen var brannstifter på tre nærmere spesifiserte forutsetninger.

Vi viser til denne behandlingen med videre henvisninger til begjæringen av 27. juni 2017.

I denne sammenheng er det tilstrekkelig med en henvisning og en oppsummering:

1. «Særlig forhold» nr. 1:

Det første særlige forholdet er at Torgersen ikke kom tilbake til bopel kl. 24.00 – som er en forutsetning for påtalemyndighetens brannstiftelsesteori. På dette punkt foreligger det følgende «særlige forhold», som er sentrale ved vurderingen av denne forutsetningen:

- Dagmar Torgersen, Torgersens mor, var allerede drapsnatten helt sikker på at sønnen kom hjem ca. kl. 23.30, og at han var på bopel i ca. én time.
- Hennes forklaring på dette punkt bekreftes av Torgersens søster.

Disse to forklaringene har i alle år vært neglisjert og forsøkt bortforklart.

- Vitneforklaringen til Johanne Olsen overstyrer ikke disse to forklaringene, og er forbundet med flere feilkilder.

Helhetsvurderingen av spørsmålet om tidspunktet for tilbakekomst til bopel er et «særlig forhold».

2. «Særlig forhold» nr. 2:

Vi har ovenfor i del 4 pkt. II sannsynliggjort at fyrstikkeskene som ble funnet på Torgersen i den jakken som Lorang hadde på seg tidligere på kvelden, må ha tilhørt Lorang. Muligheten for at røykeren Lorang kom hjem til Tore Hunds vei 24 uten fyrstikkesker i jakkelommen, fremstår som *lite sannsynlig*.

Dette er et «særlig forhold».

3. «Særlig forhold» nr. 3:

I del 4 har vi søkt å påvise at påtalemyndigheten ikke har sannsynliggjort sin påstand om at Torgersen syklet til Skippergaten 6b. Vi har søkt å påvise at det er sannsynlighetsovervekt for at hans forklaring om at han syklet til Akersgaten er korrekt. I denne forbindelse har vi påpekt at dette stemmer med tiden som Torgersen hadde til rådighet, og at det er lite sannsynlig at han kunne rekonstruere en fiktiv rute tilbake til sentrum og få denne til å passe med disponibel tid.

Også på dette punkt kan vi konstatere at påtalemyndighetens forutsetning ikke er sannsynliggjort. Torgersens forklaring om retur til Akersgaten/Prinsens gate fremstår som rimelig.

Dette er et eget «særlig forhold».

4. Foretar vi en samlet vurdering av sannsynlighetsgraden for påtalemyndighetens tre forutsetninger, er konklusjonen at vi allerede i utgangspunktet kan konstatere at det foreligger en rekke «særlige forhold» som tilsier at påtalemyndighetens brannstiftelsesteori i betydelig grad har formodningen mot seg. Når påtalemyndighetens sentrale forutsetning svikter, viser dette hvor usannsynlig hele brannstiftelsespåstanden er.

Disse sviktende forutsetninger viser at det er *usannsynlig* at Torgersen var brannstifter, med den konsekvens det har for vurderingen av drapsspørsmålet.

C. Bevis knyttet til åstedet – hvilke «særlige forhold» foreligger?

Vi skal i dette punktet oppsummere situasjonen for så vidt gjelder de «særlige forhold» som knytter seg til åstedet, jf. pkt. 1-3 nedenfor.

Også her er det tilstrekkelig med å foreta en oppsummering under henvisning til den grundige drøftelsen vi har foretatt av disse punktene i del 4:

1. Avføringsbeviset – «særlige forhold»

a. Skofragmentene

Her foreligger det to «særlige forhold»:

I det ene skofragmentet er det forekomster av sand – dette fragmentet kan klarligvis ikke tilbakeføres til avdøde, men må referere seg til utendørsopphold, formodentlig løpetrening på Ola Narr.

Dette er også et særlig forhold knyttet til det andre skofragmentet. Her er det konstatert hår, som ikke kan skrive seg fra avdødes avføring.

I tillegg minner vi om de forskjellene med hensyn til innholdet av disse to avføringsprøvene i forhold til avdødes avføring og de øvrige avføringsfragmentene, jf. pkt. b og c nedenfor, som Lie har påvist, og som også representerer «særlige forhold».

b. Lommefragmentet

Her foreligger to «særlige forhold»:

Det er – for det første – ikke identitet mellom innholdet i dette fragmentet og avdødes avføring, og – for det andre – heller ikke identitet mellom lommefragmentet og fyrstikkeskefragmentet.

c. Fyrstikkeskefragmentet

Her foreligger det også to «særlige forhold»:

For det første hviler påtalemyndighetens resonnement på at fyrstikkeskene ble *hentet* av Torgersen hjemme i Tore Hunds vei 24, og at de ikke tilhørte Lorang.

Vi viser til drøftelsen i pkt. B 2 ovenfor. Bare av den grunn er det sannsynlig at avføringsfragmentet ikke kan henføres til avdøde.

For det andre er det ikke er identitet mellom dette fragmentet og avdødes avføring.

d. Konklusjon

Når vi foretar en totalvurdering av de «særlige forhold» som er knyttet til avføringsfragmentene, er konklusjonen at det er usannsynlig at avføringsbeviset tilsier at Torgersen er skyldig: Det er sannsynlig at alle fragmentene har en annen kilde enn avdøde.

2. Fyrstikkbeviset – «særlige forhold»

Fyrstikkbeviset i snever forstand refererer seg – som påpekt tidligere – til spørsmålet om samsvar mellom det antall fyrstikker som ble funnet på kjellergulvet og det antatte drapsstedet i Skippergaten 6 b på den ene siden, og de manglende fyrstikkene i den ene fyrstikkesken på den annen side.

Nils Erik Lie har påvist at det *ikke* er samsvar, og at fyrstikkbeviset slik sett ikke har bevisverdi.

Det må også vektlegges som et «særlig forhold» at fyrstikkbeviset i videre forstand refererer seg til spørsmålet om hvem som eide fyrstikkeskene og – spesielt – om Torgersen hentet fyrstikkeskene på bopel.

Disse «særlige forhold» medfører at det ikke er sannsynliggjort at dette beviset støtter påtalemyndighetens drapsteori.

3. Vitneforklaringen fra Ørnulf Bergersen – «særlige forhold»

Nils Erik Lie har i detalj gjennomgått alle de forhold som gjør at Bergersens forklaring ikke er troverdig.

Forklaringen har aldri – rimeligvis – blitt tillagt bevisverdi i tidligere avgjørelser om gjenåpning. Og jo grundigere vi går inn i detaljene i denne forklaringen, desto mer usannsynlig fremstår den. Det vises til drøftelsen ovenfor i del 4 med videre henvisninger til begjæringen av 27. juni 2017 del 3 pkt. IV D og Bilagsbind C 4.

4. Konklusjon

Vi oppsummerer: Det foreligger en rekke «særlige forhold» i tilknytning til bevisene som refererer seg til åstedet, som gjør at disse bevisene ikke har noen bevisverdi for Torgersens skyld.

D. Torgersens forklaring – hvilke «særlige forhold» foreligger?

I tillegg til vurderingen av de objektive bevis, jf. pkt. B og C ovenfor, må vi vurdere Torgersens forklaring og sannsynligheten for at Torgersen har forklart seg uriktig.

Vi har ovenfor i del IV søkt å påvise at denne forklaringen ikke har et innhold som gjør at den representerer et delbevis for at han var brannstifter. Vi har analysert to forhold:

- Hendelsesforløpet ca. kl. 23.40 – 01.00, jf. pkt. 1 nedenfor.
- Var Torgersen sammen med en kvinne?, jf. pkt. 2 nedenfor.

1. Hendelsesforløpet ca. kl. 23.40 – 01.00:

Her er det fire «særlige forhold», som bekrefter Torgersens forklaring:

- Kl. 22.30 – 23.30:

Torgersens forklaring for perioden 22.30 - 23.30 er sannsynliggjort gjennom bekreftelsene fra hans mor og søster, som gir ham alibi fra ca. kl. 23.30.

- Kl. 23.30 – 00.30:

Torgersens forklaring på oppholdet på bolig fra ca. kl. 23.30 – 00.30 er også sannsynliggjort.

Oppholdet på bopel varte i ca. én time. Også dette bekreftes både av hans mor og hans søster. Morens forklaring er helt sentral. Hun ble avhørt allerede natten til 7. desember 1957.

- 00.30 – avreise:

Det er overensstemmelse mellom Torgersens forklaring og de øvrige familiemedlemmers forklaringer også på dette punkt. Dette er ett av sakens helt sentrale punkter, som vi kommer tilbake til nedenfor i forbindelse med påvisningen av at Torgersen ikke var alene.

- Kl. 00.30 – 00.40 – retur til sentrum:

Forklaringen til Torgersen er sannsynliggjort ved hans nøyaktige angivelse av veivalg og nærmere beskrivelse av hvilken strekning som henholdsvis ble gått og syklet.

Konklusjonen er at vi på bakgrunn av denne analysen kan konkludere med at det på dette punkt er en rekke «særlige forhold» som støtter Torgersens forklaring – og intet som tilsier at forklaringen er gal.

2. Var Torgersen sammen med en kvinne?

Vi har foretatt en kronologisk gjennomgang i del 4, og har påvist at det for hvert enkelt punkt er *overensstemmelse* mellom Torgersens forklaring og det vitnene har forklart.

Her er det syv «særlige forhold»:

- Når vi legger Torgersens forklaring – som støttes av de øvrige familiemedlemmene – til grunn med hensyn til klokkeslettet for hans ankomst til bolig, tilsier dette at han ikke hadde gått alene og rett hjem fra han passerte Grand-hjørnet ca. kl. 22.42-22.43.

Perioden på ca. tre kvarter blir bare forståelig og logisk, hvis Torgersens forklaring – med hensyn til at han møtte en kvinne som han snakket noe med før de gikk videre til Tore Hunds vei 24 – legges til grunn.

- Videre bekrefter den øvrige bevisførsel for så vidt gjelder Torgersens opphold på bolig at han ikke var alene. Her minner vi om morens forklaring under den rettslige forundersøkelse, hvor hun forklarte at noen skiftet plate på platespilleren i 2. etasje *samtidig* som Torgersen oppholdt seg i 1. etasje. Da var ikke Torgersen alene.
- Det *viktigste* momentet er omstendighetene ved avreise ca. kl. 00.30. Som understreket tidligere, er det her et sentralt «særlig forhold» ved at både mor og søster *hørte* at det var en kvinne sammen med Torgersen, noe som også bekreftes av Torgersens bror. I tillegg *så de* at både kjøkkendør og hoveddør ble benyttet: Det måtte således være to personer som forlot leiligheten.
- Det er videre et «særlig forhold» at påtalemyndighetens forsøk på å bortforklare dette som et resultat av bløff/suggesjon, ikke kan være riktig.
- Vi har pekt på at det er sannsynlig at Torgersen returnerte til Akersgaten/Prinsens gate. Da følger det av dette at han ikke var alene – det er meningsløst å legge til grunn at ikke også den andre delen av hans forklaring på dette punkt er riktig: Han hadde med seg en kvinne.
- I tillegg minner vi om at Torgersen ba om at hans forklaring om at han hadde med en kvinne – og skulle møte henne den påfølgende dag – skulle kontrolleres. Han opplyste også at det ikke var noen drosjer på Sørli plass. Dette tilsier at det var der han hadde tenkt å sette av kvinnen, men de måtte fortsette til sentrum fordi det ikke var noen drosjer der.
- Endelig peker vi på at den aktuelle kvinnen etter all sannsynlighet ringte inn anonymt og fortalte at hun hadde vært i *Torgersens værelse* i 2. etg., noe som ingen utenforstående kunne vite.

3. Konklusjon

På grunnlag av de «særlige forhold» som er påpekt ovenfor i pkt. 1 og 2, kan vi konkludere med at Torgersens forklaring *støttes av sakens øvrige bevisligheter*. Hans forklaring er *ikke* et moment som tilsier at han løy – *langt mindre tilsier den at han har vært brannstifter*.

E. Den samlede vurdering av bevisene i tilknytning til brannstiftelsen, og deres betydning for spørsmålet om Torgersen drepte Rigmor Johnsen

Vi kommer da tilbake til det spørsmålet som ble stilt innledningsvis: Hvilken betydning har konklusjonen på spørsmålet om brannstiftelse for spørsmålet om Torgersen drepte Rigmor Johnsen?

Vi har i punktene B-D søkt å godtgjøre at det foreligger en rekke sentrale «særlige forhold» som medfører at

påtalemyndigheten ikke med noen sannsynlighetsovervekt kan underbygge sin påstand om at Torgersen anstiftet brannen. Da støtter denne konklusjonen ikke påstanden om at Torgersen drepte Rigmor Johnsen. Det er derfor ingen grunn til å endre den konklusjonen som vi traff ovenfor i pkt. III, hvor vi gjennomgikk de objektive bevis og Torgersens forklaring vedrørende drapet og konkluderte med at:

- Påtalemyndigheten har ikke sannsynliggjort sin drapsteori.
- Bevisene taler snarere for at Torgersen var uskyldig.

Betydningen av vår drøftelse i nærværende pkt. IV endrer således ikke vår tidligere konklusjon.

Det gjenstår da én viktig drøftelse: Spørsmålet om lovens vilkår «meget tvilsomt» er tilfredsstilt – dette er temaet i det påfølgende pkt. V.

IV KRAVET TIL AT DET ER «MEGET TVILSOMT» AT 1958-DOMMEN ER URIKTIG

A. Innledning

På grunnlag av gjennomgangen av pkt. I-IV, tør det være klart at vi i dag kan konstatere at påtalemyndighetens bevisbyrde for at Torgersen begikk drapet på Rigmor Johnsen, ikke er oppfylt. Vi kan ikke være *overbevist* om Torgersens skyld. Da er dommen uriktig.

Dette er i seg selv en dramatisk konklusjon.

I forhold til § 392, annet ledd er det imidlertid ikke nok å påvise at Torgersen er dømt med urette – det må foreligge en kvalifisert sannsynlighetsovervekt for at vi kan være overbeviste om Torgersens skyld, dvs. om at dommen er riktig. Vi skal i dette pkt. V søke å påvise at lovens vilkår «meget tvilsomt» ikke bare er tilfredsstilt, men at dette vilkåret er overoppfyllt.

B. Nærmere om tolkningen av «meget tvilsomt»

I begjæringen av 27. juni 2017 har vi i del 4, pkt. IV 4 (s. 201-221) gått nøye inn på tolkningen av vilkåret «meget tvilsomt» - vi viser til denne grundige og detaljerte drøftelsen.

I tillegg har vi vurdert vilkåret «tungtveiende grunner» på s. 222-225. Dette vilkåret går vi ikke nærmere inn på i denne sammenheng – vi viser til behandlingen i del 4 pkt. VI.

Vi har også i begjæringen pekt på de *lovanvendelsesfeil* som er begått ved tidligere avgjørelser, og som også professor Alf Petter Høgberg har pekt på i sin leder i Lov og Rett. I denne forbindelse er det tilstrekkelig å henvise til denne tidligere analyse.

I pkt. I B pkt. 1-5 ovenfor har vi påpekt de lovanvendelsesfeilene som foreligger i påtalemyndighetens *tilsvar* av 22. oktober f.å. Disse feilene gjelder også i relasjon til påtalemyndighetens lovforståelse av kriteriet «meget tvilsomt». Påtalemyndigheten foretar en uriktig isolert bedømmelse av hvert enkelt bevismoment, og foretar heller ingen samlet kumulativ betraktning.

I tillegg minner vi om vår påvisning i del 2, hvor vi har tilbakevist påtalemyndighetens forsøk på å begrense Gjenopptakelseskommisjonens kompetanse ved uriktige anførsler i tilknytning til «rettskraft-argumenter».

C. Generelt om den legislative begrunnelse for kriteriet «meget tvilsomt»

Straffeprosesslovens § 392, annet ledd krever ikke at det foreligger nye omstendigheter eller nye bevis. Hovedanvendelsesområdet er å hjemle gjenåpning i de tilfeller hvor det *ikke* foreligger nye bevis.

«Normalsituasjonen» ved dette gjenåpningsalternativet er således at det – uavhengig av nye omstendigheter/bevis – kan besluttes at gjenåpning skal foretas utelukkende på grunnlag av en revurdering av gamle bevis.

Da er det både naturlig og forståelig at lovgiver stiller et skjerpet krav til sannsynlighet for at dommen er uriktig og med en fremhevelse av at vi her har en unntaksregel. Dette skjer gjennom det kvalifiserende tillegget «meget tvilsomt».

Men dette innebærer at *hvis det foreligger nye omstendigheter/bevis*, er vi utenfor det som er bestemmelsens primærområde. Sagt på en annen måte: Jo flere «nye bevis» som må legges til grunn, desto lettere er det å tilfredsstille kravet til «meget tvilsomt», fordi vi da er i en situasjon hvor hovedbegrunnelsen for det skjerpende sannsynlighetskravet ikke foreligger.

§ 392 annet ledd er – som nevnt – en unntaksbestemmelse, men praktiseringen av denne unntaksbestemmelse må vurderes ut fra det som er unntaksbestemmelsens legislative grunnlag.

I tillegg hviler tilleggskravet i § 392, annet ledd på en forutsetning om at hensynet til bevisumiddelbarhet bør tillegges betydning. Når man står ovenfor en ren revurdering av gamle bevis, sier det seg selv at det er grunn til å være tilbakeholden med en overprøving av den tidligere bevisvurdering. Men dette er ikke en relevant problemstilling når det gjelder de taktiske bevisene i Torgersen-saken. Her er det ikke først og fremst nye vitneforklaringer som ligger til grunn for gjenåpningsbegjæringen, men en kritisk gjennomgang av de vitneforklaringene som ble gitt i 1957-1958, særlig av politiforklaringene, som først og fremst representerer de tidsnære bevisene. Da spiller hverken tidsfaktoren eller hensynet til bevisumiddelbarhet noen rolle av betydning.

I tillegg har vi i begjæringen av 27. juni 2017 gått grundig inn i vurderingen av i hvilken grad hensynet til bevisumiddelbarhet gjør seg gjeldende i Torgersen-saken. Her gjør dette hensynet seg i liten grad gjeldende, fordi saken i 1958 ble avgjort først og fremst på grunnlag av de sakkyndige og deres skråsikre uttalelser om barnålbeviset, tannbittbeviset, og avføringsbeviset. Da spiller hensynet til bevisumiddelbarhet liten rolle. Heller ikke denne delen av bestemmelsens legislative begrunnelse foreligger i Torgersen-saken, og dette bør også hensyntas ved vurderingen.

D. Generelle momenter ved vurderingen av «meget tvilsomt»

1. Ved vurderingen av «meget tvilsomt», er det sentralt å ta stilling til hvor *mange* av de avgjørende bevis fra 1958 som er svekket. Jo flere som er svekket, desto lettere vil det være å oppfylle vilkåret til «meget tvilsomt».

Og vi kan i dag konstatere at så og si *alle* viktige bevis fra 1958 er sterkt redusert med hensyn til sine respektive bevisverdier. Dette gjelder sentrale bevis, som for eksempel barnålbeviset og tannbittbeviset. Det samme gjelder avføringsbeviset og den nye analysen av når Torgersen kom hjem til bopel, og analysen av om Torgersen hadde med seg en kvinne eller ikke.

Vi viser i tillegg til Nils Erik Lies nye beregninger av om Torgersen kunne rekke å komme frem til Esther Olssons kiosk ca. kl. 22.42/22.43 og tiden som var nødvendig for å gå/sykle distansen Tore Hunds vei 24 – Akersgaten, jf. begjæringens del 3, pkt. V F (s. 182-183).

2. Et annet vesentlig moment er i hvilken *grad* de sentrale bevis er svekket. Også her står vi ovenfor en relativt dramatisk utvikling, hvor det som tidligere ble presentert som tilnærmet skråsikkert, i dag må vurderes på en helt annen måte. Vi kan konstatere at ingen av de tre tekniske bevisene som var sentrale i 1958, i dag med noen sannsynlighet utpeker Torgersen som gjerningsmann.
3. Når man skal vurdere kriteriet «meget tvilsomt», må man ikke bare ta stilling til i hvilken grad påtalemyndighetens bevis er svekket. Et vesentlig moment er i hvilken grad det kan anføres *motbevis*, som direkte tilsier at Torgersen er uskyldig.

Vi har i forbindelse med gjennomgangen både av drapet og brannstiftelsen søkt å påvise at det på flere punkter foreligger momenter som taler direkte for Torgersens *uskyld*.

Disse forhold er – sammen med de forhold som er fremhevet ovenfor i pkt. C – viktige som generell bakgrunn for den *spesielle* vurdering av de enkelte bevis, jf. nedenfor.

E. Vilkåret «meget tvilsomt» - de spesielle momenter ved den skjønnsmessige vurdering.

I dette punktet skal vi foreta en samlet vurdering av de momenter som inngår i vurderingen av «meget tvilsomt». Vi skal fokusere på i hvilken grad hvert moment representerer et bevis for at Torgersen er skyldig – eller representerer et bevis som tilsier at Torgersen er *uskyldig*.

Vi skal – her som ellers – skille mellom vurderingen av drapet på den ene siden og vurderingen av brannstiftelsen på den annen side.

1. Drapet

a. Vi oppsummerer først bevisvurderingen av de tekniske bevis:

- Når det gjelder barnålbeviset, har vi søkt å påvise at det er *helt usannsynlig* at barnålene kommer fra kjelleren i Skippergaten 6b. Vi har pekt på tre nærmere omstendigheter som denne konklusjonen er basert på. I tillegg må vi vektlegge de nye sakkyndige uttalelser med hensyn til nålenes sjeldenhet.
- Når det gjelder tannbittbeviset, har vi pekt på seks nærmere omstendigheter som – sett i sammenheng – sammen med de nye sakkyndige bevis, medfører at det *ikke er sannsynlig* at Torgersen har avsatt bittet i avdødes bryst. De foreliggende forskjeller, herunder de nye sakkyndige uttalelser etter 1958, representerer bevis som tilsier at Torgersen er uskyldig.
- Vi har endelig søkt å påvise at det såkalte «blodbeviset» heller ikke sannsynliggjør at Torgersen er skyldig – også her er forholdet at beviset slår ut i Torgersens favør.

b. Når det gjelder de taktiske bevis er forholdet:

- Det er *usannsynlig* at det var Torgersen som Rigmor Johnsen ble observert sammen med da hun passerte Esther Olssons kiosk i Dronningens gate 25.

- Vi har videre søkt å påvise at de seks tidsnære forklaringene fra de seks personene som observerte Rigmor Johnsen sammen med det som etter all sannsynlighet var hennes drapsmann, *ikke* kan være Torgersen. Også på dette punktet står vi ovenfor bevis som tilsier at Torgersen er uskyldig.
- c. Vi har videre søkt å påvise at det – når det gjelder Torgersens forklaring for det aktuelle tidsrommet (frem til kl. 23.40) – ikke er holdepunkter som sannsynliggjør at han har forklart seg usant.
- d. Endelig har vi påpekt at brannstiftelsen – som etterfølgende omstendighet – ikke har en bevisverdi som tilsier at Torgersen var drapsmann, jf. nedenfor under pkt. 2.

Ved den samlede vurdering av kriteriet «meget tvilsomt» *må vi kumulere alle de usannsynligheter* og alle de motbevis som er fremhevet. Vi står på samtlige punkter overfor bevis som - ved en nærmere vurdering - ikke tilsier at Torgersen var skyldig i drapet.

Og vi har reist det sentrale spørsmålet om *hva som blir igjen* av påtalemyndighetenes tidligere bevis. Vi har igjen og igjen anmodet påtalemyndighetene om å klargjøre hvilke bevis som i dag tilsier at Torgersen er uskyldig – uten at dette er påpekt.

Det må etter dette være klart at vi ikke kan være overbevist om at påtalemyndighetens bevisbyrde er oppfylt: Kravet til «meget tvilsomt» er da *overoppfyllt*.

2. Brannstiftelsen

Hvis vilkårene for gjenåpning av drapsdommen er oppfylt, følger det automatisk at også dommen for brannstiftelse må gjenåpnes. Det er således ikke nødvendig å påvise at også brannstiftelsesdommen isolert sett fremstår som *meget tvilsom*. Men uansett er forholdene at selv med en isolert vurdering av bevisene i tilknytning til brannstiftelsen, fremstår denne delen av dommen som «meget tvilsom».

Vi har analysert de *tre forutsetninger* som påtalemyndigheten bygger sin brannstiftelsesteori på. De har det til felles at de både hver for seg, og ikke minst samlet, peker på forhold som gjør det *direkte usannsynlig* at Torgersen er drapsmannen.

Vi har i tillegg nøye gjennomgått de bevis som knytter seg til *åstedet*, og søkt å påvise at:

- Avføringsbeviset har ingen bevisverdi for Torgersens skyld.
- Fyrstikkbeviset taler snarere for Torgersens uskyld.
- Ørnulf Bergersens forklaring har ingen bevisverdi.

Det siste momentet i vurderingen av «meget tvilsomt» er spørsmålet om *Torgersens forklaring* med hensyn til at han hadde med en kvinne, er av en slik karakter at det taler mot den konklusjonen som følger av de objektive bevis. Torgersens forklaring både med hensyn til sitt bevegelsesmønster og det forholdet at han ikke var alene, men sammen med en kvinne, står imidlertid ikke i strid med det øvrige bevisbildet.

Brannstiftelsen er – som tidligere påpekt – en etterfølgende omstendighet i forhold til selve drapet. Vi kan konstatere at konklusjonen med hensyn til denne etterfølgende omstendighet ikke medfører

at det er grunnlag for å endre vurderingen av de bevisene som knytter seg direkte til drapet.

V AVSLUTNING

Vi har da kommet til veis ende for så vidt gjelder drøftelsen av vilkårene i § 392, annet ledd:

1. Det er «meget tvilsomt» om dommen for drap og forsøk på voldtekt er riktig, og vilkårene for gjenåpning er således til stede.
2. Det var samme person som drepte Rigmor Johnsen og som senere anstiftet brannen. Når vilkårene for gjenåpning av drapsdommen er oppfylt, er også vilkårene for å gjenåpne dommen for brannstiftelse oppfylt. Dette følger både av en vurdering av de bevis som knytter seg til brannstiftelsesspørsmålet, og under enhver omstendighet av det forhold at det var samme person henholdsvis drepte Rigmor Johnsen og som anstiftet brannen.

DEL 6

**VILKÅRENE FOR GJENÅPNING I HENHOLD TIL
STRAFFEPROSESSLOVEN
§ 391, NR. 3 ER OPPFYLT**

I GENERELT

Strpl. § 391, nr. 3 hjemler gjenåpning til gunst for domfelte

«når det opplyses en ny omstendighet eller skaffes frem et nytt bevis som synes egnet til å føre til frifinnelse ... eller en vesentlig mildere rettsfølge.».

Med kriteriet «synes egnet til å føre til frifinnelse» forstås at det må foreligge en rimelig mulighet for frifinnelse, med andre ord at bevissituasjonen er åpen. Bestemmelsen krever ikke at det er sannsynlighetsovervekt.

I nærværende del 6 skal vi søke å påvise at vilkårene også for dette alternativet for gjenåpning er tilfredsstilt.

Det foreligger således to alternative og uavhengige vilkår for gjenåpning.

Den skjønnsmessige vurdering i § 391, nr. 3 er vesentlig lettere å tilfredsstille enn ved § 392, annet ledd, jf. nedenfor under pkt. II B.

Straffeprosesslovens § 392, annet ledd er vårt prinsipale grunnlag. Begrunnelsen for dette er at Torgersen har krav på renvasking, og da er det av selvstendig betydning at kommisjonen benytter den hjemmelen som klarest markerer at dommen fra 1958 er uriktig. Kommisjonens medlemmer står imidlertid selvsagt fritt til å anvende den bestemmelse som de mener er hensiktsmessig. Hvis anvendelsen av § 391, nr. 3 fremstår som mest naturlig, har vi full forståelse for at dette alternativet velges.

Den videre disposisjon er som følger:

I pkt. II skal vi behandle de generelle tolkningsspørsmål og lovanvendelsesspørsmål som oppstår ved § 391, nr. 3.

I pkt. III skal vi knytte noen kommentarer til hva som er spesielt i Torgersen-saken i forholdet til dette gjenåpningsalternativet.

I pkt. IV skal vi gjennomgå vilkårene for gjenåpning av *drapsdelen* av dommen (tiltalens pkt. 1 og 2).

I pkt. V skal vi foreta den tilsvarende drøftelse i relasjon til dommen for brannstiftelse (tiltalens post 3).

I pkt. VI skal vi påvise at lovens kriterium «synes egnet til å finne til frifinnelse» er oppfylt.

II LOVANVENDELSE / LOVTOLKNING

A. Innledning

I begjæringen av 27. juni 2017 har vi grundig behandlet de lovanvendelsesspørsmål som § 391, nr. 3 reiser – se del 5 pkt. II (s. 228-236).

Vi viser til denne behandlingen og skal kort minne om hovedpunktene:

I del 5 pkt. III (s. 236-241) har vi analysert lovanvendelsen i de tidligere avgjørelser i Torgersen-saken, se særlig gjennomgangen og påvisningen av de lovanvendelsesfeil som foreligger ved avgjørelsen av 8. desember 2006 og avgjørelsen av 31. august 2015.

Tilsvaret legger på sentrale punkter en gal lovforståelse til grunn.

1. I del 2 ovenfor har vi søkt å påvise at påtalemyndighetens betraktninger om «rettskraft-argumentet», og eventuelt adgang til omgjøring, ikke skal begrense beslutningsgrunnlaget for kommisjonens vurdering.
2. Det er også feil når påtalemyndigheten tydeligvis fremdeles mener at det skal foretas en *isolert* vurdering av hvert enkelt bevis i forhold til lovens vilkår for gjenåpning. Det samme gjelder imidlertid i forholdet til § 391, nr. 3 som for § 392, annet ledd: Vi skal foreta en vurdering av det enkelte bevis, og ta stilling til hvilken vekt dette beviset skal tillegges. Vi skal *deretter* foreta en samlet, kumulativ vurdering av alle bevisелемenter som inngår i vurderingen og sammenholde dem med vilkåret «egnet til å føre til frifinnelse»-
3. Påtalemyndigheten synes også fremdeles å mene at kommisjonen ikke i praksis skal hensynta det som fremgår av det øvrige bevismaterialet, og som kommer i tillegg til betydningen av nye omstendigheter og nye bevis. Dette er og blir uriktig. Det vil i så fall medføre at beslutningsgrunnlaget som kommisjonens medlemmer skal vurdere begjæringen på grunnlag av, blir misvisende og i strid med loven.
4. I tillegg tolker påtalemyndigheten kriteriet «nye bevis» for snevert. Det gjentas i flere sammenhenger at den og den erklæring ikke representerer en «sakkyndig uttalelse». Dette skyldes en grunnleggende misforståelse. En sakkyndig uttalelse er en uttalelse om et spørsmål som krever sakkyndighet. Det er ikke et vilkår at vedkommende som avgir en sakkyndig uttalelse er oppnevnt som sakkyndig etter straffeprosessloven § 398 b annet ledd. Hvilken *vekt* en slik uttalelse om et sakkyndigspørsmål skal tillegges, er et annet spørsmål. Det er avhengig av kvalifikasjonene til den som uttaler seg, i hvilken utstrekning det trekkes konklusjoner som er empirisk etterprøvbare eller bare gis uttrykk for rene vurderinger, og øvrige forhold som vi er vel kjente med i forbindelse med vurderingen av sakkyndige uttalelser i ordinær straffe- eller sivilprosess. Påtalemyndigheten holder ikke disse spørsmålene fra hverandre. Og sakkyndige observasjoner om faktiske forhold må uansett legges til grunn.

Men § 391, nr. 3 stiller ikke et krav til at nye bevis skal ha karakter av sakkyndighet. Selvfølgelig har sakkyndige erklæringer en ekstra tyngde, men uansett må alle anført nye fremlagte bevis vurderes etter sitt *innhold* – ikke på grunnlag av hvem som er forfatter.

5. Det er videre en mangel på presisjon i påtalemyndighetens tilsvarende med hensyn til at det ikke presiseres hvilke dokumenter som eventuelt – etter påtalemyndighetens mening – ikke skal inngå i beslutningsgrunnlaget.

Vi kan ta barnålbeviset og tannbittbeviset som eksempler: Hvilke dokumenter/bevis er det som kommisjonens medlemmer ikke skal hensynta fordi de angivelig hverken representerer nye omstendigheter eller nye bevis eller fremgår av det øvrige bevismaterialet?

Det er også en mangel på presisjon når påtalemyndigheten utelukkende *postulerer* at anførsler som gjøres gjeldende, er blitt behandlet før. Det er da rimelig å forvente en påvisning av *hvor* det tidligere har vært fremført en tilsvarende anførsel *og* hvor kommisjonen har tatt stilling til anførselen. Det er kort og godt lite tilfredsstillende at vi på sentrale punkter henvises til gjetninger.

6. Påtalemyndigheten legger heller ikke en *helhetsvurdering* til grunn for de forskjellige bevis – både de nye og de opprinnelige – som danner beslutningsgrunnlaget i forhold til § 391, nr. 3.

Vi kan således konkludere med at det er store forskjeller med hensyn til hvordan partene vurderer sentrale lovanvendelsesspørsmål. Dette må kommisjonen ta stilling til.

B. Forskjeller mellom § 391, nr. 3 og § 392, annet ledd

§ 392, annet ledd stiller opp et krav om at den tidligere doms riktighet fremstår som meget tvilsom. Dette innebærer et krav til en kvalifisert sannsynlighetsovervekt for at påtalemyndighetens bevisbyrde ikke er oppfylt. Det er en helt annen «terskel» i § 391, nr. 3 ved at det her bare kreves en rimelig mulighet for frifinnelse, når hele bevisbildet ses i sammenheng.

Det er således betydelig lettere å tilfredsstille den skjønnsmessige vurdering i § 391, nr. 3 enn i § 392, annet ledd.

Motstykket er imidlertid at det i § 391, nr. 3 er et krav til nye omstendigheter eller nye bevis: I jo mindre grad slike foreligger, desto vanskeligere blir det å konkludere med at bevissituasjonen er egnet til å føre til frifinnelse.

C. Tolkningen av begrepene nye omstendigheter/nye bevis

I begjæringen av 27. juni 2017 har vi i del 5 pkt. II (s. 228-235) oppsummert hvordan rettspraksis og juridisk teori tolker disse sentrale begrep.

Vår grundige redegjørelse for rettskildebildet er *ikke kommentert i tilsvaret*. Den kan da formodentlig legges til grunn av kommisjonen.

Det sentrale ved kriteriet «ny omstendighet» er at nye anførsler av faktisk eller rettslig art – uavhengig av om de er basert på det saksforhold som ble presentert under hovedforhandlingen eller ikke – skal tas i betraktning som en «ny omstendighet».

En endret bevisvurdering som følge av nye metoder for å vurdere vitenskapelige bevis som viser at den opprinnelige vurderingen av beviset ikke er holdbar, er således en «ny omstendighet».

Det er også en ny omstendighet hvis det foreligger andre forhold som tyder på at det ble trukket uriktige slutninger ut fra de bevismidler som ble påberopt – dette påpekes på s. 229 i begjæringen av 27. juni 2017.

Når det gjelder kriteriet «nytt bevis» minner vi om at nye sakkyndige erklæringer må betraktes som nye bevis, selv om de er basert på det samme materialet som har foreligget tidligere, jf. Rt. 2001 side 1521, særlig side 1538. Også ny teknologi eller ny vitenskapelig erkjennelse samt *nye analyser av faktiske omstendigheter* som ikke forelå på tidspunktet for den opprinnelige dommen, omfattes av dette begrepet. Dette siste er viktig i Torgersen-saken.

En sakkyndig erklæring som tilfører saken noe nytt i forhold til det som opprinnelig forelå, er også et «nytt bevis».

Bevis som har ikke har vært fremme og inngått i rettens vurderingsgrunnlag i den opprinnelige dom er et «nytt bevis». Også omstendigheter som ikke er nye, men som ikke ble gjort gjeldende forut for domfellelsen, kan gi grunnlag for gjenåpning.

Lovforståelsen i påtalemyndighetens tilsvarende er ikke i overensstemmelse med gjeldende rett, jf. igjen s. 229-235 i begjæringen.

III HVA ER SPESIELT I TORGERSSEN-SAKEN?

Det er flere forhold som er spesielle ved Torgersen-saken i relasjon til § 391, nr. 3 sammenlignet med andre gjenåpningssaker.

Det er sentralt at de foreliggende nye omstendigheter og nye bevis *refererer seg til nær sagt alle de sentrale bevis* fra 1958. Disse er i tillegg ikke bare er marginalt svekket, men står *i en vesentlig annen stilling*. Dette gjelder særlig de tre sentrale tekniske bevis.

I Torgersen-saken er også betydningen av «det øvrige bevismaterialet» spesielt viktig. Normalt vil det være flere forhold som tilsier at den foreliggende dom er riktig når vi også vurderer det øvrige bevisbildet: Disse vil redusere virkningen av eventuelle nye bevis fordi det skal foretas en helhetsvurdering.

Torgersen-saken ligger helt annerledes an fordi vi i det øvrige bevismaterialet finner *vesentlige momenter* som tilsier at Torgersen er uskyldig. Grunnen til at disse momentene i 1958 ikke ble tillagt den vekt de skulle ha, var at de – rimeligvis – ble «overkjørt» av de tre sentrale tekniske bevis, som ble presentert med betydelig skråsikkerhet.

Momentene i det «øvrige bevismaterialet» som talte i Torgersens favør, ble således neglisjert og tilpasset konklusjonen fra de sakkyndige.

Men i dag er situasjonen helt annerledes: I dag må det som følger av det øvrige bevismaterialet, vurderes på et helt fritt grunnlag – ikke i lys av at de er i strid med det som følger av tidligere misforstått skråsikkerhet.

IV NÆRMERE OM KOMMISJONENS BESLUTNINGSGRUNNLAG MHT. VILKÅRENE FOR GJENÅPNING AV DOMMEN FOR DRAP (TILTALENS POST 1 OG 2)

A. Innledning

I denne delen skal vi gjennomgå *beslutningsgrunnlaget* som vurderingen av § 391, nr. 3 baserer seg på i Torgersen-saken.

Vi skal foreta en analyse av de enkelte bevis, og drøfte hvilken bevisverdi de har i dag som følge av:

- «Nye omstendigheter» / «nye bevis»
- Det «øvrige bevismaterialet».

I pkt. V skal vi foreta den tilsvarende drøftelse i relasjon til dommen for brannstiftelse.

B. Barnålbeviset

1. Nye bevis

Barnålbeviset var den første hjørnesteinen i påtalemyndighetens argumentasjon i 1958. I dag foreligger en rekke sakkyndige uttalelser, som alle sammen inngår i kommisjonens beslutningsgrunnlag, og som representerer nye bevis.

Det dreier seg om følgende uttalelser:

- Professor dr. philos. Carl Morten Motzfeldt Laane og professor dr. philos. Klaus Høiland 16. september 1998, som inkluderer den viktige feltundersøkelsen fra Vegar Bakkestuen.
- Professor dr. agric. Kåre Venn m. fl. 15. mai 2001
- Professor dr. philos. Rune Halvorsen Økland 9. februar 2005
- Forsker, nå professor, dr. scient. Jon Ingulf Medbø og ingeniør Ole Synnes 8. januar 2004

Det er redegjort nærmere for disse uttalelsene og for betydningen av dem under del 5 punkt III B 1 d med videre henvisninger foran. Poenget i denne forbindelse er å påvise at disse uttalelsene utgjør nye bevis etter straffeprosessloven § 391, nr. 3.

2. Nye omstendigheter

Vi har i del 4 gjennomgått tre viktige forhold ved barnålbeviset, som de sakkyndiges rapporter må vurderes i sammenheng med.

Det foreligger nye omstendigheter med hensyn til:

- Usannsynligheten av at barnålene kunne smitte over i gjerningsmannens dress i forbindelse med en påstått stabling av bålet forut for at gjerningsmannen forlot åstedet. Dette forholdet ble ikke forelagt lagretten i 1958.
- En påvisning av at barnålene uansett ikke kunne smitte over til de helt påfallende og atypiske steder hvor de ble funnet i Torgersens jakke og bukse. Dette ble ikke forelagt lagretten i 1958.
- En påvisning av at barnålene etter all sannsynlighet har samme kilde som det øvrige biologiske materiale, som umulig kan stamme fra kjelleren i Skippergaten 6b. Dette ble ikke forelagt lagretten i 1958.
- Påvisningen av at barnålene i dressen sannsynligvis stammer fra Eilif Støleggens overnatting under et grantre i Sverige mens han var eier av dressen.

Dette er «nye omstendigheter» i § 391, nr. 3s forstand, men uansett tilhører de det «øvrige bevismaterialet», og skal således under enhver omstendighet hensyntas, jf. det som er nevnt ovenfor med hensyn til den generelle lovforståelse av § 391, nr. 3.

3. Konklusjon

Konklusjonen er at barnålbeviset i relasjon til § 391, nr. 3 ikke lenger har noen bevisverdi for spørsmålet om Torgersens eventuelle skyld. Denne viktige hjørnesteinen i påtalemyndighetens argumentasjon faller bort: På bakgrunn av nye omstendigheter og nye bevis kan det ikke legges til grunn at barnålene i Torgersens dress stammer fra Skippergaten 6b.

C. Tannbittbeviset

Tannbittbeviset representerer påtalemyndighetens andre og antakelig viktigste hjørnestein i argumentasjonen for Torgersens skyld.

I dag er situasjonen en annen enn den var i 1958:

1. Nye bevis

Det foreligger en rekke sakkyndige uttalelser fra henholdsvis rettsodontologer, anatomer og en fysiolog, som alle representerer «nye bevis». Dette synes ikke å være bestridt fra påtalemyndighetens side med ett mulig unntak for så vidt det gjelder uttalelsen fra Jon Ingulf Medbø, jf. nedenfor.

Vi viser til følgende nye erklæringer, som alle representerer «nye bevis» i relasjon til § 391, nr. 3:

- Gisle Bangs uttalelser 17. oktober og 14. november 1974,
- Kjell Johannesens uttalelse av 8. september 1997.
- McDonald/Whittakers uttalelser av 28. juli 1999, 3. august 1999 og 23. juli 2001. I tillegg kommer Whittakers uttalelser under høringen i 2006.
- Senn har avgitt uttalelser av 11. mars 2001 og 22. november 2003. I tillegg kommer hans uttalelser under høringen i 2006.
- Den rettsmedisinske kommisjon har avgitt uttalelser av 10. desember 1999, 7. august 2000 og 3. oktober 2001
- I tillegg kommer de sakkyndige anatomene, professor Per Holck og professor Per Flood. Holcks uttalelse er datert 28. oktober 1999, og Floods uttalelser er datert henholdsvis 12. mars 2001 og 4. april 2001.
- Endelig har vi den helt nye uttalelsen fra Jon Ingulf Medbø, som er inntatt i Bilagsbind C til begjæringen – se bilag 2, vedlegg 2. Når det gjelder Medbø anfører påtalemyndigheten – som et postulat – at denne analysen ikke representerer et nytt bevis, tydeligvis fordi man misliker Medbøs konklusjon. Som påpekt ovenfor, må ethvert nytt bevis vurderes etter sitt innhold – og ikke ut fra synsing med hensyn til avgivers person. Det må forventes at man påpeker *konkrete feil*. I motsatt fall bør kommisjonen legge konklusjonen til grunn.

Det er redegjort nærmere for disse uttalelsene og for betydningen av dem under del 5, pkt. III, B 2. Poenget her er å påvise at disse uttalelsene utgjør nye bevis etter straffeprosessloven § 391, nr. 3.

Konklusjonen er den samme i relasjon til dette gjenåpningsalternativet som i forhold til § 392, annet ledd: I dag har tannbittbeviset ingen bevisverdi for skyldspørsmålet – det tilsier heller at Torgersen ikke var drapsmannen.

D. Blodbeviset

Her foreligger det som kjent en ny sakkyndig erklæring fra professor Brosstad, som er et «nytt bevis», og som ytterligere styrker Torgersens sak.

Også her henvises det til tidligere behandling.

E. Vitnebevisene - de taktiske bevis

Vurderingen av de taktiske bevis (vitnebevisene) hører i det alt vesentlige til det «øvrige bevismaterialet», og skal således hensyntas. Og som nevnt ovenfor, blir de taktiske bevis sentrale når det må legges til grunn at verdien av de tekniske bevis er en helt annen enn det lagretten må ha bygget på i 1958.

Når det gjelder de taktiske bevis er det to viktige forhold:

1. Var det Torgersen som Rigmor Johnsen møtte ved Esther Olssons kiosk ca. kl. 22.42/22.43 drapskvelden?

Nils Erik Lie har gjennomført en ny analyse av spørsmålet om dette var tidsmessig mulig. Denne analysen representerer et «nytt bevis» i lovens forstand. Og den må ses i sammenheng med de vitneforklaringer som Lie gjennomgår, og som tilhører det øvrige bevismaterialet.

Det andre elementet er vurderingen av Esther Olssons beskrivelse av gjerningsmannen. Dette momentet skal henføres til det øvrige bevismateriale» - og skal hensyntas.

Vi viser til drøftelsen ovenfor i del 3. Den samlede konklusjon er - med betydelig sannsynlighetsovervekt - at det ikke var Torgersen som Esther Olsson observerte.

2. Beskrivelsen av gjerningsmannen av de seks vitnene

Forklaringene fra de seks vitnene som observerte gjerningsmannen sammen med Rigmor Johnsen representerer bevis som tilhører det øvrige bevismaterialet, og som følgelig også inngår i beslutningsgrunnlaget. Og konklusjonen er den samme i relasjon til § 39, nr. 3 som ved § 392, annet ledd: Denne delen av bevisførselen taler med styrke for at det var en annen enn Torgersen som fulgte etter Rigmor Johnsen.

F. Torgersens forklaring

Punktene B-E ovenfor representerer de objektive bevis, hvor vi for alle bevisenes vedkommende kan konstatere at de ikke støtter påtalemyndighetens drapsteori, men at de på sentrale punkter representerer motbevis.

Vi har i del 3 i tillegg gjennomgått Torgersens forklaring for dette aktuelle tidsavsnittet, dvs. frem til kl. 23.40. Hans forklaring tilhører det øvrige bevismaterialet, og har ingen bevisverdi som støtter påtalemyndighetens drapsteori.

G. Forholdet mellom drapsdrøftelsen og brannstiftelses-drøftelsen.

Pkt. B-F må ses i sammenheng med konklusjonen ovenfor i del 4 som drøfter om Torgersen var brannstifter. Det siste momentet ved vurderingen iht. § 391, nr. 3, er således utfallet av vurderingen av om Torgersen anstiftet brann. Dette kommer vi tilbake til nedenfor under pkt. V.

Konklusjonen på pkt. V et tilleggsmoment ved drapsvurderingen. Som det fremgår nedenfor, er konklusjonen at påtalemyndigheten ikke kan sannsynliggjøre at Torgersen anstiftet brannen. Det er derfor ikke i motstrid mellom denne konklusjonen og de momentene som vi har behandlet ovenfor i pkt. B-F.

Vi har da påvist hvilket faktisk grunnlag kommisjonens medlemmer skal vurdere ved avgjørelsen av hvorvidt lovens vilkår for gjenåpning er tilfredsstillt iht. § 391, nr. 3.

I tilsvaret foretas det ingen slik vurdering.

Er det slik at påtalemyndigheten mener at det *overhodet ikke* foreligger nye omstendigheter eller nye bevis? Og hva mener påtalemyndigheten fremgår av det øvrige bevisbildet? Ingen av disse spørsmålene er besvart.

V BESLUTNINGSGRUNNLAGET FOR VURDERINGEN AV VILKÅRENE FOR GJENÅPNING AV DOMMEN FOR BRANNSTIFTELSE (TILTALENS POST 3)

A. Innledning

Vi kommer tilbake til det spørsmålet som vi presenterte ovenfor under pkt. III, pkt. G: *Konklusjonen* på brannstiftelsesspørsmålet er et viktig moment for helhetsvurderingen som må foretas av om Torgersen var drapsmannen.

Faktum med hensyn til brannstiftelsen er gjennomgått i begjæringens del 3, og vi har i del 4 ovenfor oppsummert bevisførselen og kommentert påtalemyndighetens tilsvare av 22. oktober 2017.

Formålet med gjennomgangen i dette punkt er å knytte sakens faktum iht. brannstiftelsen opp mot vilkårene for gjenåpning i § 391, nr. 3.

Vi presiserer igjen: Det sentrale ved denne gjennomgangen er spørsmålet om i hvilken grad *konklusjonen* på drøftelsen i pkt. V er et moment som styrker, eventuelt svekker, påtalemyndighetens drapsteori.

Og det er *konklusjonen* på denne drøftelsen vi skal ta med oss i drøftelsen av drapsspørsmålet, ikke en isolert vurdering av *enkeltbevis* som refererer seg til brannstiftelses-drøftelsen.

Følgende inngår i beslutningsgrunnlaget når det gjelder dette punkt:

B. De tekniske bevis – avføringsbeviset

1. Nye bevis

På dette punkt foreligger det flere nye bevis, som det er gjort nærmere rede for i begjæringen, jf. s. 159-161. Vi viser til de nye sakkyndige uttalelsene som ble avgitt av professorene Laane og Høiland og de ytterligere sakkyndige uttalelsene som ble avgitt fra henholdsvis professor Ragnar Bye og professor Trond Eskeland samt professor Per Brandtzæg.

De inngår i kommisjonens beslutningsgrunnlag som nye bevis. Vi viser til vurderingene av disse i begjæringen av 27. juni 2017 og av Lie i hans tilleggsanalyse i Bilagsbind C 5.

2. Nye omstendigheter

I tillegg til de nye sakkyndige uttalelsene som representerer nye bevis, foreligger det flere viktige nye omstendigheter.

Vi har ovenfor i del 4 påvist at de to *skofragmentene* ikke kan komme fra avdøde, men at de etter all sannsynlighet referer seg til opphold utendørs, jf. sporene av sand og dyrehår i de to fragmentene. Det har – som påpekt – formodningen mot seg at de to avføringsfragmentene – som befinner seg på nær sagt identiske steder på Torgersen sko – ikke skal ha samme kilde. Det er – som påpekt i del 4 – ikke lett å forstå at det ene fragmentet referer seg til oppholdet utendørs, men at det tilstøtende fragmentet skal komme fra åstedet i Skippergaten 6b.

Lies analyser av *lommefragmentet* representerer en «ny omstendighet» i lovens forstand.

Det samme gjelder Lies analyser av *fyrstikkeskefragmentet*.

Og selv om man skulle bestride at dette representerer «nye omstendigheter» i lovens forstand, må de forhold og forskjeller vi har påvist, tilhøre det øvrige bevismaterialet – og skal slik sett hensyntas.

Konklusjonen etter § 391, nr. 3 er den samme som etter § 392, annet ledd: Avføringsbeviset har i dag ingen bevisverdi for Torgersens skyld.

C. De taktiske bevis

Vi har ovenfor i del 4 pekt på de tre forutsetninger som påtalemyndighetens brannstiftelsesteori er basert på. Dette representerer nye omstendigheter i lovens forstand og inngår – uansett og subsidiært – i det som utgjør «det øvrige bevismaterialet».

1. Påtalemyndighetens tre forutsetninger

- Forutsetningen om at Torgersen kom hjem kl. 24.00

Vår analyse beror på momenter som referer seg til det «øvrige bevismaterialet». Det må foretas en helhetsanalyse – ikke en vurdering av én enkelt vitneforklaring. Påtalemyndighetens forutsetning er ikke oppfylt.

- Henting av fyrstikkesker

Det er «ny omstendighet» i forhold til bevisførselen i 1958 at fyrstikkeskene sannsynligvis tilhørte broren Lorang, og lå i hans jakke, som Torgersen tok på seg da han forlot bopel. Uansett kan dette henføres til det øvrige bevisbildet.

Denne forutsetningen svikter også.

- Torgersens retur til Akersgaten

Torgersens retur til Akersgaten er delvis basert på et *nytt bevis*. Nils Erik Lies analyse av disponibel tid. For øvrig bygger vurderingen på det øvrige bevismaterialet. Også her viser vi til behandlingen ovenfor, og påvisningen av at også denne forutsetningen svikter.

2. Ørnulf Bergersen

Når det gjelder vitneforklaringen fra Ørnulf Bergersen, er forholdet at det her foreligger en rekke «nye omstendigheter», slik det fremgår av Nils Erik Lies analyse. Bergersens forklaring var allerede i 1958 lite troverdig. De nye omstendighetene gjør denne konklusjonen enda sikrere.

For øvrig tilhører omstendighetene ved Bergersens forklaring det øvrige bevismaterialet.

Bergersens forklaring har i relasjon til § 391, nr. 3 ikke bevisverdi som tilsier at Torgersen er skyldig.

3. Konklusjon

Vi kan oppsummere den samlede vurdering av de taktiske bevis: Forholdet er at de – samlet sett – på grunnlag av nye bevis og nye omstendigheter ikke representerer bevis som støtter påtalemyndighetens brannstiftelsesteori.

D. Torgersens forklaring

Den analysen vi har foretatt av Torgersens forklaring - som kommer i tillegg til sakens objektive bevis - referer i alt det vesentlige på det øvrige bevismaterialet.

Vi viser også her til behandlingen ovenfor i del 4, hvor vi både har analysert troverdigheten av Torgersens forklaring for så vidt gjelder Torgersens bevegelsesmønster drapskvelden og spørsmålet om han var alene eller ikke.

På det siste spørsmål foreligger det en ny analyse, og vi kan diskutere om denne nye analysen representerer et «nytt bevis» eller en «ny omstendighet» i lovens forstand. Dette spiller heller ikke her noen sentral rolle. Momentene skal uansett hensyntas. Det sentrale er at Torgersens forklaring ikke representerer noe støtteargument for påtalemyndighetens teori.

Det foreligger for øvrig «nye omstendigheter» for så vidt gjelder Gerd Berg, jf. Torgersens beklagelse over sin uriktige utpeking av henne under hovedforhandlingen.

Dette forholdet er uansett helt marginalt i forhold til spørsmålet: Var det Torgersen som anstiftet brannen?

E. Sammenhengen mellom brannstiftelse og drap

På tilsvarende måte som brannen er en etterfølgende omstendighet i forhold til drapet, er drapet en *forutgående* omstendighet i forhold til brannen.

Konklusjonen på drapsspørsmålet er m.a.o. et premiss for vurderingen av brannen, og konklusjonen på denne drøftelsen er derfor ett av elementene i vurderingen av brannstiftelsen, i relasjon til § 391, nr. 3.

Vi kan konstatere at bevisverdien av denne forutgående forutsetningen ikke tilsier at det var Torgersen som var brannstifter.

F. Konklusjonen

Vi har i pkt. A- E ovenfor gjennomgått beslutningsgrunnlaget som Gjenopptakelseskommisjonens drøftelse skal baseres på i relasjon til § 391, nr. 3.

Vi har i punkt for punkt søkt å påvise at ingen av punktene A-E ikke med sannsynlighetsovervekt tilsier at Torgersen var brannstifter.

VI VILKÅRET «EGNET TIL Å FØRE TIL FRIFINNELSE»

A. Innledning

I begjæringen om gjenåpning av 27. juni 2017 har vi i del 5, pkt. V drøftet vilkåret «egnet til å føre til frifinnelse» - se s. 248-251. Vi viser til denne fremstillingen. Ved avgjørelsen er det også her følgende sentralt:

- Hvor *mange* av de sentrale opprinnelige bevis må revurderes? Se pkt. V b, s. 248
- I hvilken *grad* er de avgjørende bevis fra 1958 svekket? Se pkt. V c, s. 249
- Foreligger det bevis som direkte tilsa at Torgersen er *uskyldig*. Se pkt. V d, s. 250.

Vi har på s. 36 og s. 235-236 redegjort for hvordan Høyesterett tolker § 391, nr. 3, jf. den nærmere henvisning til tre sentrale høyesterettsdommer. Det sentrale kriterium er – som nevnt ovenfor – i hvilken grad det er en rimelig mulighet til at den nye bevissituasjonen sammen med de øvrige bevis innebærer at det er en rimelig mulighet til frifinnelse.

Sagt på annen måte: Hvis bevissituasjonen er helt åpen, er vilkårene i bestemmelsen tilfredsstillt.

Tilsvaret har ingen kommentarer til dette.

B. Hvilken bevisverdi har de enkelte beviselementene?

Vi skal i det følgende oppsummere bevisverdien av de forskjellige beviselementene som inngår i vurderingen av om det er en rimelig mulighet for frifinnelse. Vi skal følge samme disposisjon som tidligere.

Beslutningsgrunnlaget for hhv. § 392, annet ledd og § 391, nr. 3 er i stor utstrekning det samme – det vil fremgå av drøftelsen nedenfor. Vi kan av den grunn gjøre oppsummeringen relativt kortfattet og henvise til drøftelsen av de enkelte momenter ovenfor i del 5.

1. Drapet

a. De tekniske bevis

Ved vurderingen av om det er en rimelig mulighet til frifinnelse for så vidt gjelder drapet, må man ta utgangspunkt i de *objektive* bevis. Disse er inngående behandlet ovenfor.

I relasjon til § 391, nr. 3 kan vi konstatere at det er *overveiende sannsynlig* at barnålene *ikke* kommer fra Skippergaten 6b.

Vi har nøye gjennomgått de nye sakkyndige bevis knyttet til tannbittbeviset. Konklusjonen er at uenigheten mellom de sakkyndige ligger i intervallet mellom at tannbittbeviset er åpent, og at dette beviset med sannsynlighet ikke er forenelig med at Torgersen er drapsmann. Det sterkt svekkede tannbevis i forhold til situasjonen i 1958 innebærer at et vesentlig bevis for alle praktiske forhold har *bortfalt* som argument for Torgersens skyld, også i relasjon til § 391, nr. 3.

a. De taktiske bevis

Her har vi søkt å påvise – på grunnlag av de nye bevis som Nils Erik Lie har presentert – at det er *lite sannsynlig* at Torgersen kunne møte Rigmor Johnsen ved Esther Olssons kiosk på det kritiske tidspunktet. Dette momentet må ses i sammenheng med det øvrige bevisbildet, jf. Esther Olssons beskrivelse av den aktuelle manns utseende.

Samlet sett innebærer dette at det er – i relasjon til § 391, nr. 3 – en *klar sannsynlighetsovervekt* for at den aktuelle mannen *ikke* var Torgersen.

Dette støttes av de øvrige seks vitnene som observerte Rigmor Johnsen. Vi har nøye analysert forklaringen mht. mannens utseende, klær, sko, dialekt m.v. Konklusjonen er at når vi legger vekt på de tidsnære forklaringene, er det klar sannsynlighetsovervekt for at det *ikke* var Torgersen som ble observert.

b. Torgersens forklaring i perioden kl. 22.30 – 23.40

Torgersens forklaring for dette tidsrommet (dvs. frem til kl. 23.40) støtter ikke påtalemyndighetens drapsteori.

c. Brannstiftelsesspørsmålet som delmoment for vurderingen av drapet

I helhetsvurderingen av drapet må vi også hensynta *konklusjonen* for så vidt gjelder brannstiftelsen. Det er ikke sannsynliggjort at Torgersen var brannstifter. Bevissituasjonen vedrørende brannstiftelsen rokker følgelig ikke ved de objektive bevis som knytter seg til selve drapet, jf. ovenfor.

I relasjon til § 391, nr. 3 kan vi konstatere at vi i punkt etter punkt har påvist at det er en rimelig mulighet for frifinnelse.

Det er i dag ingen bevis som engang med 50 % sannsynlighet utpeker Torgersen som drapsmann. I tillegg foreligger det en rekke nye bevis og nye omstendigheter som – sammen med det øvrige bevisbildet – representerer *motbevis* i saken, og som gjør at muligheten for frifinnelse blir ikke bare rimelig, men direkte overveiende sannsynlig.

Og vi har gjentatte ganger etterlyst påtalemyndighetens svar på: Hva er det som *blir igjen* av bevis som tilsier at det ikke er en rimelig mulighet for frifinnelse?

2. Brannstiftelsen

a. De tekniske bevis

Her har vi gjennomgått de nye bevis som er knyttet til avføringsbeviset og de nye omstendigheter som er knyttet til den nærmere analyse av de enkelte fragmenter og hvordan denne analysen – også i relasjon til § 391, nr. 3 – viser disse fragmentene med *liten grad av sannsynlighet* kan komme fra avdøde.

b. De taktiske bevis

Her har vi foretatt en analyse av det øvrige bevismaterialet, og konstatert at det er *sannsynlighetsovervekt* for at Torgersen kom hjem kl. 23.30, og at dette er uforenlig med påtalemyndighetens drapsteori.

Vi har videre søkt å påvise at det er sannsynlig at de fyrstikkesker som ble funnet i Lorangs lomme på jakken som Torgersen tok på seg da han forlot bopel, tilhører Lorang. Jo større grad dette er sannsynlig, desto større grad er det sannsynlig at påtalemyndighetens brannstiftelsesteori svikter.

Vi har videre søkt å påvise at Torgersens forklaring mht. at han returnerte til Akersgaten/Prinsens gate og ikke til Skippergaten 6b – er sannsynlig.

Endelig har vi påvist at vitneforklaringen fra Ørnulf Bergersen ikke er troverdig.

De taktiske bevis gir – heller ikke i relasjon til § 391, nr. 3. – sannsynlighetsovervekt for at Torgersen var skyldig. Denne delen av bevisførselen støtter og bekrefter konklusjonen ovenfor under pkt. 2 a.

c. Torgersens forklaring om perioden kl. 23.40 – 01.00

På basis av en ny analyse av det øvrige bevismaterialet kan vi konkludere med at Torgersens forklaring mht. sitt bevegelsesmønster drapskvelden *bekreftes* av den øvrige bevisførsel. Vi har videre lagt betydelig arbeid ned i en *ny analyse* av spørsmålet om han var alene eller hadde med seg en kvinne, hvor vi har lagt hovedvekten på de bevis som refererer seg til perioden kl. 22.30-01.00 – fremfor etterfølgende omstendigheter som f. eks. utpeking av gal person under hovedforhandlingen.

Konklusjonen på bakgrunn av denne drøftelsen – som i det vesentlige bygger på det øvrige bevismaterialet – er at Torgersens forklaring er sannsynliggjort.

C. Den samlede vurdering av vilkåret «egnet til å føre til frifinnelse»

Den sterkt reduserte bevisverdien til alle de sentrale bevis for dommen fra 1958 må vurderes samlet. I relasjon til § 391, nr. 3 kan vi konkludere med at det må være *klart* at påtalemyndighetens bevisbyrde ikke er tilfredsstilt.

Loven krever bare at det skal være en rimelig mulighet til frifinnelse.

Dette kravet er overoppfyllt.

DEL 7

AVSLUTNING

I GENERELT

I del 5 og del 6 har vi søkt å påvise at vilkårene for gjenåpning er oppfylt både i forhold til straffeprosessloven § 392, annet ledd og § 391, nr. 3.

Vi har i våre kommentarer til tilsvaret ikke bare gjennomgått sakens bevisligheter og de rettslige spørsmål som oppstår. Innlegget representerer i tillegg en begrunnelse for hvorfor vi helt har skiftet oppfatning med hensyn til vår tidligere vurdering av om 1958-dommen er riktig eller ikke.

Torgersen-saken har i de siste årene representert den viktigste pro bono-saken noensinne for advokatfirmaene Schjødt og Glittertind. Vårt engasjement har hatt full støtte fra de respektive firmaers ledelser, som har understreket viktigheten og nødvendigheten av å allokere et – betydelig – firesifret antall pro bono-timer for å legge forholdene til rette for at Gjenopptakelseskommisjonen skal få et så godt grunnlag som mulig for sin vurdering.

I denne avsluttende delen skal vi behandle:

- Gjenopptakelseskommisjonens valg av disposisjon og systematikk – se pkt. II
- Gjenopptakelseskommisjonens saksbehandling – se pkt. III
- Betydningen av de tidligere begjæringer om gjenåpning – se pkt. IV
- Professor Johs. Andenæs' oppfatning – se pkt. V

II GJENOPPTAKELSESKOMMISJONENS VALG AV DISPOSISJON OG SYSTEMATIKK

Påtalemyndighetens tilsvaret følger – som påpekt ovenfor – en helt annen disposisjon enn i begjæringen av 27. juni 2017 og i nærværende innlegg.

Det er vår oppfatning at påtalemyndighetens opplegg er uklart og lite egnet til å fokusere på de sentrale faktiske og rettslige problemstillingene i saken.

Torgersen-saken er helt usedvanlig omfattende og kompleks. Denne side har derfor lagt et betydelig arbeid ned i å forsøke å strukturere saken på en pedagogisk måte, og legge forholdene til rette for en korrekt analyse både av faktum og jus.

Vi mener at påtalemyndighetens disposisjon i tilsvaret ikke bør følges, men at Gjenopptakelseskommisjonen bør strukturere saken i følgende hovedpunkter:

A. Bevisvurderingen

Vi har skilt klart mellom bevisene som har tilknytning til drapet og bevisene i tilknytning til den etterfølgende brannstiftelsen, og har satt skjæringspunktet mellom disse to til ca. kl. 23.40 (da Torgersen angivelig skal ha forlatt Skippergaten 6b).

Innenfor disse to hovedproblemkompleksene må vi skille mellom de objektive bevis og betydningen av Torgersens forklaring.

Det er vår oppfatning at det er mangelen på objektive bevis som er det sentrale. Torgersens forklaring er et *tilleggsmoment*, som imidlertid ikke har samme betydning som hva som *rent faktisk* kan utledes av det bevismaterialet som foreligger i forbindelse med drapet og brannstiftelsen.

Innenfor hvert hovedspørsmål har vi prøvd å presisere hvilke elementer som inngår i vurderingen av om vilkårene for gjenåpning er tilfredsstilt. Vi har analysert *bevisverdien* av det enkelte bevis, og drøftet om beviset bidrar til å sannsynliggjøre om Torgersen var drapsmannen – eller om forholdet er det motsatte: Taler beviset for Torgersens uskyld?

B. Den rettslige vurdering

Vi har videre lagt vesentlig vekt på å foreta en korrekt lovanvendelse og tolkning av de to hjemlene for gjenåpning. Dette er særlig viktig fordi vi på dette punkt kan konstatere at det tidligere har blitt begått vesentlige lovanvendelsesfeil, som ikke må gjentas.

Ved subsumsjonen må vi *ikke* vurdere hvert enkelt bevis isolert. Det ble for eksempel gjort i 2006-avgjørelsen, da man for *hvert enkelt bevis* drøftet om dette beviset *i seg selv* medførte at det er meget tvilsomt om 1958-dommen er «riktig», eller om beviset *isolert sett* var egnet til å føre til *frifinnelse*, jf. vilkårene i § 392, annet ledd og § 391, nr. 3.

Vi har understreket at dette er galt: Hvorvidt og i tilfelle i hvilken utstrekning det enkelte beviselementet bidrar til å *sannsynliggjøre* Torgersens skyld eller ikke, er bare det første leddet i den vurderingen som må gjøres. Men *deretter* må det foretas en samlet vurdering, hvor summen av vekten av de enkelte bevis i den ene eller andre retnings må vurderes *samlet* opp mot lovens vilkår.

Vi har understreket at § 391, nr. 3-vurderingen ikke bare skal skje på bekgrunn av nye omstendigheter og nye bevis, men også omfatte det øvrige bevismaterialet, og at vi her finner vesentlig støtte for at vilkårene for gjenåpning er til stede.

Endelig har vi understreket betydningen av at man skal foreta en kumulativ vurdering *i praksis* hvor det fremgår hvilke bevis som er tillagt vekt, og hvilken vekt beviset har.

Når man i dag vurderer tidligere avgjørelser i Torgersen-saken – for eksempel avgjørelsen i 2006 - ser man at den overordnede analyse og systematikk ikke akkurat var optimal.

Vi mener å ha lagt opp saken på den måten som § 392, annet ledd og § 391, nr. 3 gir anvisning på. Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer bør antakelig innledningsvis i sitt arbeid ta stilling til om det er mest hensiktsmessig å følge påtalemyndighetens opplegg og systematikk i tilsvaret, eller vårt opplegg og systematikk i begjæringen/nærværende innlegg.

III GJENOPPTAKELSESKOMMISJONENS SAKSBEHANDLING

Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer må også ta stilling til om man skal godta påtalemyndighetens invitasjon til å - i meget betydelig grad - bare henvise til tidligere vedtak og således ikke gå inn i en nærmere vurdering av de konkrete anførsler som er gjort.

Vi har gjentatte ganger presisert hvilke vilkår som må være tilfredsstilt for at en slik henvisning skal være i overenstemmelse med straffeprosesslovens regler.

Vi mener å ha påvist at de tidligere avgjørelsene har en begrenset verdi fordi dagens sentrale anførsler og grunnlag ikke er *drøftet*, og fordi de tidligere avgjørelsene er basert på en *gal lovanvendelse* og en *gal bevisvurdering*.

Gjenopptakelseskommisjonens saksbehandling og begrunnelse har en viktig side mot offentligheten. Torgersen-saken har på mange måter representert en verkebyll i norsk offentlighet i over 60 år. Det er derfor av stor viktighet at Gjenopptakelseskommisjonens drøftelse – uansett det endelige resultat – er så grundig at det fremgår at alle anførsler er drøftet på en tilfredsstillende måte. Bare på denne måten kan man få den ro omkring Torgersen-saken, som formodentlig alle parter ønsker.

Det har således en betydelig egenverdi at Gjenopptakelseskommisjonens forestående avgjørelse viser at alle relevante anførsler er drøftet *grundig* – og ikke bare refereres, slik det i stor grad ble gjort i 2006.

IV BETYDNINGEN AV TIDLIGERE AVSLAG

I tilsvaret har påtalemyndigheten besværet seg over at det nå skal være syvende gang det fremsettes en begjæring om gjenåpning. Underforstått ligger det her en oppfordring til at Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer bare skal strø sand på tidligere vedtak.

Vi ser ikke bort fra at denne argumentasjonen kan ha en viss retorisk appell. Den er imidlertid reelt sett en *mistillitserklæring* til Gjenopptakelseskommisjonens medlemmer: Realiteten i anførselen er en indirekte oppfordring til ikke å fristille seg fra tidligere vedtak og å unnlate å se saken med nye øyne.

I Torgersen-saken er det er bare så altfor lett å begynne med konklusjonen basert på det man tidligere har lagt til grunn – og så tilpasse sin argumentasjon deretter.

I stedet for å dvele ved Torgersen-sakens historikk, burde påtalemyndighetene forholde seg til:

- dagens situasjon
- dagens anførsler
- dagens argumenter

Vi har avslutningsvis i begjæringen av 27. juni 2017 pekt på de store psykologiske utfordringer som en uhildet vurdering innebærer. Dette er også påpekt i undertegnades kronikk i Aftenposten av 23. september 2018.

Bevis: Kronikk i Aftenposten av 23.9.2018 av Cato Schiøtz

Men det er ikke bare de psykologiske utfordringer i forhold til nødvendigheten av å nullstille seg, som saken krever. Med den store prestisje og de sterke meninger som domfellelsen av Torgersen er forbundet med, kreves det formodentlig også en viss grad av *mot* – «*civil courage*» – for å reversere tidligere vedtak og således erkjenne at det gjentatte ganger er begått feil av tunge aktører i norsk rettsvesen, som vi for øvrig har all grunn til å ha tillit til.

V PROFESSOR JOHS. ANDENÆS' OPPFATNING

A. Utgangspunktet

Innledningsvis i tilsvaret (på s. 5) trekker aktoratet frem Michael Grundt Spangs bok *Torgersensaken* fra 1971. Boken beskrives som «nyttig lesning for å få et bilde av hva den fellende dommen bygget på». Denne boken

pretenderer å være objektiv – men det skinner klart gjennom at fremstillingen helt ut er skrevet ut fra påtalemyndighetens premisser.

Boken er i motsetning til den øvrige litteratur som er omtalt på side 19 i gjenåpningsbegjæringen lite interessant, fordi den av forståelige grunner ikke forholder seg til svakhetene ved etterforskningen i 1957 og 1958 og de feilene som i ettertid er påvist.

I forordet til boken refereres en uttalelse fra professor Johs. Andenæs, som aktoratet mener beviser at Andenæs tiltrer til Grundt Spangs analyse og sterke forsvar for at 1958-dommen er riktig. Dette er misvisende, jf. nedenfor under pkt. B.

Påtalemyndighetene påstår at vi har unnlatt å nevne boken «av forståelige grunner» fordi den taler i Torgersens disfavør. Dette er uriktig. Vi viser til begjæringens Bilagsbind B, pkt. 3 f på s. 106 – 117, hvor vi har en inngående drøftelse av Michael Grundt Spangs argumentasjon, og påviser vesentlige utelatelser og feil.

I Bilagsbind A, pkt. 8 (s. 82-93) er det for øvrig inntatt en artikkel i festskriftet til Fredrik Fasting Torgersen av forfatteren André Bjerke – som er en rimelig brutal «anmeldelse» av Grundt Spangs bok.

Bjerke skriver:

«Imidlertid er det nettopp bokens karakter av absolutt ensidig partsinnlegg som gjør den verdifull. Her får man for første gang – oversiktlig og i klar sammenheng – en komplett journalistisk brilliant redegjørelse for aktoratets hypotese om det grufulle som skjedde i Skippergaten for mer enn 15 år siden. At denne hypotese er så fantastisk har jeg hittil ikke visst; selv ikke Jens Bjørneboe har maktet å tegne et så avslørende bilde. Jeg må si det som det er: Etter å ha lest Grundt Spangs bok er jeg blitt helt overbevist om at Torgersen soner straffen for et mord han ikke kan ha begått.»

B. Hva mente Johs. Andenæs?

Statsadvokaten tar – som nevnt – Andenæs' uttalelse til inntekt for at Grundt Spangs fremstilling og 1958-dommens er riktig.

Vi har formodentlig alle stor respekt for Andenæs' standpunkter – og formodentlig også standpunkter fra våre øvrige strafferettslige eksperter.

Vi har derfor i begjæringen påpekt at de professorene i strafferett som fulgte *etter* Johs. Andenæs: Anders Bratholm, Ståle Eskeland og Alf Petter Høgberg, alle er kritiske til dommen og etterfølgende vedtak.

- Høgberg har i sin leder i Lov og Rett påpekt alvorlige lovanvendelsesfeil i 2006-vedtaket.
- Eskeland er den som har gått aller dypest i Torgersen-sakens detaljer. Han var ikke bare overbevist om at dommen var uriktig. Han konkluderte på grunnlag av sine grundige studier med at Torgersens *uskyld* i betydelig grad var påvist.
- Bratholm har klart gitt uttrykk for at han mener Torgersen er uskyldig. Dette fremgår av hans brev til Torgersen 25.3.2001 – se Bilagsbind G 5 f.

I brevet heter det blant annet:

«Det er forferdelig å tenke på dine lidelser som følge av at du ble uskyldig dømt. Denne saken må rettsvesenet – og mange andre – lære meget av!»

Som nevnt ovenfor, er påtalemyndighetens påberopelse av Johs. Andenæs oppfatning i 1971 misvisende.

Påtalemyndigheten unnlater nemlig å opplyse at Johs. Andenæs *skiftet mening*. På grunnlag av «alt det nye som har kommet frem», stilte Andenæs seg i 1999 helt «helt åpen» til skyldspørsmålet, jf. intervju med Johs. Andenæs i Aftenposten 21.11.1999 – inntatt i Bilagsbind G 5 e.

Vi har ovenfor påvist at gjenåpning skal skje hvis det er en rimelig mulighet for at ny vurdering vil føre til frifinnelse. Når bevissituasjonen er *helt åpen*, foreligger det en slik rimelig mulighet for gjenåpning. Andenæs' begrunnelse går således til *kjernen* i straffeprosesslovens § 391, nr. 3: Hans begrunnelse er nærmest identisk med det som er det avgjørende kriteriet i henhold til denne bestemmelsen.

Og dette var Andenæs' vurdering i 1999 – før det forelå alle de nye bevis og de nye analyser som har tilkommet de siste 20 årene.

Påtalemyndigheten tillegger Andenæs' oppfatning stor betydning, jf. fremhevelsen av dette allerede innledningsvis i pkt. 1.2 i tilsvaret.

Statsadvokat Vale inviterer her Gjenopptakelseskommisjonen til å vektlegge Johs. Andenæs' vurdering.

Vi tiltrer det.

Oslo, 5. februar 2019

Cato Schiøtz*

Innlegget sendes til Gjenopptakelseskommisjonen både i mail og i papirkopi.

Kopi er sendt direkte til statsadvokat Stein Vale både i mail og i papirkopi.

* Nærværende innlegg er skrevet av Cato Schiøtz. Pål W. Lorentzen har gjennomgått og tiltrer innholdet og konklusjonene.